

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: F.

OSASTO: CA

ASIA: _____

Piassa olevan lähetystön rap. n:o 1.

Ministeri Pöytä:

13/I-20

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 22/40, VI-b,

Riia SSA 14 P:NÄ tammi KUUTA 1940.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriölle

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle lähetystön kuluvan vuoden raportin

N:o 1, Latvian suhtautumisesta Suomeen taistelleesamme Neuvostoliittoa vastaan.

Ministeri:

Eduard H. Fain

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 1.

Riia ssa 13 p:nä tammi kuuta 1940.

Asia: Latvian suhtautumisesta Suomeen
taistelleessamme Neuvostoliittoa
vastaan.

On ehkä vielä ennenaikaista lausua lopullista arvostelua otsakeasiasta. Mutta kun minulla nyt on mahdollisuus lähettää raportti luotettavan kuriirin mukana, en halua jättää tätä harvinaista tilaisuutta käyttämättä. Toimitan sen vuoksi täten kunnioittaen Ministeriölle muutamit kiireellisesti paperille panemani muistiinpanot tähänastisista toteamuksistani ja johtopäätöksistäni Latvian suhtautumisesta Suomeen tänä meille niin vakavana, ratkaisevana aikana, jolloin paljon, josta aikaisemmin ehkä ei ole oltu täysin selvillä, on paljastunut kansojen, valtioiden johtohenkilöiden ja yksilöitten suhtautumisessa meihin.

Viime vuoden raporteissani N:o:t 60 ja 61, marraskuun 20 ja 23 p:ltä, sekä etenkin kirjeessäni N:o 1417, saman kuun 28 p:ltä, tein — tosin silloin vielä suurta pidättyväisyyttä noudattaen — selkoa siitä halpamielisestä tavasta, jolla Latvian hallituspiirit suhtautuivat Suomeen, käydessämme neuvottelujamme Neuvostoliiton kanssa viime loka- ja marraskuussa. Sitä tosiasiaa, että me heti alussa näissä neuvotteluissa asetuimme Moskovan vaatimuksiin nähden toiselle kannalle kuin Latvia, ja että me niiden kuluessa noudatimme aivan vastakkaista taktiikkaa ja seurasimme ihan toisenlaisia periaatteita kuin

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

mitä Latvia oli tehnyt omissa vastaavissa neuvotteluissaan — tätä tosiasiaa ei tunnuttu täällä jaksettavan sulattaa, vaan pääsivät näinä kriittillisinä viikkoina latvialaisten kaikki alemmuuskompleksit määrittämään heidän kannanottonsa meidän suhteen — tavalla, jota en ole unohtava.

Tätä kirjoittaessani on minun kuitenkin todettava, että ainakin jossain määrin on muutos latvialaisten suhtautumisessa Suomeen tapahtunut sodan puhjettua ja Suomen osoitettua voivansa puolustautua menestyksellisesti, ihailtavalla rohkeudella ja uljuudella ja suuremmoisella taidolla ja uhrimielellä, sekä sen toiseikan **käytyä** vähitellen ainakin kutakuinkin selväksi useimmille, että Suomen tappio tulisi varmastikin merkitsemään Baltianmaiden lopullista häviötä, kun taas voittomme arvattavasti tulee antamaan niille mahdollisuuksia vapautua siitä Moskovian alamaisuudesta, johon ne nyt ovat joutuneet.

Ylläsanottu muutos latvialaisten suhtautumisessa Suomeen valitettavasti ei kuitenkaan koske heidän virallista, julkista kannanottoaan. Muutos on yksinomaan havaittavissa yksityisluontoisissa mielenilmauksissa.

Hallituspiirien julkisen kannanoton leimaa — se tulokoon kiertämättä sanotuksi — edelleen osaksi pyrkimys osoittaa omaa politiikkaansa ainoaksi oikeaksi ja viisaaksi, osaksi raukkaomainen pelko millään tavoin ärsyttää venäläisiä vallanpitäjiä, ja lisäksi, ainakin määrättyillä tahoilla, inhottava pyrkimys liehittelyllä voittaa heidän suosiotaan. Tämä pelko ja tämä liehittely on silloin tällöin saanut sellaisia muotoja, että ainoastaan suuren itsehillinnän avulla olen voinut pysyä lausumatta suoraan julki kaikkea, mitä olen ajatellut.

Yksityisesti sitä vastoin, kun ulkopuolisia todistajia ei ole ollut läsnä, Latvian hallituspiirienkin jäsenet ovat

yrittäneet osoittaa niin muodossa kuin toisessakin Suomen edustajalle vielä suurempaa ystävällisyyttä kuin koskaan aikaisemmin, ja ilmituoda ihailuaan Suomea kohtaan ja vilpittömiä toivomuksiaan Suomen lopullisesta voitosta. — Luulen, että nämä minulle yksityisesti lausutut tunteet, mielipiteet ja toiveet itse asiassa myös vastaavat asianomaisten todellista sisintä kantaa.

Mutta niin ylivoimainen on heidän pelkonsa suuttuttaa venäläisiä, että täytyy todeta, että Latvian hallituksen julkista asennoitumista (ja sehän on ensi sijassa otettava huomioon) Suomen ja Neuvostoliiton nykyisessä konfliktissa ei voitane pitää n.s. "hyväntahtoisena" puolueettomuutena, vaan on se avoimesti leimattava siksi, mitä se todellisuudessa on, eli Neuvostoliiton vastallivaltion kehnoksi, noloksi asenteeksi.

Samalla on tässä kuitenkin myöskin ja nimenomaan todettava, että ainakaan toistaiseksi mistään neutraliteetin konkreettisesta rikkomisesta Latvian taholta ei ole ollut kysymystä. Sitä, mitä tähän saakka on tapahtunut, ei voida sanoa muuksi kuin symptomaattiseksi joskin selviksi viittauksiksi. Mutta ken tietää, mitä vielä saattaa tapahtua, mihin kaikkeen venäläiset vielä tulevat pakottamaan Latvian hallituksen, jonka vastustuskyky ei ainakaan tähän mennessä ole osoittautunut sanottavaksi. Oireet eivät ole hyvät. — Erittäin valitettava olisi tietenkin, jos venäläiset onnistuivat saamaan Latvian hallituksen perääntymään vielä enemmän. Pidän tärkeänä tehtävänäni kaikkia mahdollisuuksia hyväksikäyttäen toimia niin, etteivät venäläiset onnistuisi näissä pyrkimyksissään. Tällöin on luonnollisesti turvauduttava keinoihin, jotka eivät aina ole mielyttäviä.

Mitä julkiseen sanaan tässä maassa tulee, on sanomattakin selvä, että autoritäärisessä valtiossa ankaran sensuurin

alainen sanomalehdistö luonnollisesti noudattaa samoja linjoja kuin hallitus kaikissa esiintyvissä kysymyksissä, siis myöskin suhtautumisessaan Suomeen. Sen jälkeen kuin "Brīvā Zeme"ssä julkaistiin se onneton kirjoitus, josta tein selkoa kirjeessäni № 1417, — ja jonka julkisesta arvostelemisesta en ole katsonut olevan syytä pidättäytyä, vaikkakin tiesin sen olevan ulkoministeri Muntersin inspiroiman — tšekäläisissä lehdissä ei ole ilmestynyt ominakeisia kirjoituksia ristiriidastamme Neuvostoliiton kanssa. On tyydytty eri uutistoimistojen lähettämien uutisten ja lehtien omien kirjeenvaihtajien toimittamien kirjoitusten julkaisemiseen. Aina viime päiviin saakka on yleensä, saamani vaikutelman mukaan, yritetty julkaista molempia puolia koskevia tietoja kutakuinkin tasapuolisesti. Mutta aivan viime aikoina olen valitettavasti luullut voivani havaita merkkejä käännöksestä huonompaan päin. Ne meille usein sangenkin sympaattiset korrespondenssit Suomesta, joita sodan alussa aika runsaastikin julkaistiin, ovat vähitellen lakanneet. Julkaistuissa uutisissa on taasen ollut havaittavissa yrityksiä vähentää tai neglighoida meille edullisia tosiasioita. Niinpä julkaistiin, ainakin muutamassa julkaisussa, Suomussalmen voittojamme koskevat uutiset vain "Deutsche Nachrichtenbureau"n levittämässä suppeassa, epäilevässä muodossa. Niistä lukuisista, meille myötätuntoisista ja meitä rohkaisevista tai kehuista artikkeleista, joita päivittäin on julkaistu koko länsimaaailman lehdistössä, on vain harvoin nähty mainintoja, ja ainoastaan poikkeustapauksissa on niitä seikkaperäisemmin selostettu tai käännetty. Siitä suuremmoisesta humanitäärisestä ja sotilaallisesta avustustoiminnasta, jota eri maissa eri muodoissa suoritetaan meidän hyväksemme, mainitaan vain mahdollisimman lyhyesti ja vähänsanovasti. Sitä vastoin tuntuu siltä, kuin ainakin viime päivinä olisi tartuttu kiinni juuri niihin harvinaisiin kirjoituksiin tai korrespondensseihin ulkomaiden

lehdissä, jotka ovat olleet meille epäedullisia, tai joissa pessimistisesti on arvosteltu mahdollisuuksiamme suoriutua voitollisesti sodastamme.

Tietenkin on eri lehtien sävyssä ollut vivahduksia. Se, minkä yllä olen lausunut, koskee pääasiassa hallituksen äänenkannattajia "Briva Zeme"ä ja "Rits"iä, joista haluaisin leimata viimeainitun suorastaan venäläisystävälliseksi. Sitä vastoin tuntuu "Jaunakas Zinas" - jota pidetään jonkinlaisena oppositiolehtenä, sikäli kuin sellaisesta täällä voi olla puhetta — yrittäneen mahdollisuuksien rajoissa esiintyä meille myötämielisenä. Tästä poikkeuksesta huolimatta, ja huolimatta siitä, että yksityiset sanomalehdentoimittajat kauttaaltaan kahdenkeskisissä keskusteluissaan kanssani yrittämällä yrittävät saada minut vakuutetuksi heidän vilpittömästä myötätunnostaan ja ihailustaan Suomea kohtaan sekä heidän toiveistaan Suomen voitosta, j.n.e., on muistoni Latvian lehdistön suhtautumisesta meihin tänä vaikeana aikana jäävä erittäin negatiiviseksi ja synkäksi.

Tähän saakka olen tyytynyt lähinnä puolivirallisesti lausumaan tyytymättömyyttäni ja valituksiani Latvian lehdistön esiintymisen johdosta. Esityksiini on säännöllisesti vastattu, että venäläiset kerran jos toisenkin ovat esittäneet vakavia valituksia latvialaisten lehtien muka "provokatoorisen" suomalaisystävällisyyden johdosta, ja että minun "täytyy ymmärtää", että latvialaisten on pakko mukautua venäläisten vaatimuksiin, vaikka he sydämessään tietenkin täydellisesti ovat meidän puolellamme, j.n.e. Vastaukseni on aina ollut, että minun samaten kuin kaikkien muidenkin suomalaisten on vaikeata käsittää pelkurimaisuutta ja loppumatonta peräänantamista bolshevikkien edessä, ja että niin ollen Latvian lehdistön tänä aikana omaksuama asenne meitä kohtaan ei voine jäädä ilman valitettavia seurauksia. - Jos viime aikoina havaittavissa ollut suunta vielä pahenee, täytynee kai minun periaatteen vuoksi

turvautua jyrkempiin toimenpiteisiin, niin yhdentekevä kuin meille saattaakin olla, mitä Latvian merkityksetön, aliarvoinen lehdistö meistä kirjoittaa.

Siinä kuvassa, jonka tässä yritän antaa Latvian suhtautumisesta meihin, löytyy, se on todettava, myös valopilkkuja. Tällöin on ensiksi mainittava se peittelemätön sympatia ja ihailu, jota — korkeintaan paria poikkeusta lukuunottamatta — tunnetaan Latvian johtavissa sotilaspiireissä meitä kohtaan nykyisessä taistelussamme. Ja tämä sympatia ei ole tyytynyt esiintymään vain kuiskatuissa sanoissa, vaan on se jo pukeutunut konkreettisiin tekoihin, joista kuitenkin tässä en ole oikeutettu sanomaan muuta kuin että ne ovat olleet meille arvokkaat, ja että niitä ei ole unohdettava, kun rauha taas kerran on palannut, ja niiden, jotka todella ovat yrittäneet vilpittömästi auttaa meitä, on saatava kiitoksensa.

Varmana voitaneen myös pitää, että Latvian kansan intellektuaalisissa yksityispiireissä samaten kuin keskiluokan laajoissa massoissa, n.s. suuren yleisön keskuudessa, mieliala meitä kohtaan on kauttaaltaan sympaattinen. Mutta kovin passiivista laatua se on, ja perin varovaisesti se ilmaistaan. Kuvaavaa on, että hyvin vähän lahjoituksia on Suomelle täällä tehty, ja että huomattavimmat niistä (nekin sangen vaatimattomat, parin sadan latin suuruiset) on suoritettu anonyymisesti tai pyynnöllä, ettei julkisuuteen annettaisi tietoa lahjasta. Silti en kiellä, etteivät useat pienistä lahjoista — ja etenkin juuri kaikkein pienimmät — olisi olleet liikuttavia ilmaisuja todellisesta myötätunnosta ja rehellisestä halusta konkreettisesti auttaa mahdollisuuksien rajoissa

Samojen tunteiden ilmauksia vielä korkeammassa potenssissa ovat tietenkin olleet ne suhteellisen lukuisat tarjoukset vapaaehtoisiksi, jotka lähetystä on saanut vastaanottaa. Mitään käytännöllistä merkitystä näillä tarjouksilla ei kuitenkaan ole ollut, kun ei kenellekään vapaaehtoiseksi lähtevälle latvialaiselle anneta tilaisuutta päästä maasta ulos, ainakaan laillista tietä.

X X X

Miten on nyt poliittinen synteesi kaikesta ylläesitetystä formuloitava?

Tulkoon ensin myönnettyksi, että Latvian kansan valtaosan sympatiat mahdollisesti todella vilpittömästi ovat Suomen puolella. Se on uskottavaa. Tulkoon myös myönnettyksi, että — kun Latvian kohtalonhetki löi viime lokakuun alussa — maan hallitus, rehellisen, omantunnon tarkan, edesvaattullisen harkinnan jälkeen ehkä todella ei nähnyt mitään muita mahdollisuuksia kuin alistumisen Moskovan vaatimuksiin. Se on mahdollista. Tulkoon lisäksi myönnettyksi olevan luonnollista, että tämä hallitus perästäpäin tekee kaikki voitavansa puolustaaksensa menettelyään ja esittääksensä politiikkansa oikeaksi ja viisaaksi. Ja vielä lisäksi tulkoon myönnettyksi olevan määrättyyn rajaan saakka ymmärrettävissä, että tämä hallitus nyt yrittää välttää sellaista, joka voisi pahentaa syntynyttä valitettavaa, raskasta ja erinomaisen vaikeata poliittis-sotilaallista tilannetta maassa, ja että se tässä tarkoituksessa m.m. hermostuneesti koettaa huolehtia liiallisuusiinkin menevän "neutraliteetin" ylläpitämisestä Suomeen, ja yleensä yrittää pysyä niin hiljaisena, varovaisena ja nöyränä kuin se vain suinkin jaksaa (ja se tuntuu jaksavan erinomaisen paljon tässä suhteessa).

Mutta toiselta puolen sopii kysyä, mikä arvo ja merkitys on annettava kansan sympatialle, kun tätä tunnetta ei

uskalleta julkisesti esiintuoda, puhumattakaan siitä, että sille uskallettaisiin antaa konkreettisia, sanottavaa käytännöllistä arvoa omaavia ilmausmuotoja?

Tähän kysymykseen voi tietenkin ensiksi vastata viittamalla ennen kaikkea siihen, mitä konkreettisesti sotilastaholta on tehty meidän auttamisemme, ^{joka} ja /kieltämättä on jäävä ikuisiksi todistukseksi siitä, että, kaikesta muusta huolimatta, on kannattanut ylläpitää hyviä ja luottamuksellisia suhteita tähän maahan. Toiseksi voi luonnollisesti vastata ylläolevaan kysymykseen sanomalla, että onhan tämä kansa-parka nyt sellaisessa sille ylivoimaisessa tilanteessa, ettei se parhaimmallaan tahdolla voi ilmaista tunteitaan meitä kohtaan toisella tavoin kuin mitä se on tehnyt, riskeeraamatta omaa täydellistä tuhoaan. — Tällöin on kuitenkin lupa esittää toinen kysymys: Mistä syystä on tämä kansa joutunut tällaiseen asemaan? Ja tähän kysymykseen on taasen vastattava seuraavilla toteamuksilla:

On itsestään selvä, että perussyt Latvian alistumiseen Moskovon vaatimuksiin ovat löydettävissä maan erinomaisen huonossa geostrateegisessa asemassa sekä kansan vähälukuisuudessa ja köyhyydessä ja sen näistä tosiseikoista johtuvassa riittämättömässä puolustuskyvyssä — siis objektiivisissa, kerta kaikkiaan olemassa olevissa tekijöissä, joita ei voida laskea Latvian kansan syiksi. Niiden perusteella voi korkeintaan todeta, että itsenäisen Latvian olemassa olo oli kutakuinkin taattu ainoastaan siinä sille edullisessa kansainvälisessä ja voimapoliittisessa konstellaatioissa, joka vallitsi Itä-Euroopassa viime 20 vuoden aikana. Kun tämä konstellaatio viime syksynä perinpohjin muuttui, tapahtui samalla Latvian eksistenssin edellytyksissä yhtä perinpohjainen muutos, ilman että se itse olisi ollut siihen syyppää.

Mutta toiselta puolen on todettava, että Latvian alistu-

misen Moskovan vaatimuksiin ei olisi tarvinnut tapahtua maan tulevaisuudelle niin kohtalokkaalla tavalla kuin se nyt tapahtui, ellei Latvia menneinä vuosina, etsikköaikanaan, olisi tehnyt itseään syyppäksi turmiollisiin poliittisiin ja sotilaallisiin lainlyönteihin ja virheisiin, joiden syynä vuorostaan täytyy myöntää olleen siksi vakavan kansallisen heikkouden kuin ennakkollisen antautumishengen idästä päin uhkaavan vaaran edessä, eli toisin sanoen riittämättömän itsenäisyystahdon, vapaudenrakkauden, uhrimielen

Todettava on myös, että Latvia alistui Moskovan vaatimuksiin siksi helposti, kuin se sen teki, sen johdosta, ettei se sisimmissään riittävän selvästi jaksanut käsittää, että kansojen elämässä on olemassa suurempia arvoja kuin rauha — rauha mihin hintaan tahansa, ja että näiden arvojen puolustamatta jättäminen viimeiseen saakka, maksoi mitä maksoi, käy kansakunnan olemassa ololle kohtalokkaammaksi kuin onnetonkin sota. Siten selvilläkövi, ettei Latvian kansa, kun sen kohtalonhetki löi viime syksynä, ollut päässyt sille moraaliselle ja poliittiselle kehityksasteelle, joka on itsenäisen valtiollisen elämän perusedellytys.

Lopuksi on todettava, että kun Latvia nyt kaikin mokomin puolustaa menettelyään ja yrittää mukautua syntyneeseen tilanteeseen ja kaunomaalata sitä, sekä välttää kaikkea, mikä voisi kärjistää sitä, ja kauhistuksella torjuu ajatuksen, että nyt, juuri nyt, Suomen käydessä menestyksellisesti ja urhoollisesti sotaa Neuvostoliittoa vastaan, Latvialle tarjoutuu tilaisuus nousta venäläisiä vallanpitäjiä vastaan ja ajaa ne maasta pois — niin kaikki tämä tapahtuu sen johdosta, ettei tässä kansassa tai ainakaan sen nykyisissä johtajissa, joita edelleen sokeasti totellaan, tunnu olevan riittävästi voimaa, uljuutta ja uhrimieltä uhkarohkeaan, sankarilliseen vapauttamisyrytykseen, jolla — niin kuin asiat juuri tällä haavaa ovat — luultavasti olisi on-

nistumismahdollisuuksia, jos sitä oikealla tavalla valmistettaisiin.

Näillä toteamuksilla on vastaus annettu ylläesitettyyn kysymykseen.

Niillä lienee myöskin osoitettu, että Latvia itse on esiintuonut kansallisten heikkousten todisteet. Nämä niin hyvin Latviassa kuin samalla tavoin muissakin Baltianmaissa ilmestyneet heikkoudet eivät ole meille yhdentekeviä.

Olemme kieltämättä olleet oikeassa pitäessämme Suomen ilmeisten etujen mukaisena, että Suomenlahden etelärannikot ovat vapaiden veljeskansojen hallussa. Mutta yhtä kieltämättä nämä veljeskansat ratkaisevana hetkenä pettivät, osoittautuen liian heikoiksi. Sen sijaan että Suomella, kun kohtalonhetkemme löi, olisi Suomenlahden eteläpuolella ollut ystäväkansoja, jotka vilpittömästi ja urhoollisesti olisivat asettuneet samalle kannalle, samalle puolelle barrikaadia kuin me, ovat nämä kansat eetillisessä, poliittisessa ja sotilaallisessa heikkouudessaan alentuneet yhteisen verivihollisemme vasallivaltioiksi ja luovuttaneet maakamaransa tukikohdiksi päällehyökkääjällemme.

Lopullisia johtopäätöksiä tästä kyllä ei vielä ole tehtävä. Paljon voi vielä tapahtua niin suhteessa kuin toisessakin. Haluan puolestani tässä vain lausua toivomukseni, että Baltian kansat ymmärtäisivät ottaa oppia siitä, mitä nyt on tapahtunut, ja että nämä kansat, Suomen välillisellä avulla, pääsisivät vapautumaan nykyisestä alennustilastaan ja, korjattuaan tähänastiset virheensä, jaksaisivat kohota sille eetilliselle, poliittiselle ja sotilaalliselle tasolle, että ne pystyisivät täyttämään ne tehtävät, jotka niillä on Suomenlahden etelärannikkojen asujina. Suomen Baltianmaissa toimiville virallisille edustajille lankeaa tällä haavaa tehtävä, kaikkia keinoja käyttäen, yrittää nykyisissä vaikeissa oloissa^{kin} myötävaikuttaa tähän Suomen kannalta katsoen tärkeään kehitykseen.

Ministeri: *Edvard H. Paasikallio*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riassa olevan lähetystön raportti n:o 2

Ministeriö Salin

14/2 1940

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 117/4. VI-b.

Riia SSA 16 P:nÄ helmi KUUTA 1940.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkosiaiministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetystön kuluvaan vuoden raportin

N° 2, Kaksi puhetta. I. Presidentti Ulmaniksen puhe.

Ministeri:

Edvard Th. Launi

Kans. MK:n. m. m.
6. III. 1940.
RL

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 2.

Riia ssa 16 p:nä helmi kuuta 1940.^{24/12-40}

Asia: Kaksi puhetta:

I. Presidentti Ulmaniksen puhe.

Muutamia päiviä sitten presidentti Ulmanis piti suuren puheen "Latvian kaikille kansalaisille". Tämä puhe on täällä kaikilla tahoilla herättänyt melko lailla enemmän huomiota kuin herra Ulmaniksen muut viimeaikaiset puheet. Se erosikin niistä sekä sävyltään että sisällykseltään. Kun hänen aikaisemmat puheensa ovat huokuneet kaavamaiseksi tullutta optimismia, usein suorastaan naiviselta tuntuvaa uskoa, että "kyllä kaikki vielä käy mainiosti", leimasi syvä huolestuneisuus hänen viimeisen puheensa. Se kuvastaa erittäin hyvin täällä nyt vallitsevaa tilannetta, ja se on muutenkin eri suhteissa huomiota ansaitseva.

Puhe oli pääasiassa omistettu niille alati kasvaville vaikeuksille, jotka sota-aika on tuottanut Latvian talouselämälle, sen tuonnille ja viennille, sen tuotannolle ja toimeentulomahdollisuuksille. Mutta sitä paitsi puhe sisälsi muutamia puhtaasti poliittiseltakin kannalta merkillisiä lausuntoja.

Koska Latvian nykyiset taloudelliset vaikeudet ovat samanlaatuiset kuin muiden ei-sotaakäyvien maiden, eikä herra Ulmaniksella luonnollisestikaan ollut esitettävänänsä uusia keinoja niiden voittamiseksi, yritän alla rajoittua mahdollisimman suppeaan selostukseen hänen monisanaisesta esityksestään maan talou-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 2.

Riia ssa 16 p:nä helmi kuuta 1940.

Asia: Kaksi puhetta:

I. Presidentti Ulmaniksen puhe.

Muutamia päiviä sitten presidentti Ulmanis piti suuren puheen "Latvian kaikille kansalaisille". Tämä puhe on täällä kaikilla tahoilla herättänyt melko lailla enemmän huomiota kuin herra Ulmaniksen muut viimeaikaiset puheet. Se erosikin niistä sekä sävyltään että sisällykseltään. Kun hänen aikaisemmat puheensa ovat huokuneet kaavamaiseksi tullutta optimismia, useinkin suorastaan naiviselta tuntuvaa uskoa, että "kyllä kaikki vielä käy mainiosti", leimasi syvä huolestuneisuus hänen viimeisen puheensa. Se kuvastaa erittäin hyvin täällä nyt vallitsevaa tilannetta, ja se on muutenkin eri suhteissa huomiota ansaitseva.

Puhe oli pääasiassa omistettu niille alati kasvaville vaikeuksille, jotka sota-aika on tuottanut Latvian talouselämälle, sen tuonnille ja viennille, sen tuotannolle ja toimeentulomahdollisuuksille. Mutta sitä paitsi puhe sisälsi muutamia puhtaasti poliittiseltakin kannalta merkillisiä lausuntoja.

Koska Latvian nykyiset taloudelliset vaikeudet ovat samanlaatuiset kuin muiden ei-sotaakäyvien maiden, eikä herra Ulmaniksella luonnollisestikaan ollut esitettävänä uusia keinoja niiden voittamiseksi, yritän alla rajoittua mahdollisimman suppeaan selostukseen hänen monisanaisesta esityksestään maan talou-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

dellisesta ahdingosta, pääasiassa kiinnittäen huomioni puheen poliittisiin kohtiin.

Käsiteltyään jo nyt esiintyneitä huomattavia vaikeuksia Latvian talouselämän eri aloilla, presidentti Ulmanis sanoi pitävänsä velvollisuutenaan tehostaa, että kuluva vuosi varmastikin on tuova mukanaan päivä päivältä vain kasvavia vaikeuksia. Se hintojen nousu, joka jo on ollut todettavissa, on vain alkuna siihen, mikä on odotettavissa. Samaten tulee ulkomailta tuotavien tavaroiden jo pahasti tuntuva puute auttamattomasti käymään yhä huutavammaksi. Erikoisen pahaluntoiseksi on jo nyt polttoaineiden puute osoittautunut. Hiilivarastot ovat ihan loppumaisillaan, ja Latvian omista metsistä ei voi saada tarpeellisia määriä tarkoitukseen kelpavia polttopuita ennenkuin ensi kesäkuussa. Muiden polttoaineiden saanti- ja käyttömahdollisuudet ovat rajoitettu. Tärkeimpiä elintarpeita on toistaiseksi riittävästi maassa, mutta maatalouden tuotantomahdollisuudet ensi kesänä antavat aihetta vakaviin huoliin työvoiman puutteen johdosta. Ulkomaalaista työvoimaa ei enää tule olemaan käytettävissä X), ja lisäksi voi niin käydä, että "maan nuoriso kutsutaan toiseen työhön, toisia tehtäviä suorittamaan". Latvian vientiäkin ovat kohdanneet erinomaiset vaikeudet. Kuitenkin on kaikin voimin, kaikin keinoin pyrittävä sen ylläpitämiseen, ei vain sen vuoksi, että Latvia taloudellisesti ei voi tulla toimeen omilla tuotteillaan, vaan ennen kaikkea sen tähden, että armeijan yhä välttämättömämmäksi käynyt lisävarustautuminen on mahdollinen vain hankinnoilla ulkomailta, ja ne ovat, ^{samaten kuin muut välttämättömät tuontitavarat,} ~~tässä~~ maksettavissa ainoastaan viennillä.

X) Tähän saakka on kesäaikana Latviassa ollut maataloustöissä keskimäärin n. 50.000 ulkomaalaista työläistä.

Keinoina Latvian edessä olevien taloudellisten vaikeusten voittamiseksi ei presidentti Ulmanis tietenkään voinut esittää muuta kuin lisätyn työtehon ja ankaran säästäväisyyden. "Tahtoen tai tahtomatta on tänä vuonna jok'ikisen pakko tehdä työtä, ja paljon enemmän työtä kuin aikaisemmin. Älköön kukaan kuvitelko että hän, suhteessa tai toisessa, pääsisi täyttämästä velvollisuuksiaan" — suunnilleen niin kuuluivat presidentin sanat. Säästäväisyys tulee niinkään olemaan jokaisen ehdoton velvollisuus, tehosti presidentti. Erikoisesti muodostuu maanviljelijäin velvollisuudeksi elintarpeiden ja eri siemenlajien varastoiminen siinä laajuudessa, että ne riittävät yhden vuoden tarpeisiin.

Puhuessaan säästäväisyyden välttämättömyydestä presidentti kuitenkin huomautti, ettei kuluvana vuonna valtion menoja voida supistaa, vaan tullevat ne päinvastoin kasvamaan, ensi sijassa siitä syystä, että olojen pakosta maan puolustustarpeisiin tarvitaan entistä suurempia määrärahoja. Kansalaisten on sen takia valmistauduttava myöskin lisättyyn verotaakkaan.

Puheensa loppuosassa presidentti lausui vielä seuraavaa: "Älkää unohtako sitä, mitä nyt sanon, vaan pankaa se merkille ja ryhtykää heti työhön. Jos vaikean ja ratkaisevan hetken on tuleminen, on yhden miehen, keskimäärin, joka talosta pukeuduttava sotilasunivormuun. Ja ymmärrätte itse, ettei Riassa ole niin suuria varastoja, että niistä riittäisi vaatteita ja jalkineita kaikille. Pitäkää siis joka talossa varalla ainakin kaksi paitaa ja muita tarpeellisia alusvaatteita, pari pyyheliinaa ja pari kunnollisia saappaita. Ja ellei jossain talossa ole tarveaineita niitä varten tai jotain muuta puuttuu, niin kysykää neuvoa naapuraltanne ja olkaa hyvissä väleissä heidän kanssaan ja hankkikaa yhdessä tarpeelliset tavarat ja pitäkää ne valmiina. Ja vaikkei niitä nyt tarvittaisikaan, eivät ne silti hukkaan mene. Mutta olkaa valmiina ja huolehtikaa kaikesta. Ellei asia olisi niin va-

kava, en siitä tänä hetkenä puhuisi."

X

X

X

Kuten jo ylläolevasta suppeasta selostuksesta ilmenee, presidentti Ulmanis puheessaan ~~viittasi~~ viittasi Latviassa lähitulevaisuudessa sattuvan aseellisen selkkauksen mahdollisuuteen, kehoittaen kansaa siihen valmistautumaan.

On luonnollista, että nämä viitaukset ja kehoitukset täällä ovat herättäneet huomiota. Niin hyvin diplomaattipiireissä kuin latvialaisten keskuudessa kysytään, mitä ne oikeastaan merkitsevät. Eri tulkintoja on esitetty.

Voitaneen sanoa, että nämä presidentin lausunnot yleisimmin asetetaan yhteyteen sen tosiseikan kanssa, että täällä viime aikoina on ruvettu pahasti pelkäämään ^{uus} vakavia edesottamuksia Baltian maita vastaan olevan odotettavissa Moskovan taholta. Kaksi syytä tähän esitetään.

Ensimmäinen aihe voisi olla siinä, sanotaan, että Neuvostoliitto, todettuaan mahdottomuutensa voittaa Suomen, jättäisi Suomen valloittamisyrityksen sikseen, ja, peittääkseen siten kärsimänsä nolauksen, ryhtyisi johonkin toiseen valloitusyritykseen, joka helpommin ja nopeammin tuottaisi sille voittoa ja "kunniaa" ja siten pelastaisi sen prestige'in. Mahdollisuuden tällaiseen yritykseen tarjoisivat nykyoloissa kieltämättä lähinnä Baltianmaat.

Toisena ja luultavampana aiheena venäläiseen aggressiiviteettiin esitetään se tunnettu tosiseikka, että Moskovassa ei suinkaan olla tyytyväisiä venäläisten varuskuntien nykyiseen asemaan Latviassa, ja että venäläisille täällä luovutettuja tukikohtia ei pidetä läheskään riittävinä. Uusien, lisättyjen vaatimusten esittäminen olisi siis odotettavissa. Puhutaan mahdollisista vaatimuksista suojeluskuntien lakkauttamisesta, Neuvostoliiton salaisen poliisin jäsenten liittamisestä Latvian armeijan ja poliittisen po-

liisin yhteyteen, uusien venäläisten varuskuntien sijoittamisesta Riikaan, Daugavgrivaan (Dünamünden), Daugavpilsiin (Dünaburgiin), Riian lentokentän asettamisesta venäläisten käytettäväksi j.n.e. Neuvostoliiton Riian-lähettilään näinä päivinä tapahtuneen Moskovaan kutsumisen arvellaan olevan näiden suunnitelmien kanssa yhteydessä. Mutta laajojen piirien, etenkin suojeluskunta- ja armeijapiirien mielestä mentiin jo lokakuussa myönnytysten äärimmäiseen rajaan saakka, ellei sitä ylitettykin. Jos nyt vielä enemmän vaadittaisiin, on sen vuoksi kieltäydyttävä suostumasta Neuvostoliiton vaatimuksiin, maksoi mitä maksoi, semminkin kun, kiitos Suomen sodan, Baltianmailla nyt pitäisi olla parempia mahdollisuuksia kuin lokakuussa suoriutua aseellisesta selkkauksesta Neuvostoliiton kanssa.

Näiden kahden syyn perusteella tuntuu - sanotaan - Latvian hallituksen ja kansan velvollisuutena nyt olevan vakavasti valmistautua aseelliseen yhteenottoon Neuvostoliiton kanssa, ja tätä olisi siis presidentti Ulmanis tarkoittanut puheensa eri viittauksilla ja kehoituksilla.

Puolestani suhtaudun tähän tulkintaan aika skeptillisesti. Tosin en halua mennä niin pitkälle kuin ne, jotka sanovat, että Latvian armeijan käynnissä oleva lisävarustaminen ja kansan valmisteleminen sotaan selkkauksiin vain tapahtuu siinä tarkoituksessa, että Latvia olisi valmis taistelemaan Neuvostoliiton puolella Saksaa vastaan, kun tämä yhteenotto ^{ehkä vielä} aikaisemmin tai myöhemmin tapahtuu. Mutta tietojeni ja vaikutelmieni perusteella on minun vaikeata uskoa, että tämän maan nykyinen johto todenteolla jaksaisi kohottautua aseelliseen vastarintaan turvautumiseen nykytilanteessa Neuvostoliittoa vastaan, vaatisipa tämä mitä tahansa. Mitä luotettavimmilta tahoilta on minulle kerran jos toisenkin selitetty Latvian nykyisen valtionjohdon linjan olevan seuraavan: Neuvostoliiton vaatimuksiin on täytynyt ja täytyy edelleenkin myöntyä. Jos aseelliseen vastarintaan ryhdyttäisiin, merkitsisi se Latvian heti tapahtuvaa

täydellistä ja lopullista tuhoa. Jos myönnyttään, voidaan sitä vastoin toivottavasti säilyttää ainakin muodollinen itsenäisyys, ja silloin voitaneen toivoa, että kun nykyisen suursodan loputtua rauhanteon hetki kerran lyö, voittajien intressien ja mahdollisuuksien rajoissa tulee olemaan Baltianmaiden täydellisen itsenäisyyden palauttaminen.

Olen kohdaltani taipuvainen uskomaan, että tämä ei vain ole ollut vaan ainakin toistaiseksi edelleenkin on Latvian nykyisen valtiojohdon seuraama linja. Toinen asia on, tuleeko sen perustana oleva toivo toteutumaan, että suursodan voittajien intressien ja mahdollisuuksien mukaista todella tulee olemaan Latvian täydellisen itsenäisyyden palauttaminen. Sitä voidaan ehkä epäillä jo siitä syystä, että Baltianmaat ratkaisevana hetkenä pettivät, ne kun, aikaisempien laiminlyöntiensä ja virheittensä johdosta, eivät pystyneet edes yrittämään puolustaa riippumattomuuttaan, eivätkä siis antaneet tätä olemassaolonsa oikeutuksen tärkeintä todistusta.

Tämä on ehkä ruvettu oivaltamaan tšekäläisissä hallituspiireissäkin - on ehkä ruvettu oivaltamaan, että tähänastista passiivisuutta ja peräänantamista ei voida loppumattomiin jatkaa, vaan että mahdollisesti myöhemmin, nykyisiä edullisempien edellytysten vallitessa vielä tarjoutuvaa tilaisuutta omakohtaiseen, aktiiviseen toimintaan ei saa jättää käyttämättä. Tähän perustuu se toinen tulkinta, joka on annettu presidentti Ulmaniksen puheelle, ja jonka mukaan puhe olisi ollut tosin kovin kömpelö yritys osoittaa länsivalloille, että kyllä täällä Latviassakin varustaudutaan ja valmistaudutaan ase kädessä puolustamaan maan itsenäisyyttä kun oikea hetki siihen on tullut. Tämän tulkinnan vahvistamiseksi viitataan siihen, että näinä päivinä lähetettäneen Lontooseen - muodollisesti kai kauppa-attasheena mutta tosiasiallisesti laajoilla valtuuksilla varustettuna "erikoislähettiläänä" muuan herra Biznieks,

jolla pitäisi olla hyviä suhteita Englannissa, ja jonka tehtäväksi on annettu harkintansa ja mahdollisuuksiensa mukaan vapaasti lähetystön ohitse vaikuttaa Latvian hyväksi, tulevaisuutta silmällä pitäen.

Luulen kyllä, että täällä oivalletaan missä määrin Baltianmaiden arvo on laskenut länsimaissa, ja että jotakin ehdottomasti on tehtävä tilanteen parantamiseksi. Mutta että Ulmaniksen puhe olisi ollut osoitettu länsivalloille — sitä en voi uskoa. Niin kömpelöitä ei täällä kuitenkaan olla, että tässä tarkoituksessa turvauduttaisiin tällaiseen muotoon.

Ehkä jossain määrin uskottavammalta tuntuu presidentti Ulmaniksen puheen kolmas tulkinta, jonka mukaan puheen poliittiset kohdat muodostaisivat naivisen yrityksen "peloittaa" venäläisiä, muka osoittamalla, että jos liian pitkälle mennään, niin tartutaan täälläkin aseisiin. Se olisi samaa taktiikkaa, jota presidentti Ulmanis, täysin tuloksettomasti, yritti noudattaa viime kesänä ja syksynä, jolloin hän mahtiponttisin sanoin vakuuttamasta päästyään vakuutti Latvian kansan tulevan viimeiseen saakka puolustamaan itsenäisyyttään. Olihan yksi hänen viimeisiä iskulauseitaan juuri ennen lokakuun antautumista: "Lieber stehend fallen als knieend leben!" Miten vähän merkitystä Moskova kiinnitti herra Ulmaniksen suunsoittoon, osoittivat tosiasiat. Varmana voitaneen pitää, että Ulmaniksen suurilla sanoilla nyt on vielä mittähtömpi tehokkuus. Se seikka, että Moskovan edellytetään uskaltavan vielä nykyisessäkään tilanteessa esittää Latvialle uusia vaatimuksia, osoittaa, missä määrin tätä maata halveksitaan, miten varmoja Moskovassa ollaan siitä, ettei mitään vastarintaa täällä ole pelättävissä, vaan että tätä maata huolehti voidaan kohdella Moskovan nöyränä alusmaana.

Jos Neuvostoliitto luulisi Latvian taholta lausutun sille "varoituksia", niin tämä sen vuoksi arvattavasti vain joudut-

taisi uusien vaatimusten esittämistä ja toteuttamista. Niin ollen on minun aika vaikeata uskoa, että presidentti Ulmanis puheellaan todella olisi tarkoittanut Neuvostoliiton "varoittamista".

Uskottavimmalta tuntuu minusta presidentti Ulmaniksen puheen neljäs tulkinta, jonka mukaan hän varoituksillaan ja kehoituksillaan ei ollenkaan tarkoittanut mitään konkreettisia mahdollisuuksia, vaan ainoastaan yleensä tahtoi herättää kansaa käsittämään tilanteen vakavuuden ja jokaisen kansalaisen velvollisuuden valmistautua pahimpaan ja myötävaikuttaa maan puolustusvoimien niin kauan ja kohtalokkaasti laiminlyötyjen tarpeiden tyydyttämiseen - kaikki tämä kuitenkin vain aivan yleisesti "kaiken varalta", korkeintaan ajatellen sitä mahdollisuutta ajaa venäläiset maasta pois, joka tarjoutuisi Latvialle, jos Suomen voitto veisi neuvostovallan täydelliseen luhistumiseen ja romahdukseen.

Mikä nyt presidentti Ulmaniksen tarkoitus todella lieneekin ollut - joka tapauksessa on hänen puheensa herättänyt siksi paljon huomiota ja kommentarioita, että olen katsonut sen selostamisen ja analysoimisen olevan paikallaan, semminkin kun jo puhe sellaisenaan samaten kuin sen ristiriitaiset tulkinnot erittäin hyvin kuvastavat oloja ja mielipiteitä täällä ja osoittavat, miten erinomaisen vaikea ja labiili Latvian tilanne on, ja miten äkkiä se voi käydä ihan kriitilliseksi.

Täydellä syyllä voi yhtyä siihen presidentti Ulmaniksen puheen kohtaan, jossa hän lausuu, ettei kukaan voi aavistaakaan, mitä tulvaisuus on tuova Latvialle, ja ettei kenelläkään tässä maassa ole oikeutta antautua sellaisten tyhjien toiveiden tuudittel tavaksi, että muka "kaikki päivä päivältä käy paremmaksi".

Ministeri: *Eduard H. Palin*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riassa olevan lähetystön raportti n:o 3.

Ministeriö Pää

17/2 1940

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 121/6. VI-b.

6 270 Pal 40

Riia SSA 17 P: NÄ helmi KUUTA 19 40. ^{26/2 - 40}

VIITTAUS: N

P: NÄ KUUTA 19 P: TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriölle

ASIA: Raportti.

*Ministeri
vakuus
T.*

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluva vuoden raportin
n:o 3, Kaksi puheita: II. Ulkoministeri Muntersin
puhe.

Ministeri: *Edvard H. Fassin*

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 3.

Riia ssa 17 p:nä helmi kuuta 1940.

Asia: Kaksi puhetta:

II. Ulkoministeri Muntersin puhe.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
6/220 Tal. 40.		
KYHÄ	OSASTO	ASIA
5	C16	

Raportissani n:o 2 tein selkoa presidentti Ulmaniksen viime puheesta. Se oli suorasanainen puhe, jossa hän toi esille ne erilaiset vaikeudet, jotka osaksi jo ovat kohdanneet Latvian kansaa viime kuukausien kuluessa, osaksi lähitulevaisuudessa ovat odotettavissa. Nimenomaan hän tässä puheessaan viittasi aseellisen selkkauksen mahdollisuuteen ja jokaisen latvialaisen velvollisuuteen valmistautua siihen.

Tämä puhe herätti täällä, kuten viime raportissani tehostin ja kuten luonnollista oli, sangen suurta huomiota kaikilla tahoilla, eritoten, kuulemani mukaan, Neuvostoliiton taholla n.s. "ihmettelyä", ja latvialaisten keskuudessa, kuten itseen olen voinut todeta, erinomaista levottomuutta.

Kaikesta päättäen ei oltu uskottu puheen tulevan vaikuttamaan niin voimakkaasti ja niin konkreettisesti, kuin mitä se teki. Ilmeisessä tarkoituksessa rauhoittaa niin suuntaan kuin toiseenkin piti ulkoministeri Munters, pari päivää presidentti Ulmaniksen puheen jälkeen, ulkopoliittisen puheen, jossa hän arkailematta kaunomaalasi Latvian poliittista tilannetta, ja eritoten selitti Latvian ja Neuvostoliiton suhteiden olevan mitä parhaimmalla kannalla.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

UE 2: A 4.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja Hälski ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Puhe sisälsi joukon vakuutuksia ja väitteitä, joiden paikkansapitävyydestä Munters ei kuitenkaan edes yrittänytkaan esittää todistuksia. Se olisikin ollut ylivoimainen tehtävä — siinä määrin pistää hänen esitystensä totuudenvastaisuus jokaisen asioista hiukankin perillä olevan silmiin. Kuvaavina puheen sisällylle, sävyille ja tarkoitukselle tulkoot seuraavat sen kohdat tähän sanasanallisesti otetuiksi:

"Neuvostoliiton kanssa tekemämme keskinäistä avustusta koskeva sopimus on nyt ollut neljä kuukautta voimassa, mikä on riittävän pitkä aika voidaksemme arvostella sopimuksen seurauksia. Täytyy tällöin myöntää, että molemmat sopimuspuolet ovat ystävällisessä ja luottamuksellisessa hengessä lokakuussa Moskovassa käytyjen neuvottelujen johtavien periaatteiden mukaisesti ryhtyneet sopimusta toteuttamaan. Neuvostovenäläisten varuskuntien sijoittaminen meidän alueellemme oli kummallekin sopimuspuolelle ihan uusi tehtävä, mutta kuitenkin se on voitu toteuttaa selkkauksetta, etukäteen laaditun suunnitelman mukaisesti".

Voimatta kuitenkaan kieltää, että joukko vakavia vaikeuksia todellisuudessa on esiintynyt, kuten jokainen täällä tietää, Munters väitti, että "tähän saakka ei ole esiintullut kinoatakaan kysymystä, jota ei olisi saatu sovussa ratkaistuksi. Voidaan olla varmoja siitä, että samoin tulevaisuudessakin tulemme löytämään aina yhteisen kielen, koska molemmat osapuolet ovat ryhtyvät eri kysymysten ratkaisuun hyvällä tahdolla."

Lausuttuaan katkeria valituksen sanoja ulkomaan lehden suhtautumisesta Latvian lokakuun 5 p:nä Neuvostoliiton kanssa solmimaan sopimukseen, ja väitettyään, että tämän ilkeämielisen kritiikin pohjana ovat olleet niin hyvin määrätty propagandatar-koitukset kuin puuttuva tuntemus paikallisista oloista ja ennen kaikkea Latvian ja Neuvostoliiton suhteissa vallitsevasta atmosfääristä, Munters lausui: "Palatakseni niihin pääväitteisiin, joita aika ajoittain saa lukea ulkomaalaisissa lehdissä, tahtoisin asettaa kysymyksen: missä sitten on tuo väitetty maamme sovietisoini-

nen, josta meitä on tahdottu varoittaa suuremmalla tai pienemmällä sääliittelyllä? Ja onko Latviassa ainoatakaan ihmistä, joka voisi sanoa, että Neuvostoliitto jollain tavoin sekaantuu sisäisiin asioihimme? Toinen väite, jonka saa usein kuulla, sanoo myös säälitellen, että olemme menettäneet itsenäisyytemme, ja että maastamme on tehty protektoraatti. Tässäkin tosiasiallinen tilanne, jonka jokainen voi todeta, osottaa ilman liioja sanoja, että väite on ihan perusteeton. Jos lisäksi tarkastellaan taloudellisia ja muita neuvotteluja, joita molemmat hallitukset ovat menestyksellisesti käyneet keskenään, ja jotka jo ovat antaneet kouraantuntuvia tuloksia, on syytä sanoa, että Latvian ja Neuvostoliiton väliset suhteet on karakterisoitava sanoilla "sangen tyydyttävät".

Jotkut tahtovat väittää, että nämä hyväntahtoiset suhteet olisivat vain tilapäisiä, ja että ennemmin tai myöhemmin Neuvostoliitto alkaa painostaa meitä sisäisesti tai ulkonaisesti. Mihin syihin tällainen saarnaileminen perustuu, jää näiden henkilöiden salaisuudeksi. Latvian hallituksen kokemusten mukaan ei tällaisiin puheisiin ole perustetta. Tämä hallitus on sitä mieltä, että lokakuun 5 päivän sopimus on molempien valtioiden etujen vaalimisen tulos, varsinkin nykyisen sotatilan huomioonottaen. Sen mukaisesti onkin sopimus tehty keskinäisessä luottamuksessa ja mitä suurimmassa määrässä kunnioittaen kummankin sopimuspuolen suverenisuutta".

Jatkaessaan Latvian nykyisen poliittisen tilanteen kaudenomaalautusta, Munters otti myöskin puheeksi balttilaisten maastamuuton, väittäen siitä m.m. että se muka olisi sujunut erinomaisen hyvin, ja että poislähteneiden Latviaan jääneen omaisuuden likvidointi varmastikin tulee olemaan tyydyttävällä tavalla loppuunsa suoritettu määräjän kuluessa.

Puheensa lopussa Munters kosketteli Latvian yleistä

asennoitumista nykytilanteessa, jolloin hän lausui ne tavalliset fraasit, jotka tällaisessa puheessa kerta kaikkiaan ovat julki-lausuttavat, ja jotka kaikki jo osaavat ulkoa: "Meidän on kysytävä itseltämme, minkälainen on oltava kansamme ja valtiomme asennoituminen tässä sodassa ja sen irtipäästämien voimien ja ideoitten konfliktissa. Nykyinen tilanne todistaa, että tähän saakka olemme osanneet ja ymmärtäneet seurata ja toteuttaa politiikkamme pääperiaatetta: kansallisen riippumattomuutemme turvaamista. Mutta tulevaisuudessa on meitä kohtaava entistä suurempia koettelemuksia. Useammasti kuin kerran on meidän ehkä vielä vastattava vakavaan kysymykseen, vastaako sitten tämä kansallinen riippumattomuutemme todella kansakuntamme korkeinta päämäärää ja sen pyhimpiä pyrkimyksiä, ja vastaako se niitä silloinkin, jos tämä riippumattomuus tuo mukanaan vaikeuksia ja vaivoja, jos sen puolesta pitää tehdä uhrauksia ja ehkä taistellakin? Tällaiseen kysymykseen tahotoisin täynnä luottamusta vastata myönteisesti. Missään olosuhteissa ei Latvian kansa tule luopumaan nykyisestä asenteestaan ja uskostaan".

X

X

X

Voinen tyytyä ylläoleviin otteisiin. Niistä käy enemmän kuin riittävän selvästi ilmi puheen yleinen sisältö ja sen sävy sekä sen tarkoitus poliittisessa suhteessa heikontaa presidentti Ulmaniksen puheen vaikutuksia ja ennen kaikkea osoittaa, ettei missään tapauksessa täällä ajatella aseellisen yhteenoton mahdollisuuttakaan Neuvostoliiton kanssa.

X

X

X

Saattaa ehkä olla syytä vielä lisätä saaneeni suoraan asianomaisilta tahoilta tietää, että heti kun oli käynyt

ilmi, miten presidentti Ulmaniksen puhetta yleisimmin tulkittiin, ja miten se eri tahoilla oli vaikuttanut, oli ministeri Munters sanomalehtien päätoimittajille selittänyt, että puhe oli "täydellisesti väärinkäsitetty". Samalla oli hän määrännyt (ei vain kehoittanut) kaikkia lehtiä lähitulevaisuudessa noudattamaan "selvästi venäläisystävällistä" linjaa.

Ministeri:

Edvard Th. Fain

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA: /

Riisassa olevan lähetystön raportti n:o 4.

Ministeriö Pöytä

18/2 1940

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 123/7. VI-b.

Riia SSA 18 P:NÄ helmi KUUTA 19 40.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetystön kuluvan vuoden raportin

n:o 4, Kenraali Berkisin käynti Tallinnassa.

Ministeri:

Edvard H. Fain

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 4.

Riia ssa 18 p:nä helmi kuuta 1940. ²⁴ 12 - 40

Asia: Kenraali Berkisin
käynti Tallinnassa.

Tämän viikon alkupäivinä kävi Latvian armeijan komentaja, kenraali Berkis, virallisella käynnillä Virossa, kenraali Laidonerin vieraana. Riiaassa, tässä kannunvalamisen luvatussa kaupungissa, antoi tämä matka tietysti heti aihetta kaikenlaisiin kombinaatioihin. Oli n.s. "asiantuntijoita", jotka väittivät varmuudella tietävänsä asian laidan olevan seuraavan:

Neuvostoliitto olisi Latvialle esittänyt uusia, niin pitkälle meneviä vaatimuksia — tai tulisi ainakin lähitulevaisuudessa esittämään sellaisia — ettei presidentti Ulmanis olisi katsonut voivansa suostua niihin. Sen vuoksi hän olisi pitänyt suurta huomiota herättäneen puheensa ^{x)}, jossa hän avoimesti viittasi aseellisen selkkauksen mahdollisuuteen lähitulevaisuudessa ja jokaisen latvialaisen velvollisuuteen valmistautua siihen. Sen vuoksi hän olisi lähettänyt pakkolomalle sotaministerin, kenraali Balodiksen, jonka tiedetään olevan valmis myöntymään kaikkiin venäläisten vaatimuksiin, olkootpa ne miltei mitkä tahansa. Ja sen vuoksi hän olisi lähettänyt kenraali Berkisin Viroon sopimaan kenraali Laidonerin kanssa yhteisestä esiintymisestä Neuvostoliittoa vastaan latvialais-virolaisen puo-

x) Katso Riian-lähetystön raporttia n:o 2, 16.2.1940.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

lustusliiton rajoissa.

Lukuisat olivat ne latvialaiset, jotka tähän täysin uskoivat. Ja virkaveljienikin joukossa oli niitä, jotka olivat taipuvaisia pitämään sitä ainakin mahdollisena. Puolestani en hetkeäkään uskonut siihen. Ensiksi en uskonut enkä usko — kuten jo aikaisemmissa raporteissani olen alleviivannut — että presidentti Ulmanis ja hänen hallituksensa vielä nykytilanteessa todenteolla ajattelisivat aseellista vastarintaa Neuvostoliittoa vastaan, vaikkakin se esittäisi uusia vaatimuksia, mitä sitä paitsi vielä voi epäillä. Toiseksi tiesin, että kenraali Balodista (joka tosin lieenee kaikkein myöntyväisimmällä kannalla bolsheviikkien suhteen) ei suinkaan oltu lähetetty pakkolomalle, vaan oli häntä kohdannut ankara veritulppakohtaus, joka pakottaa hänet pysymään vuoteenomana muutamia viikkoja. Kolmanneksi kenraali Laidonerin tunnettu nykyinen asenne teki hyvin vähän uskottavaksi, että kenraali Berkisillä voitaisiin uskoa olevan mahdollisuuksia aikaansaada Laidonerin kanssa minkäänlaista sopimusta yhteisestä aseellisesta esiintymisestä Neuvostoliittoa vastaan.

Kaikkien niiden tietojen perusteella, jotka minä, kenraali Berkisin palattua Tallinnasta, olen tähän mennessä ehtinyt hankkia täällä Riassa, olen tullut siihen tulokseen, että kenraali Berkisin käynnillä Tallinnassa kyllä on ollut suurempi merkitys kuin tavallisella kohteliaisuuskäynnillä, mutta ei läheskään senlaatuista merkitystä tai kantavuutta, kuin muutamilla tahoilla on tahdottu tehdä uskottavaksi.

Käsitykseni mukaan asian todellinen laita on seuraava:

Vaikka Latvia ja Viro jo vuosikausia ovat olleet

puolustusliitossa, on yhteys armeijojen johtohenkilöiden välillä ollut oudoksuttavan heikko, etten sanoisi olematon. Niinpä tähän mennessä armeijojen korkeimmat johtajat eivät vielä liene käyneet toistensa luona, lukuunottamatta uusien yleisesikunta-päälliköiden aivan äskettäin tapahtuneita muodollisia tutustumiskäyntejä. Viime aikoina ovat epäilemättä sangen suuressa määrin olleet syynä tähän tilanteeseen kenraalien Balodiksen ja Laidonerin huonot henkilökohtaiset välit. He eivät sietäne toisiaan, ja kumpikin on pitänyt itseään niin paljon toista korkeampana, että hän ei ole suostunut tekemään ensi käyntiä. Ainakin Latviassa on tätä tilannetta aikaa myöten ruvettu pitämään liian mahdottomana ja onnettomana, ja eri yrityksiä on tehty parannuksen aikaansaamiseksi. Epäilemättä käytettiin nyt tahallisesti kenraali Balodiksen sairautta hyväksi kenraali Berkisin lähettämiseksi Viroon. Tämän matkan päätarkoituksena oli niin ollen vetää risti tähänastisten väärinkäsitysten ja hankausten yli ja aikaansaada todellinen yhteys ja yhteistyö Latvian ja Viron armeijojen välillä. Tätä tarkoittavia sopimuksia tehtiinkin arvattavasti kenraali Berkisin nyt käydessä Tallinnassa. Näin ollen tällä käynnillä/^{kaiketi} todella on ollut positiivisempia ja käytännöllisempiä tuloksia kuin mitä tavallisesti on asian laita muodollisilla kohteliaisuuskäynneillä. Mutta vaikutelmieni ja kaikkien niiden tietojen perusteella, jotka täällä Riiasa ovat olleet hankittavissa, en voi uskoa, että kenraali Berkisin vierailun aikana Tallinnassa mistään konkreettisesta aseellisesti yhteistoiminnasta läheisemmässä ja kaukaisemmassa tapauksessa ~~sen~~ olisi keskusteltu, puhumattakaan siitä, että sellaisesta olisi sovittu.

Ministeri: *Edvard Th. Paal*

J.K. Tallinnassa lienee tässä tapauksessa niin kuin yleensä muutenkin helpompi kuin täällä saada tarkkoja tietoja. Siinä tapauksessa tiedoittanee siitä sotilasasiamiehemme, joka par'aikaa oleskelee siellä.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riassa olevan lähetystön raportti n:o 6.

Ministeriön talus

22/3 1940.

AINMINIST

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

13 / 271 Sal 40.

KIRJELMÄ n:o 212/38, VI-b.

2073-70

Riia SSA 27 P:NÄ maalís KUUTA 19 40.

5 C16

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetytön kuluva vuoden raportin

n:o 6, Baltianmaiden XI ulkoministerikonferenssi.

Ministeri:

Edvard Hj. Paia

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 6.

Riia ssa 23 p:nä maalisk. kuuta 1940.

13 / 271 Pal. 8 -70.

Asia: Baltianmaiden XI
ulkoministerikonferenssi.

20/3-40

5

C16

Baltianmaiden välillä syyskuun 12 p:nä 1934 solmitussa entente-sopimuksessa säädetään, että näiden valtioiden ulkoministerien on kaksi kertaa vuodessa säännöllisesti kokoonnuttava yhteisiin konferensseihin. Yksitoista tällaista konferenssia on jo pidetty, mutta syistä, joita minä jo aikaisemmin olen ollut tilaisuudesta analysoimaan ja selostamaan, ne ovat jääneet merkityksettömiksi. Baltianmaiden yhteistoiminta on niin hyvin poliittisella kuin taloudellisella alalla alusta alkaen aina tähän päivään saakka kaikista sopimuksista ja deklaratioista ja juhlapuheista huolimatta ollut kuin ollutkin kovin heikkoa. Erikoisen räikeästi tämä ilmeni viime syksynä. Neuvostoliiton silloin esittämien jyrkkien vaatimusten suhteen. Viro, Latvia ja Liettua pyysivät kohtalokkaina lokakuun viikkoina toisistaan kokonaan erillään. Neuvotteluissa Moskovon kanssa oli yhteistoiminnan periaatteet täysin unohdettu. Syrjäisinä seurasivat Latvia ja Liettua Viron alistumista Neuvostoliiton vaatimuksiin, joutuakseen vuorostaan saman kohtalon alaisiksi.

Vaikkakin monivuotisten kokemustensa perusteella ulkomaisten edustajat Baltianmaissa poikkeuksetta suhtautuvat näiden valtioiden säännöllisiin ulkoministerikonferensseihin ~~valinnaisesti~~

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

ei vain skeptillisesti vaan suorastaan välinpitämättömästi, arveltiin kuitenkin nyt eräillä tahoilla, että XI konferenssi ehkä saataisi muodostua poikkeukseksi. Niitä todellisen yhteistoiminnan esteitä, jotka olivat muodostuneet kolmen Baltianmaan aikoinaan suuresti eriävän suhtautumisen johdosta Neuvostoliittoon, Puolaan ja Saksaan ei viime vuosien tapahtumien jälkeen enää ole olemassa. Memelin ja Vilnan pahasti häiritsevät kysymykset on likvidoitu. Niin hyvin yleinen tilanne Euroopassa kuin Baltianmaiden suhteet Neuvostoliittoon tuntuvat vaatimalla vaativan todellista yhteistoimintaa ja yhteisrintamaa Baltianmaiden välillä. Näiden maiden kansojen keskuudessa näyttää myös ymmärtämys yhteenliittymisen välttämättömyydestä käyneen yhä selvemmäksi. Puhuipa "Päeväleht" hiukan ennen konferenssin kokoontumista Baltianmaiden "federatiosta" ja Viron ja Latvian välisen puolustusliiton ulottamisesta myös Liettuaan. "Tyydytyksellä voidaan todeta, että hallituksien toimenpiteet saavat osakseen näitten maitten julkisessa mielipiteessä mitä elävintä vastakaikua, joka menee vielä pitemmälle puhuen jopa baltilaisten valtioiden liiton mahdollisuudesta. Tätä ajatusta on pidettävä hyvin tärkeänä varsinkin tällä hetkellä, jolloin baltilaisten valtioiden on suurella tarmolla puolustettava etujaan". "Eikö tällä hetkellä olisi entente- ja yhteistyösopimusta laajennettava sisältämään myös aseellista avustusta koskeva klausuli, jotta tilanne vakiintuisi ja jotta yhteistyön perusta valtioitten tahdonilmaisulla lujitettaisiin".

"Briva Zeme"ssa taas sanottiin: "Kaikkien huomioitten mukaan on syytä uskoa, että kansat tyydytyksellä tervehtisivät tähänastisia vielä lujempia ja tarmokkaampia toimenpiteitä, että ne kannattaisivat niitä aktiivisesti ja lämmöllä."

Kaikesta tästä huolimatta jäi Baltianmaiden XI ulkoministerikonferenssi kaikista merkeistä päättäen ja sivustaseuraajien mielipiteen mukaan yhtä merkitsemättömäksi kuin aikaisemmatkin.

Politiikan alalla lienee pääasiassa tyydytty informatioiden vaihtoon ja päätöksentekoon siitä, että kaikissa kysymyksissä jotka koskevat Baltianmaissa olevia venäläisiä varuskuntia olisi mahdollisen läheinen kontakti ylläpidettävä, niin ettei Neuvostoliitto voisi "pelata ulos" toista maata toista vastaan, joko esittämällä vaatimuksiaan yhdelle maalle kerrallaan tai väittämällä toisen maan jo "periaatteessa suostuneen" j.n.e., kuten viime aikoina lienee tapahtunut—Viron ministerin Rebasen kertoman mukaan.— Rebane väitti muuten, että Neuvostoliitto tosin ei ole sopimusten teon jälkeen esittänyt uusia vaatimuksia varsinaisessa mielessä, mutta että se kaikin tavoin yrittää tulkita solmittuja sopimuksia ekstensiivisesti eri suuntiin. Näihin venäläisiin tulkintoihin lienevät Tallinna, Riika ja Kaunas valitettavasti suhtautuneet jossain määrin eri tavoin. Rebasen mukaan olisi Latvian kanta yleensä ollut jyrkimmin kielteinen. Tästä syystä Rebane sanoi toivovansa, että käytännössä päästäisiin ei vain "kontaktiin" näissä kysymyksissä, vaan todelliseen yhteisrintamaan.

Nähtäväksi jää, tuleeko niin käymään. Tulevaisuus on niinkään osoittava, tehtiinkö konferenssissa — vastoin asianomaisten omia selityksiä ja diplomaattisten syrjästä seuraajien yksimielistä luuloa — laajakantoisempiakin salaisia päätöksiä poliittisesta yhteistoiminnasta. Ulkoministeri Urbšysin sanat eräässä haastattelussa voisivat ehkä viitata sellaiseen: "Jos meitä tulevaisuudessa kohtaa vaara, kaikki kolme valtiota ryhtyvät kuin yksi mies taisteluun puolustaakseen itsenäisyyttään, riippumattomuuttaan ja kansojensa vapautta." — Puolestani pidän kuitenkin näitä sanoja vain sinä tyhjänä suunsoittona, johon näissä maissa viimeaikoina on kyllästymiseen saakka saatu tottua.

Konferenssin tuloksista ulkopolitiikan alalla sanotaan konferenssin päättymisen jälkeen julkaistussa kommuniqueassa: "Tähän saakka saatujen kokemusten perusteella ovat kolmen maan ministe-

rit tulleet johtopäätökseen, että Baltianmaitten puolueettomuuspoliitiikka samoin kuin niitten tekemät kansainväliset sopimukset ja yleensä niitten asenne nykyiseen kansainväliseen tilanteeseen nähden vastaavat tarkoin niitten lujaa päätöstä pysyä erillään aseellisista selkkauksista ja lujittaa riippumattomuutensa ja turvallisuutensa. He tervehtivät tyydytyksellä jokaista aloitetta, joka pyrkii aikaansaamaan oikeamielisen ja pysyvän rauhan kansojen välille ja he koettavat mahdollisuuksiensa mukaan omalta osaltaan toimia tämän päämäärän hyväksi. Tässä mielessä ovat kolmen maan ulkoministerit tyydytyksellä vastaanottaneet tiedon rauhallisten suhteitten palauttamisesta Suomen ja Neuvostoliiton välillä."

x

x

x

Taloudelliset kysymykset näyttelivät luonnollisesti tärkeää osaa konferenssin neuvotteluissa. Suursota on kolmelle Baltianmaalle tuottanut sangen suuria ja samanlaisia vaikeuksia. Niin ollen on luonnollista, että konferenssissa vakavaa huomiota omistettiin kysymykselle, mitä mahdollisuuksia oli olemassa keskinäiseen avustamiseen. Suuret nämä mahdollisuudet eivät kuitenkaan liene. Kolmen Baltianmaan tuontitarpeet ovat suunnilleen samat, niinkuin niiden tuotanto- ja vientimahdollisuudet myöskin ovat miltei identtiset. Konferenssissa päätettiin kuitenkin ryhtyä entistä suuremalla tarmolla tutkimaan olemassa olevia mahdollisuuksia ja todella yrittää tehdä mitä tehtävissä on taloudellisen yhteistoiminnan aikaansaamiseksi. Miten pienet toiveet tässä suhteessa käytännössä kuitenkin ovat, selviää Muntersin seuraavista sanoista minulle: "Pidimme erittäin tärkeänä tehdä loppu parallellismista teollisuuden alalla. Olimme siitä kaikki täysin yhtä mieltä. Mutta kun rupesimme puhumaan konkreettisista seurauksista tästä toteamuksestamme, loppui yksimielisyys. Mainitsen yhden esimerkin: Kuten tiedetään on Latviassa hyvän maineen ja hyvät markkinat jo saavuttanut ra-

diokonetehdas "V.E.F." Niin ollen olisi tämän tehtaan saatava jatkaa toimintaansa Virossa ja Liettuassa mahdollisesti olevien tehtaitten kustannuksella. Mutta eivät^{siihen} nämä maat millään suostuneet, vaikka esim. liettualaisten Vilnassa puolalaisilta perimä pieni tehdas tietävästi on ihan elinvoimaton."

Kommunikeassa sanotaan seuraavaa konferenssin tuloksista taloudellisella alalla: "Jotta tehokkaimmalla tavalla voitaisiin voittaa sotatilan aiheuttamat taloudelliset vaikeudet, jotka tuntuvat kaikissa maissa ja myös Baltianmaissa, näitten maitten ulkoministerit lausuvat yksimielisenä toivomuksenaan, että niitten välistä nykyistä taloudellista yhteistyötä jatkettaisiin ja voimistutettaisiin, ja he lupaavat kehoittaa maittensa talouselämän johtajia olemaan säästämättä ponnistuksiaan tässä suhteessa."

x

x

x

Sivistyksellisen vuorovaikutuksen alalla on balttilainen yhteistoiminta saavuttanut ainoat sanottavat tuloksensa, kuten aikaisemmissa raporteissani olen selostanut. Kommunikean sanat konferenssin päätöksestä sivistyksellisen yhteistoiminnan suhteen ovat seuraavat: "Kolme ulkoministeriä antaa suuren arvon kulttuurisiteille kansojen lähentämistyössä, ja he ovat suurella tyydytyksellä huomioineet ne ehdotukset, joita balttilaisten kansojen lähentämistä tarkoittavat viralliset ja muut järjestöt ovat tässä suhteessa tehneet, ja he tukevat jokaista yritystä, jonka tarkoituksena on edelleen helpottaa jo olemassaolevaa henkistä yhteistyötä."

x

x

x

Ylläolevaa syvemmälle käypää analysointia ei Baltianmaiden ulkoministerien XI konferenssi ansainne. Sen pääasiallisen merkityksen voitaneen sanoa olevan siinä, että Baltianmaiden itsenäisyy-

destä ja toimintavapaudesta vielä on ainakin niin paljon jäljellä, että niiden sallitaan pitää tällaisia konferensseja.

Ensi konferenssi päätettiin pitää Liettuassa syyskuussa 1940.

Ministeri:

Eduard H. Salin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA: _____

Riian olojen lähetyksen raportti n:o 8.

Ministeri Palin

7/4 1940.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 248/51, VI-b.

Riia SSA 8 P: NÄ huhti KUUTA 19 40.

VIITTAUS: N

P: NÄ KUUTA 19 P: TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

15 271 Pal. 5-40
12/4-40
5 C16
Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle lähetystön kuluven vuoden raportin

n:o 8, Sotaministeri kenraali Balodiksen ero.

Ministeri: *Pavel H. Pajin*

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 8.

Riia ssa 7 p:nä huhti kuuta 1940.

157 271 Pal. 3-40.

13/4-40

Asia: Sotaministeri kenraali
Balodiksen ero.

5 C 116

Eilispäivän sensatio Riassa oli kenraali Balodiksen ero sotaministerinpaikaltaan. Jo muutamia päiviä aikaisemmin olin suurena salaisuutena saanut tietää presidentti Ulmaniksen lopullisesti päättäneen ennen pitkää syrjäyttää kenraali Balodiksen. Siitä, milloin tämä päätös toteutettaisiin, ei tiedoittajani kuitenkaan ollut varma. Hänen tietojensa mukaan suoritettiin silloin juuri sondeerauksia niin suunnalla kuin toisellakin selvyuden hankkimiseksi siitä, mitkä vastavaikutukset tällä toimeenpiteellä saattaisi olla. Kenraali Balodiksen vapaaehtoisesta eroamisesta ei näet ollut kysymystäkään. Tiedän parhaimmasta, suoranaisestä lähteestä, että viime maanantaina oli tapahtunut kahdenkeskeinen jyrkkä yhteenotto Ulmaniksen ja Balodiksen välillä, jossa ensinmainittu kaikin keinoin oli yrittänyt taivuttaa sotaministerin eroamaan paikaltaan, mutta tämä mitä kategorisimmassa muodossa oli kieltäytynyt siitä, jopa lausunut uhkauksiakin sen tapauksen varalta, että hänet siihen pakotettaisiin. Huomioonottaen sen suuren suosion, jota kenraali Balodis aina viime aikoihin asti on nauttinut Latvian kansan laajoissa piireissä ja etenkin armeijassa, on luonnollista, että Ulmanis asiain näin ollen epärii Toimeenpannut sondeeraukset taitavat kuitenkin osoittaneen tilan-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkomaainministeriön tiedoituksin.

teen kehittyneen sellaiseksi, että Ulmanis katsoi voivansa to-
teuttaa päätöksensä viivytyksettä. Eilen julkaistiin sitten tieto
kenraali Balodiksen tapahtuneesta eroittamisesta sotaministerinpai-
kaltaan. Virallisen tiedonannon sananmuodosta kävi selvästi ilmi,
että eroittaminen eikä eroaminen oli tapahtunut. Tavalliset fraa-
sit eron myöntämisestä asianomaisen omasta pyynnöstä ja terveys-
syistä puuttuivat puuttuivat kokonaan. Ilmoitettiin vain lyhyesti
että armeijan komentaja kenraali Kr. Berkis — jääden edelleen
tähän virkaan — oli nimitetty sotaministeriksi kenraali Balo-
diksen jälkeen, ja että viranluovutus jo oli tapahtunut. Lehdis-
sä ei ole ollut sanaakaan tapahtuman syistä. Virallisilla ta-
hoilla viitataan vain lyhyesti siihen, että Balodiksen terveyden-
tila ei sallinut hänen jäämistään vaativaan sotaministerinpaikkaan
Sanomalehdissä ei myöskään ole kenraali Balodikselle omistettu
ainoatakaan kiitoksen sanaa hänen pitkäaikaisen toimintansa jäl-
keen sotaministerinä. Tämä pistää räikeästi silmiin verrattuna
niihin ylitsevuotaviin ylistyksiin, joihin vuosien kuluessa on
saanut tottua kenraali Balodiksen nimen tullessa jossain yhtey-
dessä julkisuudessa mainituksi.

Mutta vaikka kenraali Balodis nyt siis on eroitettu
sotaministerinpaikastaan, lienee hän edelleen hallituksen jäsen
varaministeripresidentin ominaisuudessaan. Ulospäin tällä seikalla
tietenkin tällä hetkellä saattaa olla jonkinlainen rauhoittava
vaikutus Balodiksen kannattajiin, ja voi se siis toistaiseksi
olla Ulmanikselle edullinen. Mutta miten voi Ulmaniksen ja Balo-
diksen yhdessä-olo hallituksessa jatkua kaiken sen jälkeen mikä
on tapahtunut? Samaten sopii kysyä, voiko kenraali Balodis edel-
leen jäädä valtakunnan varapresidentiksi? - Toistaiseksi on Ba-
lodiksen eroittamisen aikaansaama hämmennys kaikilla tahoilla siksi
suuri, ettei vastausta ole ollut saatavissa näihin kysymyksiin.

Koska ne eri seikat, jotka ovat yhteydessä kenraali Balodiksen eron kanssa, ovat erittäin kuvaavia Latviassa vallitseville oloille, saattaa olla syytä esittää ne tässä hiukan yksityiskohtaisemmin.

Jo useampien vuosien aikana on minulla ollut aihetta Latvian sisäisiä oloja koskevissa raporteissani tiedoittaa siitä vastakohtaisuussuhteesta, joka oli päässyt leimaamaan Ulmaniksen ja Balodiksen väliset suhteet, ja niistä ristiriidoista, joiden aina vähän väliä tiedettiin syntyneen heidän kesken. Näiden ristiriitojen syyt eivät luonnollisestikaan olleet ulkopuolisten tiedossa. Tiedetään vain, että ne ovat yksityiskohtaisemmin koskeneet sekä sisä- että ulkopoliittisia kysymyksiä. Sisäpoliittisesti on Balodis, tietojeni mukaan, ollut sillä kannalla, että kansanvaltaisempaan järjestelmään olisi palattava melko lailla nopeammassa tahdissa kuin mitä Ulmanis halusi, ja että joka tapauksessa uusi konstitutiooni viipymättä olisi aikaansaattava. Ulkopoliittisesti Balodis on hallituksessa edustanut niitä piirejä, jotka ovat katsooneet orientoinnin Neuvostoliittoon päin ainoaksi oikeaksi politiikaksi, Saksa kun heidän mielestään on ollut itsenäisen Latvian vaarallisin vihollinen. Hallituksen jokapäiväisessä työssä lienee Balodis ollut ainoa, joka on uskaltanut vapaasti lausua mielipiteensä ja avoimesti asettua toiselle kannalle kuin Ulmanis. Niinollen tämä onkin Balodiksessa nähnyt vaarallisen vastustajan ja kilpailijan vallasta, huomioonottaen sen suuren suosion ja arvovallan, jota Balodis menneinä vuosina on nauttunut laajoissa eri kansalaispiireissä ja erätoten sotilaspiireissä.

Tämä kenraali Balodiksen nauttima kansansuosio ja kunnioitus on ensi sijassa perustunut hänen toimintaansa Latvian vapausodan voitokkaana ylipäällikkönä eversti Kalpak'in kaaduttua jo sodan alussa, sekä siihen, että hän puoluevallan aikana jaksoi

pysyä kutakuinkin pahimpien intriigien ja kombinatioiden sekä li-
kaisimpien lehmäkauppojen ja "affäärien" ulkopuolella. Monilla ta-
hoilla pidettiin häntä, ennen Ulmaniksen vallankaappausta v.1934,
Latvian tulevana vahvana miehenä, joka pelastaisi maan silloisista
onnettomista oloista.

Hyvin tuntien Balodiksen nauttiman arvovallan ja ym-
märtäen sen merkityksen, Ulmanis tekikin kaappauksensa yhteistoi-
minnassa Balodiksen kanssa, sitoen täten tämän itseensä ja regi-
meensä. Koko valtakautensa aikana aina viimeisiin päiviin saakka
on Ulmanis määrätietoisesti yrittänyt ulospäin ylläpitää vaikutel-
man, että hänen ja Balodiksen keskinäiset suhteet olivat mitä
parhaimmat, ja että he toimivat täydessä yhteisymmärryksessä. Tul-
tuaan tasavallan presidentiksi Ulmanis teki Balodiksista varapresi-
dentin. Kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa on Ulmanis alleviivan-
nut Balodiksen aseman valtakunnan toisena miehenä. Vierekkäin he
ovat esiintyneet julkisissa tilaisuuksissa, vierekkäin heidän valo-
kuvansa ovat riippuneet valtionlaitoksissa, j.n.e.

Kaikki tämä on kuitenkin, kuten jo selvillekay siitä
mitä yllä kerroin Ulmaniksen ja Balodiksen välisistä ristiriidista
ollut vain pettävä julkisivu. Todellisuudessa ovat Ulmanis ja
Balodiksen muut vihamiehet hallituksessa (niiden joukossa ulkominis-
teri Munters, jonka suhteet Balodikseen alusta alkaen ovat olleet
mahdollisimman huonot) jo kauan aikaa vain odottaneet sitä hetkeä,
jolloin he uskaltaisivat vapautua Balodiksesta. Ja nyt he ovat
siis katsoneet tämän hetken lyöneen.

Kieltämätön tosiasia onkin, että kenraali Balodiksen
arvovalta viime aikoina on katastrofimaaisesti laskenut. Tähän on
ollut monta syytä myötävaikuttamassa.

Ensiksi oli jo vähitellen käynyt monille hänen enti-
sille lämpimille kannattajilleenkin selväksi, ettei hän suinkaan

ollut mikään vahva mies, vaan että hän päinvastoin oli tyyppilinen hyvään päivään pitäjä, jonka pääpäämääränä oli pysyä korkeassa, taloudellisesti edullisessa asemassaan ja elää mukavasti ja yleellisesti: "Ett tomt skal, en rucklare och spelare" - niin karakterisoi Ruotsin sotilasasiamies hänet. "Laiska, sairailoinen ja väsynyt" kuului se tuomio, jonka hänestä langetti eräs tšekäläinen diplomaatti, joka venäjänkielentaitoisena on päässyt tuntemaan Balodiksen paremmin kuin muut ulkomaalaiset, joiden kanssa Balodis ei ole ylläpitänyt juuri minkäänlaista kosketusta.

Balodiksen ammattitietojen, sotilaallisen kyvyn ja työtarmon riittämättömyys oli myös jo ehditty todeta. Viime syksyn kriittisinä viikkoina ilmenivät räikeästi ne laiminlyönnit ja virheet maan puolustusvalmiudessa, joihin sotaministeri Balodis pitkänä virassaoloaikanaan oli tehnyt itsensä syyppääksi.

Pahaa verta on myös herättänyt ei vain se vähitellen yleisesti tunnetuksi tullut seikka, että kenraali Balodis viime lokakuussa oli valmis alistumaan miltei mihin venäläisiin vaatimuksiin tahansa, vaan ennen kaikkea se tosiseikka, että hän, maan sotaministerinä, latvialais-venäläisen sopimuksen tultua pakosta solmituksi, avoimesti on "veljeillyt" tšekäläisten venäläisten varuskuntien johtohenkilöiden ja Neuvostoliiton lähettilään kanssa. Hänen on nähty ystävällisesti seurustelevan näiden kanssa ravintoloissa, ja hänen ja hänen rouvansa tiedetään olleen läsnä mitä intiimisimmissä kutsuissa Neuvostolähetystössä.

Kenraali Balodiksen yksityiselämä - hänen taipumuksensa viinaan ja uhkapeliin ja hänen siitä johtuvat taloudelliset vaikeuksensa - on myöskin herättänyt kiusallista huomiota isänmaallisissa piireissä.

Kaikki tämä on luonnollisesti aikaa myöten vienyt siihen, että kenraali Balodiksen aikoinaan nauttima erinomainen

kansansuosio ja arvovalta on pahasti laskenut - niissä piireissä, jotka ovat olleet asioista perillä. Mutta kansan laajemmissa massoissa on Balodiksen populariteetti tuntunut olevan täysin ennallaan. Niin ollen on luonnollista, että Ulmanis niin kauan on epäröinyt, vaikka hän sekä henkilökohtaisista että asiallisista syistä jo pitkät ajat on halunnut vapautua Balodiksesta. Että Ulmanis nyt uskalsi heittää hänet yli aidan, todistaa toimeenpantujen sondeerausten osoittaneen, että Balodiksen asema oli käynyt siksi heikoksi ja että Ulmaniksen oma asema oli siksi vahva, että Balodiksen kaataminen oli suoritettavissa ilman vakavampaa riskiä.

Hämmennystä ja liikehtimistä se silti tietenkin on ympäri maata aiheuttanut. Vaikeata on vielä varmuudella sanoa, mihin se vielä saattaa johtaa. Puolestani en uskoisi, että se on vievä mihinkään lähiaikoina ulkonaisesti huomattaviin seurauksiin. Mutta en voi välttyä siitä vaikutelmasta, että Balodis saattaa aikaa myöten käydä Ulmanikselle vaarallisemmaksi tai ainakin epämukavammaksi hallituksen ulkopuolella kuin sen jäsenenä. Balodiksen arvovalta oli yllä esitetyistä syistä sellaisella vauhdilla laskemassa, että - jos häneen ei olisi väkivaltaisesti koskettu - hän ennen pitkää itsestään olisi tullut täydelliseksi "quantité négligeable"iksi. Mutta nyt hänestä on tehty eräänlainen marttyyri Ulmaniksen vallanhimon tiellä, ja hänestä ainakin voi niin ollen - heikkouksistaan huolimatta - tulla Ulmaniksen vastustajien kokoova voima tai ainakin niiden pyrkimysten "kaljuunakuva". Juuri tällainen on tähän saakka puuttunut näiltä. Täten tuntuu jossain määrin kyseenalaiselta, onko Ulmanis oman asemansa ja kansan eheyttämisen ja olojen rauhoittamisen kannalta nyt menetellyt kaikkein viisaimmalla tavalla.

Maan sotilasasioiden hoidon kannalta voitaneen sitä vastoin empimättä todeta, että tapahtunut muutos sotaministerin paikalla merkitsee tilanteen parannusta. Sekä luonteensa että kyvykkyytensä puolesta kenraali Berkis kieltämättä on kenraali Balodista päätä korkeampi. Mutta nuori ja terve ei hankkaan ole. Monilla tahoilla oli varmastikin toivottu toista henkilöä kenraali Balodiksen seuraajaksi. Että juuri kenraali Berkis tuli nimitetyksi riippuu tietenkin — paitsi hänen paikastaan armeijan komentajana — hänen erikoisen läheisistä suhteista presidentti Ulmanikseen sekä siitä osasta, jota hän, Riiassa olevan jalkaväkidivisioonan päällikkönä, näytteli Ulmaniksen vallankaappauksessa.

Suomen kannalta voimme tyydytyksellä todeta kenraali Berkisin nimityksen sotaministeriksi. Niin sanoin kuin teoin hän on osoittautunut vilpittömäksi Suomen ystäväksi ja ihailijaksi. Hän on naimisissa suomalaisen kanssa ja puhuu sujuvasti suomea.

Kenraali Berkis on syntynyt 1884, sai sotilaskasvatuksensa Vilnan sotilaskoulussa, toimi v. 1914 komppanian päällikkönä, kohoten maailmansodan aikana everstiksi. Venäjän vallankumouksen puhjetessa oli hän Suomessa, josta hän Latvian vapaussodan alkaessa heti läksi Tallinnaan yhtyäkseen siellä muodostettuihin latvialaisiin joukkoihin ja tullen rykmentin komentajaksi. Tässä ominaisuudessaan hän johti monta ratkaisevaa taistelua niin hyvin bolshevikkeja kuin Bermont-Avaloffin joukkoja vastaan. Kenraaliksi Berkis nimitettiin v. 1925 ja toimi hän divisioonan komentajana ensin Daugavpilsissa ja sitten Riiassa vuoteen 1934 saakka, jolloin hänet nimitettiin armeijan komentajaksi. Ainakin toistaiseksi hän tulee samanaikaisesti toimimaan sotaministerinä ja armeijan komentajana.

Ministeri:

Eduard H. Paal

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA: _____

Riassa olevan lähetystön raportti n:o 11.

Ministeriö Paken

29/4 1940.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

22/222 Pal

70.

KIRJELMÄ n:o 302/70, VI-b.

2/5 - 70

Riia SSA 30 P:Ä huhti KUUTA 1940.

OSASTO

VIITTAUS: N

5

C16

P:Ä KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle lähetystön kuluvan vuoden raportin

n:o 11, Ruotsia koskeva uhka Saksan taholta y.m.

Ministeri:

Edvard G. Taim

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

AINM Salainen.

RAPORTTI n:o 11.

22/272 Pal. S-70

Riia ssa 29 p:nä huhti kuuta 1940. S/S-70

Asia: Ruotsia koskeva uhka

Saksan taholta v.m.

OSASTO

5 C 16

Viettäessäni, täysin yksityisesti, eilisillan ulkoministeri. Muntersin luona, jouduimme illan kuluessa luonnollisesti puhumaan myös poliittisista asioista. Munters, joka oli harvinaisen suorasanaaisella tuulella, väitti tällöin m.m. tietävänsä, että kun huhuja joku viikko sitten rupesi leviämään siitä, että Saksa kokosi huomattavia määriä sotajoukkoja ja varusteita Memeliin, mahdollisesti Ruotsiin suuntautuvan dessant'in tarkoituksessa, oli ulkokommissaari Molotov kutsunut Saksan suurlähettilään von Schulenburgin luoksensa, ja, peittelemättömästi korostaen Ruotsin kuuluvan Neuvostoliiton etupiiriin, vakavasti varoittanut Saksaa edesottamuksista, jotka voisivat olla ristiriidassa tämän seikan kanssa. "Näin ollen voinee", sanoi Munters "Ruotsi ainakin toistaiseksi olla pelkäämättä sotilaallisia selkauksia Saksan taholta."

Norjassa käynnissä olevan sodan suhteen sanoi Munters yhä enemmän kallistuvansa siihen, että se tulee päättymään tavalla, joka tulee merkitsemään Saksan voittoa. Tämä seikka taasen on käi vuorossaan oleva siinä määrin omiaan stimuloimaan Saksaa, että sen jälkeen voitaneen odottaa vielä

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomasedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomasedustuksen, mutta ulkosaainministeriön tiedoituksiin.

kauaskantoisempia otteita Saksan taholta.

Yleensä tuntui Munters, mitä suursotaan tulee, pessimistiseltä länsivaltojen mahdollisuuksiin nähden. "Suursodan jälkeen", hän esimerkiksi sanoi, "pienille eurooppalaisille valtioille ei jääne muita mahdollisuuksia kuin joko saksalainen tai venäläinen orientointi."

Ministeri: *Eduard H. Paun*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/16.

ASIA:

Ruissa olevan lähetystön raporttina 5.

Ministeri Palin.

18/3 1940.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 202/34. VI-b.

Riia SSA 19 P:NÄ maal. KUUTA 19. 40.

VIITTAUS:N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle lähetystön kuluvaan vuoden raportin

n:o 5, Miten Latviassa suhtaudutaan Suomen
rauhantekoon.

Ministeri:

Edua. H. Faria

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 5.

Riia ssa 18 p:nä maaliskuuta 1940.

Asia: Miten Latviassa suhtaudutaan
Suomen rauhantekoon.

Ennen tämän raportin laatimista tahdoin luonnollisesti tavata ministeri Muntersin. Baltianmaiden täällä maaliskuun 14 - 16 p:nä pidetyn XI ulkoministerikonferenssin johdosta X) saatoinkin kuitenkin päästä hänen puheilleen vasta tänään. Siinä on syy siihen, etten aikaisemmin ole voinut toimittaa Ministeriölle raporttia otsakeasiasta.

Allaolevassa esityksessä en katso syytä olevan tehdä eroa virallisten piirien, julkisen sanan ja eri yksityisten, politiikkaa yleensä ymmärtävien piirien reagoimisen ja arvostelun välillä. Itse asiassa ne poikkeavat toisistaan vain sikäli, että samat ajatukset hallituspiireissä ja sanomalehdissä esitetään pidättyväisemmin ja varovaisemmin sanoin, yksityispiireissä avonaisemmin ja selvemmin.

Yleisesti arvellaan, että sellainen kuin tilanne ja kansan valtavan enemmistön kannanotto Suomessa kertaa kaikkiaan oli, Suomen hallituksella viime syksynä otaksuttavasti ei ollut

X) Järjestyksen ja tiedoitustoimintani täydellisyyden joskaan ei asian kiintoisuuden vuoksi olen tiedoitava tästä konferenssista niin pian kuin muut kiireellisemmät tehtävät sen sallivat.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkomaainministeriön tiedoituksiin.

muuta mahdollisuuksia kuin kieltäytyä alistumasta Neuvostoliiton vaatimuksiin. Tähän ei kuitenkaan sisälly mitään arvostelua siitä, oliko tämä reaalipoliittisesti viisaata vai ei. Kun sota sitten syttyi, on sen ensimmäisestä päivästä saakka täällä yleisesti ja vilpittömästi ihailtu sitä uljuutta ja taitoa, jolla Suomi kävi sankarillista taisteluaan moninkertaisesti ylivoimaista vihollista vastaan, joskaan tätä ihailua tunnetuista syistä ei uskallettu julkisesti esiintuoda.^{X)} Yleinen ja vilpitön on myös se myötätunto ja masennus, jonka urhoollinen puolustusotamme vavahduttava loppu täällä kaikkialla on synnyttänyt. Siitä olen saanut lukemattomia liikuttavia todistuksia. Mutta samalla tunnutaan kaikissa piireissä hyvin käsitettävän ne ylivoimaiset syyt, jotka pakottivat Suomen hallituksen, eduskunnan ja sotilasjohdon hyväksymään Moskovan rauhansopimuksen raskaat ehdot. Ymmärretään, että kahdesta pahasta yritettiin valita se, joka inhimillisesti katsoen muodostuisi pienemmäksi.

Mitä Suomen rauhanteon vaikutuksiin Baltianmaiden kannalta katsoen tulee, esitetään yleisesti, että nämä valtiot voivat sikäli tyydytyksellä tervehtiä Suomen rauhantekoa, kuin sen kautta rauha jälleen on palannut Koillis-Eurooppaan, ja siten on saatu poistetuksi se vaara suursodan leviämisestä tänne, joka oli olemassa, niin kauan kuin suomalais-venäläinen sota jatkui. Mutta ei yritetäkään väittää, että tämä näkökohta peittäisi syntyneen tilanteen kaikki eri aspektit. Päinvastoin oivalletaan tietenkin, joskaan sitä ei mielellään myönnetä, että sotamme päättymisen nyt tapahtuneella tavalla kieltämättä on vahvistanut Neuvostoliiton ot-

x) Vielä tänään Munters minulle sanoi: "Täytettyään velvollisuutensa paljon yli äärimmäisen rajan ja uskomattomasti ylitettyään kaikki sille asetetut toiveet, voi Suomen armeija pää pystyssä, koko maailman ihailtuna ja kuolemattoman kunnian sädekahana ympäröimänä poistua niiltä asemilta, joita se yli-inhimillisellä rohkeudella ja sitkeydellä ja suuremmoisella taidolla on puolustanut".

teen Baltianmaihinkin ja luonut tälle valtiolle lisämahdollisuuksia kiristää otettaan niihin ja — jos se niin haluaa — vaatia niiltä mitä tahansa. Vielä enemmän kuin aikaisemmin tunnetaan täällä nyt Suomen tappion jälkeen elättävän Neuvostoliiton armoilla. Kun ei Suomi pystynyt vastustamaan Neuvostoliiton vaatimusten toteuttamista — miten sitten Baltianmaat voisivat sen tehdä. Näin ollen on itsestään selvä että — vaikkei sitä julkisuudessa tietenkään ilmaista — Suomen sodan loppua itse asiassa syvästi valitetaan ei vain Suomea vaan myös Latviaa ajatellen, ja että se todellisuudessa on antanut aihetta enemmän huoliin kuin sellaisiin helpoituksetunteisiin, kuin julkisuudessa on esitetty. — Samalla on kuitenkin myös todettava, että täällä edelleenkin isänmaallisissa piireissä tunnutaan luotettavan siihen, että suursodan kehitys tai loppu vielä tulee tarjoamaan niin hyvin Baltianmaille kuin Suomelle tilaisuuksia Neuvostoliiton kanssa tehtyjen sopimusten kumoamiseen ja aikaisemman tilanteen palauttamiseen tavalla tai toisella.

Luulen voivani sanoa, että ylläoleva selostus kutakuinkin tarkoin vastaa niitä näkökohtia, jotka tällä haavaa dominoivat Latviassa rauhantekomme suhteen. Mutta eroavaisuuksia niin suuntaan kuin toiseenkin on tietysti olemassa.

Niinpä on täälläkin rohkeita, optimistisiä, idealistisia, joskaan ei kovin laajoja piirejä, joissa resonnoidaan seuraavasti: Ei ole oikein sanoa, että Suomen hallitus ei voinut — huomioottaen Suomessa silloin vallitsevat mielialat ja laskelmat — tehdä muuta kuin kieltäytyä alistumasta Neuvostoliiton vaatimuksiin. Kyllä Suomen hallitus, tehdessään tämän päätöksensä, toimi oman, itsenäisen vakaumuksensa mukaan, tietoisena pelkän uhan edessä tehdyn alistumisen seurauksista niin ulos- kuin sisäänpäin. Ja tulevaisuus on toivottavasti vielä osoittavakin, että Suomi, ryhtymällä aseelliseen vastarintaan, menetteli tavalla, joka on tuottava

sille sadon, joka korvaa sodan uhrit ja tappiot, niin järkyttävän raskailta ja pelästyttäviltä kuin ne, tämän hetken näkökulmalta arvostellen, tuntuvatkin. Niin hyvin poliittisesti kuin sotilaallisesti ja moraalisesti saattaa se ihailu ja myötätunto, se arvonto ja respekti, se sisäinen eheytyminen ja se luottamus itseensä ja kansalliseen voimaansa, jonka Suomen kansa on saavuttanut miehekkäällä vastarinnallaan, käydä Suomen tulevaisuudelle laskemattoman suurarvoiseksi.

Mutta luonnollisesti saa kuulla resonnoitavan ihan vastakkaisellakin tavalla, etenkin niiden keskuudessa, joille Baltianmaiden viimesyksyisen alistumisen puolustaminen on tärkeä, mutta myöskin muissa, objektiivisissa piireissä. Näillä tahoilla sanotaan, että, jos halutaan ajatella kylmästi ja reaali poliittisesti, niin on todettava, että kieltämättä asemamme nyt sotilaallisesti ja taloudellisesti olisi monin kertaisesti parempi, jos olisimme viime marraskuussa suostuneet Neuvostoliiton vaatimuksiin: konkreettiset tappiomme olisivat olleet nykyisiä suunnattomasti pienemmät, ja vastaisuuden toiveemme olisivat siis myöskin voineet olla paljon suuremmat kuin nyt. Strateeginen ja taloudellinen tilanteemme olisi pysynyt nykyistä äärettömän paljon edullisempana, kansamme ja armeijamme elävä voima olisi pysynyt koskemattomana, ja sitä paitsi olisimme lisäksi voittaneet aikaa nyt olemassa olleita vielä tehokkaampien poliittisten ja sotilaallisten puolustus-edellytysten luomiseksi. Suomi olisi, sanalla sanoen, voinut päästä nykyistä verrattomasti edullisempaan asemaan sekä sen tapahtuman varalta, että Neuvostoliitto katsoisi otolliseksi esittää lisävaatimuksia, että sen — toivottavasti aikaisemmin tai myöhemmin lyövän — hetken varalta, kun riittäviä edellytyksiä on syntynyt tehtyjen myönnytysten poispyyhkimistä tarkoitettavalle toiminnalle. — Näin ollen, sanotaan, ei voine välttyä siitä vaikutelmasta, että Suomen ulkoasiainjohto viime loka- ja marraskuussa

oli illusioonien vallassa, joutuen siten tekemään itsensä syyppäiksi kohtalokkaisiin laskuvirheisiin.

Näitä spekulatiota esitettäessä on poikkeuksetta — sen tahdon alleviivata — noudatettu moitteetonta hienotunteisuutta ja kunnioitusta meitä kohtaan. Meidän politiikkamme arvosteleminen on ollut asiallista ja varovaista, Latvian politiikan kehuminen taas odottamattoman hillittyä ^{x)}. Vähintäkään vahingonilontapaista ei ole ilmennyt, enkä missään ole lukenut tai kuullut sellaisia viittauksia kuin esim. "Neue Zürcher Zeitung"issa: että Suomen nykyinen asema olisi verrattavissa Tshekkoslovakian asemaan Sudeetialueen luovuttamisen jälkeen. Päinvastoin voin tyydytyksellä todeta, että näinä, meille niin raskaina päivinä on täällä Latviassa tositilanteemme oivallettu paljon paremmin ja syvemmin sekä meihin suhtauduttu paljon myötätuntoisemmin ja ystävällisemmin, kuin mitä viime syystalven molemminpuolisten mielenilmaisujen jälkeen ollenkaan olin uskaltanut toivoa.

Sitä vastoin ei ole kiellettävissä, etteikö määrätyn vahingonilon ilmaisuja olisi päässyt puhkeamaan Skandinavian maiden asennoitumista ja Suomen skandinaavilaisen orientoinnin tuloksia arvosteltaessa. Niinpä kirjoitti "Rīts", hallituksen toinen äänenkannattaja, maaliskuun 14 p:nä: "Erikoisia kommentaareja täytyy omistaa niille Suomen naapurivalloille, joitten menettely ja politiikka viimeisten kolmen ja puolen kuukauden aikana esiintyy erikoisessa valaistuksessa,

x) Muntersin sanat tästä kuuluivat: "Kun vertaa toisiinsa Suomen ja Latvian geostrateegista asemaa ja puolustusmahdollisuuksia eri suhteissa, on kai nyt selvä, mikä meidän kohtalomme olisi ollut, jos viime syksynä, täydellisesti yksinämme, olisimme yrittäneet aseellista vastarintaa. Parin päivän kuluttua meidät olisi voitettu ja tuhottu, eikä meillä edes olisi ollut evakuaatiomahdollisuuksia. — Ehkä en siis ole ansainnutkaan kaikkea sitä halveksimista, kaikkia niitä moitteita, jotka osakseni ovat tulleet."

- - - Kun vihollisuudet laajenivat yhä enemmän ja enemmän, alkoi näitten maitten politiikka muistuttaa laivaa, joka kulkee mutkitellen ja lopulta, peläten vedehalaisia salakareja, pysäyttää koneensa ja jää paikalleen. Moraalista tukea saivat suomalaiset vielä nytkin, mutta muissa suhteissa joutuivat he seisomaan yhä enemmän yksin. Tässä osoittautui äkkiä, että ne valtiot, jotka viime syksynä tahtoivat selittää Baltianmaiden ja Neuvostoliiton välillä rauhallista tietä ja järkevillä perusteilla aikaansaadun sopimuksen antautumiseksi, antautuivat nyt itse koko linjalla, eikä ainoastaan sotilaallisessa ja poliittisessa suhteessa, vaan, mikä vielä pahempi, moraalisestikin. Tämä näyttää meistä parhaalta esimerkiksi siitä, ettei nykyään pidä uskoa kauniisiin sanoihin ja kauniisiin eleihin, jos vain on mahdollista selviytyä omin voimin ja omalla järjellä".

Hallituksen pää-äänenkannattaja "Briha Zeme" esitti puolestaan samana päivänä seuraavaa: "Solmitun rauhan merkitys on suuri poliittiselta näkökannalta katsottuna. Tähän mennessä on Suomi ulkopoliittisessa orientoinnissaan aina kallistunut Skandinavian maihin päin ja on pitänyt itseään maana, joka ei orgaanisesti kuulu Itämeren piiriin eikä ole riippuvainen sen kohtaloista, vaan joka kuuluu Skandinaviaan. Puolan luhistumisen jälkeen muuttui kuitenkin yleinen poliittinen tilanne Itä-Baltikumissa, ja silloin täytyi kolmen Baltianmaan, Latvian, Liettuan ja Viron, uudelleen arvioida asemansa. Niin oli Suomenkin pitänyt tehdä. Mutta kolmen Baltianmaan ymmärtäessä, että Itä-Euroopassa tapahtuneet muutokset vaativat myös muutoksia Itämeren rannikon oloissa, pysyi Suomi uskollisena sille käsitykselleen, etteivät Pohjois-Euroopan valtiot, Skandinavia ja Suomi, ole riippuvaisia muusta Itä-Euroopasta. Suomi luotti Skandinavian ja muitten valtioitten ystävyYTEEN ja hylkäsi Neuvostoliiton ehdotukset. Nyt on tilanne äkkiä muuttunut. Turhia olivat Suomen toiveet saada apua niin hyvin Ruotsista ja Norjasta kuin Ranskasta ja Englannistakin - - - - - Tällä het-

kellä on vaikea arvostella, estyikö ranskalaisten ja englantilaisten apuvoimien lähettäminen ehkä muistakin syistä kuin Ruotsin ja Norjan kannanotosta. Joka tapauksessa on selvää, että kriittillisenä hetkenä kävi ilmi, ettei Suomi niin lujasti kuulunut skandinaviinlaiseen valtioryhmään, että ne olisivat muuttaneet asennettaan Suomen itsensä oli muutettava asennettaan."

Ulkoministeri Munters itse ^{on} /eräälle virkaveljelleni lausunut: "Tiedättehan minun alusta alkaen väittäneen, että Suomen skandinavilainen orientointi oli pääasiassa rauhan ajan asia, ja että se sodan puhjetessa tuottaisi Suomelle katkeria, kalliita pettymyksiä."

Minulle Munters taasen sanoi tänään: "Mikä minua eniten tässä kaikessa on hämmästyttänyt, ovat puuhut puolustusliiton solmimisesta Ruotsin ja Suomen välillä nyt. Miten Ruotsi voi sitä todenteolla tällä haavaa ajatella, kun se ei halunnut sitä tehdä silloin, kun Suomen puolustusmahdollisuudet olivat intaktit, kun Mannerheiminlinja oli hallussanne, kun Hanko oli omassa käsissä j.n.e.? Ja mikä hyöty tulee Suomelle tällaisesta puolustusliitosta todella koitumaan? Olisiko Ruotsi todenteolla tänä talvena antanut enemmän apua, jos puolustusliitto jo silloin olisi ollut olemassa? Eivätkö Ruotsin Saksanpelko ja Saksan hyökkäyksen todellinen vaara silloinkin olisi estäneet Ruotsia antamasta tehokasta apua? Eikö puolustusliitosta Ruotsin kanssa nyt tule vain uusi illusiooni, joka vaaran hetkenä jälleen on katkerasti pettävä? - Joka tapauksessa täytyy Ruotsissa tapahtua perinpohjainen muutos niin hyvin koko kansan mentaliteetissa kuin poliittisessä ja etenkin sotilaallisessa suhteessa ennenkuin puolustusliitolla Ruotsin kanssa tulee olemaan tosiallista, positiivista merkitystä. Ja ennen kaikkea täytyy Ruotsissa — ja Suomessakin — ruveta ymmärtämään, että Norja, Ruotsi, Suomi, Viro ja Latvia tosiaan muodostavat kohtalonyhteyden!"

Muntersin muista lausunnoista tulkoon vielä seuraava tähän otetuksi: "Luulen puolestani, että Neuvostoliitto lähitulevaisuudessa tulee pysymään pidättyväisenä. Miten myöhemmin käy, riippuu tietenkin suursodan kehityksestä ja lopusta. Jos tämä sota loppuu niin, että toinen puoli — yhdentekevä on mikä — suoriutuu voittajana kutakuin täysissä voimissaan, voinemme luottaa siihen, ettei Neuvostoliiton tulla sallimaan hallita ja valita mielensä mukaan Itämeren rannikoilla. Jos suursota taasen loppuu siten, että voittajakin on täysin uupunut, ei meillä lie ne suuria toiveita asemamme parantamisesta, ellei Neuvostoliitto myös ole joutunut mukaanvedetyksi suursodan pyörteisiin. Siinä tapauksessa voimme sitä vastoin toivoa parasta, sillä mukanaoloa suursodassa Neuvostoliitto tuskin tulee kestäämään."

Ministeri:

Eduard Th. Pärin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Piiaassa olevan lähetystön raportti n:o 7.

Ministeriö Palin

7/4 1940.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

14/271 Sal 1940.

9/4 - 40	?	CHL
ASIA	OLASTO	ASIA
5	C16	

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 239/50, VI-b.

Riia SSA 5 P:NA huhti KUUTA 19 40.

VIITTAUS:N

P:NA KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoesiaiministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetystön kuluva vuoden raportin
n:o 7, Latvian kamarijärjestelmän edelleenraken-
taminen.

Ministeri: *Eduard L. Paim*

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 7.

Riiaassa 5 p:nä huhti kuuta 1940.

Asia: Latvian kamarijärjestelmän
edelleenrakentaminen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ	
14/271 Pal	40.
9/4-40	
5	C16

Presidentti Ulmaniksen regimen aikana Latviassa luedun kamarijärjestelmän rakennetta ja merkitystä on minulla vuosien kuluessa kerran jos toisenkin ollut aihetta selostaa ja arvo-
tella. Sen perusteella tiedettäneen, että tähän järjestelmään kuuluu neljä "talouskamaria" (kauppa- ja teollisuuskamari, maa-
talouskamari, käsityökamari ja työkamari) sekä kaksi "kulttuuri-
kamaria" (kirjallisuus- ja taidekamari ja ammattikamari), ja että
neljän talouskamarin pääkommissiot muodostavat valtion talousneu-
voston, kahden kulttuurikamarin pääkommissiot taasen valtion kult-
tuurineuvoston. Näiden neuvostojen päätarkoitus on, kuten myös
aikaisemmin olen tarkemmin selostanut, näytellä jonkinlaisen kan-
sanedustuksen osaa. Käytännössä on tämä kuitenkin muodostunut
ihan merkityksettömäksi. Tämä kieltämätön tosiseikka selviää jo
siitä, että kamarien kaikki jäsenet ovat olleet hallituksen ni-
mittämät, ja että neuvostojen tärkein tehtävä, osanotto valtion
lainsäädäntöön, supistuu lausuntojen antamiseen niistä lakiehd-
toksista, joista hallitus oman harkintansa mukaan katsoo otol-
liseksi vaatia neuvostojen lausuntoja. Vissi aloiteoikeus toi-
minta-alaansa kuuluvien toivomusten esittämisen muodossa on neu-
vostoilla kyllä lisäksi, mutta tämän oikeuden voidaan sanoa

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkossainministeriön tiedoi-
tuksiin.

jääneen nimelliseksi. Vain ani harvoin on sitä käytetty, ja silloin tavallisesti ylhäältä päin tulleen suggestion jälkeen. Jos taasen joskus jokin esitetty toivomus ei ole miellyttänyt hallitusta, on toivomus yksinkertaisesti ilman muuta painettu villasella, kenenkään uskaltamatta nostaa siitä melua.

On itsestään selvä, että tyytymättömyys tällaiseen järjestelmään vallassa olevien piirien ulkopuolella aikaa myöten jo on ehtinyt kasvaa huomattavaksi. Erikoisesti on se lisääntynyt viime puolen vuoden aikana, jolloin hallitus, omin valtuuksin ja yrittämättäkään ottaa yhteyttä hallitsevan ryhmän sisärenkaan ulkopuolella oleviin piireihin, on tehnyt Latvian valtion ja kansan tulevaisuudelle kovin laajakantoisia ratkaisuja.

Hallituksessa ollaan luonnollisesti tietoisia siitä tyytymättömyydestä, joka maassa vallitsee sen johdosta, että kansan laajemmat piirit yhä edelleen ja etenkin juuri näinä kriitillisinä aikoina täten ovat ilman minkäänlaista todellista vaikutusmahdollisuutta valtion asioiden hoitoon. Ilmeisessä rauhoittamistarkoituksessa on nyt tehty kohmekätinen yritys kamarijärjestelmän "demokratisoimiseksi". On julkaistu kaksi lakia, joiden mukaan osa kauppa- ja teollisuuskamarin ja osa maatalouskamarin jäsenistä vastedes on valittava eikä nimitettävä kuten tähän saakka. X). Ei kannattane tässä yhteydessä syventyä näiden lakien yksityiskohtiin. Riittääköön tässä toteaminen, että vastedes ne eri ammattiyhdistykset, jotka kuuluvat kauppa- ja teollisuuskamariin, tulevat määrättyjen suhdelukujen mukaan suoraan valitsemaan 90 kamarin jäsenistä, kauppa- ja teollisuusministerin nimittäessä edelleen 30 jäsentä, ja että maatalouskamarin 120

X) Kuvaava vallitsevalle varovaisuudelle ja luulolle, että jokin uhkarohkeata on tehty, on se seikka, ettei tätä reformia uskallettu sovelluttaa työkamarin ja käsityökamarin kohdalta!

jäsenestä maatalouskamariin kuuluvat eri yhdistykset ja järjestöt valitsimiensa valitsijamiesten välityksellä tulevat valitsemaan 105, maatalousministerin nimittäessä edelleen muut 15.

Näihin uudistuksiin on hallituspiirien ulkopuolella suhtauduttu vain iroonisesti hymyillen. Onkin selvä, ettei niiden merkitys käytännössä tule olemaan juuri minkään arvoinen. Silmällä tullaan kyllä pitämään, että riittävä määrä "luotettavia" henkilöitä tulee valituksi. Ja neuvostojen vaikutusvaltaan yleisten asioiden hoitamisessa ei ole tehty mitään lisäyksiä. Niin ollen on systeemi jäävä ihan yhtä autoritaariseksi kuin tähänkin saakka. Siten ylläselostettu uudistus kamarien kokoonpanossa ei myöskään vähimmäissäkään määrin ole voinut vaikuttaa rauhoittavasti vallitsevaan tyytymättömyyteen, vaan tulee tämä varmastikin pysymään ennallaan ja luultavasti kasvamaanakin.

Tämä ei silti, luullakseni, suinkaan merkitse, että tyytymättömien piirien taholta — mikäli ne eivät ole kommunisteja — minkäänlaisia väkivaltaisia yrityksiä nykyisen valtiojärjestelmän muuttamiseksi kansanvaltaisemmaksi olisi lähiaikoina odotettavissa. Näissä ei-kommunistisissa piireissä on näet vastuuntunto kieltämättä suuri, ja niissä tunnutaan selvästi oivallettavan ne äärettömän kohtalokkaat seuraukset, joihin kaikesta päättäen vallankaappausyritys nyt johtaisi — se on: ensiksi aseelliseen vastarintaan hallitsevien piirien taholta ja sitten tästä varmastikin seuraavaan kutsuun kommunistien taholta venäläisille varuskunnille "palauttaa rauha ja järjestys maassa ja ylläpitää sitä", kuten formula on. Monet merkit viittaavat siihen, että kommunistit molemmin puolin rajaa vain odottavat tällaista tilaisuutta.

Joka tapauksessa on tösiseikka — kaikista vastakkaisista virallisista vakutuksista huolimatta — että viime aikoina va-

kavaa liikehtimistä on ollut todettavissa latvialaisten kommunistien keskuudessa, antaen aihetta vakaviin huoliin ja suoranaiseen pelkoon ei vain suuren yleisön keskuudessa vaan myös viranomaisten piireissä. Joskin todella saattaa niin olla, että maassa olevien venäläisten varuskuntien taholta sanottavaa kommunisti- tai mullistuspropagandaa ei vielä olisikaan harjoitettu, on silti itsestään selvä, että venäläisen sotaväen läsnäolo lukuisissa eri paikoissa maata jo semmoisenaan on mitä suurimmassa määrin omiaan rohkaisemaan ja tukemaan kotikommunisteja kaikissa heidän hommissaan. Hallituspiireissä ollaan tästä tietenkin selvillä, ja kommunistien mahdolliset suunnitelmat tuntuvatkin vakavasti huolestuttavan viranomaisia. Voin mainita aika kuvaavan esimerkin: Kun ensimmäiset tiedot meidän vastoinikäymisistämme ja perääntymisestämme Karjalan Kannaksella saapuivat tänne, antoi asianomainen hallituksen jäsen määräyksen sanomalehdille mikäli mahdollista olla kirjoittamatta tappioistamme tai ainakin yrittää vähentää niiden merkitystä, "sillä" — kuten ministerin sanat olivat kuuluneet — "kommunistit Latviassa ovat jo muutenkin käymässä aivan liian röyhkeiksi!"

Asiain näin ollen on selvä, että tyytymättömät porvarilliset ja sosialidemokraattiset piirit nyt yrittävät niellä tyytymättömyytensä vallitsevaan järjestelmään, ymmärtäen, että nouseminen yritykseen sen väkivaltaiseksi muuttamiseksi tällä haavaa vain veisi ojasta alikkoon.

Tämä taasen on vienyt siihen jossain määrin paradoksaaliseen tulokseen, että samalla kuin tyytymättömyys on kasvanut, on myös apatia ja toimetttömyys kasvanut ei-kommunistisen opposition piireissä. Mikäli ei kommunistien taholta mitään yllätyksiä toimeenpanna, voidaan siis otaksua, että nykyinen sisäinen regime Latviassa edelleen jatkuu suurin piirtein sellaisena kuin tähänkin saakka, vain niillä enemmän tai vähemmän vähäpätöisillä muutoksil-

la, joihin presidentti Ulmanis voi katsoa syytä olevan oma-aloitteisesti ryhtyä.

"Varsinaisen kansanedustuksen" luomisesta silloin kun "olot ovat siihen kypsyneet" presidentti Ulmanis on kyllä silloin tällöin puhunut. Mutta tämä oikea hetki ei tunnu ottavan lyödäkseen. Niin ollen toistuu Latviassa totuus, että diktatuuri saattaa olla suhteellisen helppo luoda, ja että se määrätyissä tilanteissa ja oloissa voi aikaansaada paljonkin hyvää, niinkuin täällä Latviassa kieltämättä on ollut asian laita, mutta että kun objektiivisesti, ulkopuolelta katsoen diktatuuri on tehnyt tehtävänsä ja hetki palaamiseen kansanvaltaisempaan järjestelmään tuntuu tulleen, vapaaehtoisesti ja rauhallisessa muodossa tapahtuva ylimeno osoittautuu perin vaikeaksi.

Ministeri:

Eduard H. Taim

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C16

ASIA:

Riassa olevan lähetystön raportti n:o 9.

Ministeri Talin

15/4 1940

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 270/56, VI-b.

Riia SSA 15 P:NÄ huhti KUUTA 1940.

VIITTAUS:

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluvan vuoden raportin

n:o 9, Neuvostoliiton uusi Helsingin-lähettiläs
Ivan Sotov.

Ministeri:

Edmund H. Fain

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 9.

Riia ssa 13 p:nä huhti kuuta 1940.

Asia: Neuvostoliiton uusi
Helsingin-lähettiläs
Ivan Sotov.

18/272 Sal. 40.		
18/4.40	52	511
RYHMÄ	OSA TO	ASIA
5	C 16	

Ministeri Sotov on toiminut Neuvostoliiton edustajana Latviassa 1937 vuoden joulukuusta saakka, eli vähän yli kahden vuoden ajan. Hänestä tuli diplomaatti siihen aikaan, jolloin tunnettu suuri puhdistus suoritettiin Neuvostoliiton ulkomaanedustuksessa. Hän onkin tyypillinen Neuvostoliiton diplomaattien "nuoren kaartin" jäsen, Edellytyksenä hänen karriäärilleen lienee ollut se seikka, että hänen isänsä oli niitä suhteellisen harvoja kasakoita, jotka heti alussa liittyivät bolshiviikkivallankumoukseen, päästen siten nousemaan korkeihin paikkoihin puna-armeijassa. Isä Sotov kuoli kenraalina pari vuotta sitten.

Ministeri Sotovin oleskelun aikana Riiaassa on tuttavuutemme ollut puhtaasti nimellistä laatua, ensi sijassa siitä syystä, että hän ei ole osannut mitään muuta kieltä kuin venäjää^{x)}, jota puolestani taasen en ollenkaan ymmärrä. Niiden harvojen tulkin avulla suoritettujen ajatustenvaihtojen perusteella, mitkä minulla hänen kanssansa on ollut, en ole voinut muodostaa itselleni omakohtaista käsitystä hänestä. Minun

x) Nyttömmän hän tuntuu osaavan muutamia ranskalaisia ja saksalaisia fraaseja, mutta hän kieltäytyy keskustelemasta näillä kielillä.

JAKELUOHJE:

Tavallinen

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

on sen vuoksi tässä tyydyttävä antamaan hänestä kuva, joka perustuu pääasiassa ulkonaisiin havaintoihini ja muiden henkilöiden arvosteluihin.

Herra Sotov oli ennen tuloaan diplomaatiksi opettaja, "Professeur d'Université", miksi hän on kehumut itseään. Tullessaan Riikaan hän ei vielä koskaan ollut ollut Neuvostoliiton ulkopuolella. Hän olikin täynnä kommunistisen järjestelmän ja Neuvostoliiton olojen ihailua. Lapsellisella tavalla hän käytti jokaista tilaisuutta hyväkseen niiden selostamiseen ja ylistämiseen. Oloihin Latviassa hän peittelemättä suhtautui skeptillisesti ja epäluuloisesti. Tästä on kerrottu monta huvittavaa esimerkkiä. Seuraava tulkoon tässä kerrotuksi: Alkuaikoinaan hän oli kerran kutsuttuna erään yliopistoprofessorin luokalle, jolla on verrattain kaunis koti, m.m. huomattava määrä tauluja. Joku päivä myöhemmin Sotov oli eräälle toiselle latvialaiselle lausunut hämmästyksensä sen johdosta, että "tavallisella professorilla" saattoi olla niin kalliisti kalustettu virka-asunto. Kun Sotoville sanottiin, että koko koti tauluineen y.m. oli professorin yksityisomaisuutta, hän ei ottanut sitä uskoakseen. Sotov suorastaan suuttui luullessaan joutuneensa pilkanteon kohteeksi, kun hänet tahdottiin saada uskomaan jotain siinä määrin mahdotonta.

Vuosien kuluessa Sotov luonnollisesti on oppinut ymmärtämään asiat paremmin. Neuvostoliiton oloja hän tosin edelleen kehuu sopivissa ja sopimattomissa tilaisuuksissa. Mutta Latvian olojen tarjoamista mukavuuksista hän samalla mahdollisuuksiensa mukaan yrittää nauttia.

Oltuaan alussa ihan tietämätön seurusteluelämän alkeellisimmista muodollisuuksista, yrittää Sotov nyt esiintyä niitä kohteliaimmin, jopa jonkinlaisena kvasieleganttina. Silti

hänelle voi sattua sellaisia kompastuksia kuin viime uudenvuodenpäivän vastaanotossa linnassa, jolloin hän esiintyi frakissa, kuten kaikki muutkin, mutta musta kravatti kaulassa.

Ulkonäöltään ja esiintymiseltään Sotovin ei voida sanoa tekevän vastenmielistä vaikutusta. Mutta luonteensa puolesta hän varmastikin on vähemmän miellyttävä kuin päältä päin arvosteltuna. Hänen silmissään on kova, joskus ilkeäkin liekki ja brutaalisuus pilee ilmeisesti hänen teeskennellyn kohteliaisuutensa takana. Ambitio, "stachanovilainen" aktiivisuus ja itsepintaisuus tuntuvat olevan hänen dominoivat ominaisuutensa. Kun hän lisäksi ei liene erikoisen älykäs ja huumorintajunta täydellisesti puuttuu häneltä, voi häntä mielestäni tuskin sanoa erikoisen miellyttäväksi ihmiseksi.

Esimerkkinä Sotovin liioitellusta toimeliaisuudesta kertoi ulkoministeri Munters minulle äskettäin Sotovin viime syksyn ja talven kuluessa kerran jos toisenkin tehneen hänelle kaikenlaisia erilaisia esityksiä venäläisiä varuskuntia koskevis-
sa kysymyksissä. Saatuan loppujen lopuksi tarpeeksi näistä Sotovin edesottamuksista, Latvian hallitus esitti huomautuksen niiden johdosta Moskovassa. Tällöin ilmeni, että Sotov useimmissa tapauksissa oli toiminut **omin** päin.- Sanottavaan Sotovin toimeliaisuuden hillitsemiseen Muntersin demarche Moskovassa ei silti liene johtanut.

Huolimatta kaikesta tästä ei voitane sanoa, että latvialaisilla hallitustahoilla olisi oltu varsinaisesti tyytymättömiä Sotoviin. Yleensä ollaan oltu sitä mieltä, ettei Sotov henkilökohtaisesti ole ollut pahansuopeuden tai ilkeyden kannustama, vaan että hän ehkä päinvastoin omalta osaltaan ja mahdollisuuksiensa mukaan on yrittänyt välttää vakavampia ristiriitoja. On katsottu, kuten myös Munters vielä muutamia

päiviä sitten minulle sanoi, että "paljon pahempi mies voitaisiin saada Neuvostoliiton lähettiläiseksi". Etenkin oltiin tätä mieltä Sotovin alkuaikoina, jolloin hän vielä oli perin epävarma niin suhteessa kuin toisessakin ja ainakin jossain määrin influoitavissakin. Mutta aikaa myöten Sotov on huomattavasti varmistunut, ja viime puolen vuoden aikana lienee tapahtunut, että hän silloin tällöin on esiintynyt suorastaan mahtiponttisesti. Näin ollen hänen varmastikin on ilman kaipausta nähty lähtevän.

Latviassa Sotov itse lienee viihtynyt aika hyvin. Häntä onkin täällä alusta alkaen kohdeltu ystävällisesti, viime aikoina miltei liehakoidenkin. Seuraavat konkreettiset esimerkit tulkoot tässä esitetyiksi. Julkisissa juhlissa ja muissa sellaisissa tilaisuuksissa ovat korkeimmissa viroissa olevat henkilöt silmiinpistävällä tavalla keskustelleet ja seurustelleet hänen kanssansa ^{x)}. Neuvostolähetystössä järjestettyihin kutsuihin on saapunut "tout Riga", ja kutsuvieraat tuntuvat yleensä viihtyneen hyvin herra proletaari Sotovin herkuista notkuvien pöytien ääressä. Itse lienee herraväki Sotov ollut kutsuttuna luullakseni useimpiin niihin latvialaisiin taloihin, joissa ulkomaalaiset yleensä seurustelevat.

Suomeen ministeri Sotov ilmeisesti lähtee vastahakoisesti, ymmärtäen asemansa siellä käyvän melko lailla vaikeamaksi ja epämieluisammaksi kuin täällä. Jäähyväiskäynnillään luonani hän useampaan otteeseen viittasi "tärkeihin mutta niin vaikeihin tehtäviinsä" Suomessa, ja hän palasi kerran jos toisenkin kysymykseen olemassa olevista mahdollisuuksista löytää vas-

x) Osaksi tämä kyllä tietenkin on voinut johtua siitäkin, että he hänen kanssansa ovat voineet puhua venäjänkieltä, kun sitä vastoin muiden diplomaattien kanssa on puhuttava jotakin "vierasta kieltä", ranskaa, englantia tahi saksaa.

takaikua hänen muka vilpittömään haluunsa päästä "onnellisiin tuloksiin".

Rouva Sotov, - joka ulkonäöltään on inhoittavan ruma, mutta jota muutamat latvialaiset rouvat silti väittävät mielyttäväksi — on ent. sotaministerin Balodiksen rouvalle, jonka kanssa hän on ollut hyvissä väleissä, sanonut, että hän suorastaan pelkää Suomeen menoaan: "Täällä Latviassa meille ei ole naurettu, vaikka olemme olleet tietämättömiä niin paljosta. Suomessa oltaneen niin ylimielisiä. Ja mitenkä me siellä voimme luoda suhteita ihmisiin, kun emme puhu muuta kuin venäjänkieltä, jota ei kukaan siellä tahtone puhua? — Ja sitä paitsi minä, "oli rouva Sotov muka sanonut" suorastaan pelkään nähdä kaikkia leskiä ja orpoja Suomessa. Joka kerta kun tutustun johonkin suomalaiseen naiseen, tulen ajattelemaan: onko miehesi tai poikasi kaatunut viime sodassa." x)

On tietenkin hyvä, että Sotov on tietoinen erosta tšekäläisten ja suomalaisten olojen välillä. Mutta varmasti hän ei aavistakaan, miten suuret nämä eroavaisuudet ovat. Suomelle olisi epäilemättä ollut edullisempaa, jos Neuvostoliiton uusi Helsingin-lähettiläs ei olisi tullut maasta, jossa hänen oltavansa ovat olleet siksi suhteellisen mieluisat ja hänen työnsä siksi helppo kuin täällä. Kaikki ne vaikeudet, vastoinkäymiset ja pettymykset, jotka auttamattomasti tulevat kohtaamaan Sotovia Helsingissä, tulevat luonnollisesti katkeroittamaan häntä paljon enemmän kuin jos hän olisi tullut esim. suoraan Moskovasta. Niin ollen en voi välttää vaikutelmasta, että meillä pian tulee olemaan Sotovissa ei vain Neuvostoliiton lähettiläs ja kommunistisen järjestelmän edustaja Suomessa, vaan lisäksi vielä henkilökohtainen vihollisemme. Täten en voi Ivan Sotovin nimityksessä nähdä hyvää ennettä suomalais-venäläisten olojen vas-

x) Tämä selvä teatteri oli liikuttanut rouva Balodista!

taiselle kehitykselle, vaikkakin hän ehkä todella ei kuulu pahimpiin Neuvostoliiton edustajiin, ja vaikkakin hänen tarkoituksensa ehkä saattavat olla niin vähän pahansuovat, kuin Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden nykytilanteessa voi olla oletettavissa.

X

X

X

Ministeri Sotovin seuraajaksi Riassa tulee Neuvostoliiton entinen lähettiläs Helsingissä Vladimir Derevianski, joten nämä herrat vaihtavat paikkansa.

Ministeri:

Eduard Th. Fäin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riian oltan lähetyksi raportti n:o 10.

Ministeriö Pääm

27/4/1940.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 295/68, VI-b.

Riia SSA 29 P:NÄ huhti KUUTA 19 40.

VIITTAUS:N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle lähetystön kuluvaan vuoden raportin

N° 10, Vaikutelmia Liettuasta ja sen suhteista
eri valtioihin.

Ministeri:

Edvard G. Pää

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 10.

Riiassa 27 p:nä huhti kuuta 1940.

21/272 Sal. S. Yö.

Asia: Vaikutelmia Liettuasta ja sen
suhteista eri valtioihin.

OSASTO

C/6

Äskettäisellä käynnilläni Kaunasissa pisti ensi sijassa silmiini se into, jolla virallisissa piireissä demonstroitiin tyytyväisyyttä Liettuan viime aikoina harjoittamaan ulkopoliitikkaan ja sen tuloksiin. Mottona oli: Meillä on suurin piirtein nyt paremmat oltavat kuin useimmilla muilla pienillä mailla, ja tämä tosiseikka on tulos maltillisesta, realistisesta ulkopoliitikastamme. Olemme onnistuneet säilymään sodan kauhuista ja kärsimyksistä, vaikka suursodan alkaessa olimme mitä kriittisimmässä asemassa, kolmen suurvallan tiellä. Olemme saaneet toteutetuksi vanhan, isänmaallisen toiveemme, Vilnan valtakuntaan jälleenliittymisen. Vaikka meidän on ollut pakko suostua venäläisten varuskuntien sijoittamiseen muutamiin paikkoihin maamme eteläosissa, emme silti ole okkupoituja, vaan itsenäisyytemme on säilynyt. Suuriin naapureihimme, Neuvostoliittoon ja Saksaan, olemme osanneet säilyttää hyvät suhteet.

Yksinomaan nykyhetkeä ajatellen saattavat nämä väitteet pitää paikkansa. Mutta puolestani en voinut Kaunasissa käymissäni keskusteluissa välttyä siitä vaikutelmasta, että se into, jolla kaikkea tätä korostettiin, oli epätoivoinen yritys salata sitä syvää huolestuneisuutta tulevaisuuden suhteen, joka

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedotuksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedotuksiin.

tätä nykyä pakostakin rasittaa jokaista liettualaista isänmaanystävä. Tämän hetken olot voivat ehkä tuntua kutakuinkin tyydyttäviltä verrattuna eräiden muiden pienten maiden oloihin. Mutta vastaisuuden perspektiivit sisältävät niin lukuisia arvelluttavia momentteja, että huolet auttamattomasti tukahduttavat mahdollisen tyytyväisyyden hetken oloihin.

x

x

x

Ennenkuin ryhdyn motivoimaan tätä väitettäni selostamalla Liettuan nykyisiä tosiasiallisia välejä eri suurvaltoihin, lienee paikallaan parilla sanalla tehdä selkoa Liettuan suhtautumisesta Suomeen viime aikoina.

Kun Suomi viime syksynä ei alistunut Neuvostoliiton vaatimuksiin, ja kun sotamme sen vuoksi puhkesi, oli Liettuan reaktio täsmälleen sama kuin Latvian. Pelättiin Suomen jyrkkyyden saattavan vaaranalaisiksi ja pilaavan ne tulokset, jotka näissä maissa katsottiin saavutetun omalla varovaisella, myöntyväisellä politiikalla, ja niin ollen kannanottoamme moitittiin Levottomuudella ja kauhistuksella ajateltiin sitä mahdollisuutta, että sotamme päättyisi Neuvostoliiton nopeaan, helppoon, täydelliseen voittoon, koska tämä tietenkin olisi käynyt katastrofimaiseksi Baltianmaillekin. Mutta kun Suomi sitten osoitti voivansa puolustautua uljaasti ja menestyksellisesti, muuttui kannanotto. Ihailulla ja riemulla seurattiin vastarintaamme, voittojamme juhlittiin ja, kuten pääministeri Merkys minulle sanoi: "intohimoisesti toivoimme kaikki täällä Liettuassa Suomen lopullista voittoa." Sotamme päättymistä raskaaseen rauhanteekoon surtiin Liettuassa vilpittömästi, mutta samalla todettiin tyydytyksellä sodankäynnin osoittaneen, että Neuvostoliiton sotakoneisto on melko lailla heikompi kuin mitä kaikkialla oli luultu, että sodan käyminen oli aiheuttanut varsin vakavia si-

säisiä vaikeuksia Neuvostoliitossa, ja että hyökkäys pienenkään valtion kimppuun ei niinkään helposti onnistu, jos todellinen puolustustahto ja puolustusvalmius sen taholla on olemassa. Niin ollen katsotaan — kiitos meidän sotamme — ehkä voitavan toivoa, että Moskovan halu ryhtyä samanlaisiin edesottamuksiin lähiaikoina ei voine olla kovin suuri.

Mutta mitä Suomen omaan kohtaloon tulee katsotaan Liittuassa ihan yleisesti, että Suomi omien etujensa kannalta olisi realipoliittisesti menetellyt viisaammin, jos se marraskuussa olisi suostunut Moskovan silloin suhteellisen pieniin vaatimuksiin — se on, jos Suomi olisi menetellyt kuten Liettua, joka, niin katkeraa ja raskasta kuin se olikin, alistui Moskovan vaatimuksiin välttääksensä vielä suurempia onnettomuuksia ja luottaen siihen, että tulevaisuus kyllä vielä on tarjoava tilaisuuksia ylösnousemiseen nykyisestä tilasta. Vain ani harva liettualainen jaksaa oivaltaa, että ne arvot, mitkä Suomi urhoollisella ja taitavalla vastarinnallaan on itselleen luonut, saattavat muodostautua niin laskemattoman suurarvoisiksi Suomen kansan ja valtion tulevaisuudelle, että ne moninkertaisesti ovat niiden järkyttävien uhtien ja kärsimyksen ja ras-
vertaiset, jotka
kaitten taakkojen / puolustussotamme Neuvostoliittoa vastaan on tuottanut nykypolvelle Suomessa.

x

x

x

Liettuan ja Neuvostoliiton suhteet ovat tätä nykyä ainakin ulkonaisesti melko lailla paremmat kuin mitä saattaisi otaksua kaiken sen jälkeen, mikä on tapahtunut. Sekä liettualaiset viranomaiset että virkaveljeni Kaunasissa vakuuttivat yhtäpitävästi minulle, ettei mitään vakavampia eripuraisuuksia tai rettelöitä ole syntynyt viime lokakuussa luodun tilanteen valli-

nessa. Neuvostoliitto ei ole esittänyt minkäänlaisia uusia vaatimuksia tai "toivomuksia", vaan on se oudoksuttavan lojaalisesti pysynyt solmitun sopimuksen rajoissa. Sellaisia vaikeuksia kuin esim. Virossa ei ole ilmennyt. Useita käytännöllisiä kysymyksiä, joita ei oltu ajateltu sopimusta solmittaessa, on tietenkin täytynyt ratkaista, mutta ne on saatu sovinnolla selvitetyksi, venäläisten esiintymättä sanottavan röyhkeästi ja liettualaisten tarvitsematta pahasti perääntyä. Tosin on vielä joukko tärkeitäkin kysymyksiä avoinna, kuten kysymys tuomiovallasta varuskuntapaikoissa, mutta ainakaan toistaiseksi tämä ei ole aiheuttanut suurempia ikävyvyyksiä. Venäläisten sotaväen käytöstapa ei sekään, paria poikkeustapausta lukuunottamatta, ole antanut aihetta vakavampiin valituksiin. Venäläiset varuskunnat yrittävät ilmeisesti isoloida tautua ympäristöstään mahdollisimman jyrkästi. Nähtävästi venäläiset pelkäävät sotaväkensä kosketusta paikallisen väestön kanssa ja koettavat sen vuoksi rajoittaa sen niin vähäiseksi kuin suinkin mahdollista. Joka tapauksessa on Liettuan poliittinen poliisi, joka kieltämättä on tehtäviensä tasolla, voinut todeta, ettei varuskuntien taholta harjoiteta kommunistista propagandaa.

Kaikki tämä tuntuu tietysti tyydyttävältä. Mutta tämän sileän julkisivun takana on paljon, joka on vähemmän tyydyttävää.

Joskin varuskuntia pidetään erillään kommunistisesta propagandasta, niin tämä ei suinkaan merkitse, että kominternin vanhastaan harjoittama kiihoitustyö Liettuassa olisi laimennut. Päinvastoin se, vanhoja teitä ja vanhoja, tehokkaiksi havaittuja menettelytapoja käyttäen, viime aikoina lienee osoittanut vakavia lisääntymisen oireita. Omiaan edistämään sitä on se valitettava tosiseikka, että poliisiviranomaiset, hallituksen toivomusten mukaisesti ja välttääkseen välien kärjistymistä Moskovaan, eivät uskalla kohdella kiinnijoutuneita kiihoittajia yhtä kovakouraisesti kuin

aikaisemmin. Ja ennen kaikkea omiaan stimuloimaan kotikommunistien hommia on tietysti venäläisten sotajoukkojen olemassa olo maassa jo sellaisenaan. Näin ollen on ilmeistä, että Neuvostoliiton ja Liettuan välillä viime lokakuussa luotujen suhteiden seurauksena kommunistivaara maassa on huomattavasti lisääntynyt. Että tämä aiheuttaa vakavaa huolestumista Liettuan viranomaisille, on sanomattakin selvä. Mutta vielä enemmän huolia aiheuttaa luonnollisesti venäläisten sotajoukkojen maassaolon ulkopoliittinen ja sotilaallinen merkitys. Levottomasti kysytään: Mikä on niiden todellinen tarkoitus? Mikä on Neuvostoliiton lopullinen päämäärä Baltianmaissa? — Etenkin alkuaikoina lienee kerran jos toisenkin tapahtunut, että venäläisiin varuskuntiin kuuluvat upseerit, ollessaan juovuspäissään, sinkosivat uhkauksia vasemmalle ja oikealle, viitaten siihen, että se, mikä oli tapahtunut, oli vain ensi askel jyrkempiä toimenpiteitä kohti, j.n.e. Ilman muuta on täten selvä, että vaikkakin liettualais-venäläiset suhteet tällä haavaa näyttävät ei vain korrekteilta vaan suorastaan hyviltä, Liettuassa levottomuudella kysytään, mihin se tilanne, joka luotiin viime lokakuussa, lopulta tulee johtamaan. Tällä tilanteella on siksi selvä provisorion leima, ettei voitane tuudittautua toiveisiin, että se jäisi muuttumattomaksi. Ja — eikö toivo muutoksesta parempaan päin ole antautumista tyhjien illusioonien valtaan? Eikö pessimismiin ole enemmän syytä realiteetteja silmälläpitäen? Näin kysytään, ja pessimismi tuntuukin valtaavan liettualaisten mielet.

x

x

x

Mitä Liettuan suhteisiin Saksaan tulee, sanovat liettualaiset: "Olemme oppineet aikaisemmista virheistämme, että pieni valtio ei saa harjoittaa tunnepolitiikkaa, että sen on pakko nurkumatta alistua ylivoimaisiin välttämättömyyksiin, ottaa asiat niin

kuin ne ovat, sekä ilman suuria sanoja tai eleitä hiljaa ja varovaisesti tehdä työtä tulevaisuuden päämääriä silmällä pitäen. Kiitos tämän politiikan onkin meidän onnistunut pysyttää suhteemme Saksaan, jotka aikaisemmin useinkin olivat sangen kärjistyneet, ei vain siedettävänä vaan hyvinä — ja tämä huolimatta siitä rasituksesta, jota Memelin luovutus merkitsi."

Totta onkin, ettei poliittisella alalla pitkiin aikoihin ole sattunut sanottavampia selkkauksia Liettuan ja Saksan välillä. Pahimmin sattunut tapaus ei ollut sen vakavampi kuin että muutamat liettualaiset Memelissa olivat kuunnelleet ulkomaalaisia radiolähetyksiä.

Taloudellisella alalla on Liettua tosin enemmän joutunut Saksan painostuksen alle. Mutta sellainen kuin tilanne ulkomaankaupan alalla kerran tällä haavaa on, alistuminen tuskin muodostui Liettualle kovinkaan vaikeaksi. Sanotun painostuksen viimeinen ja tärkein tulos on se kaupallinen sopimus (kiintiösopimus), joka muutamia päiviä sitten solmittiin Berliinissä Liettuan ja Saksan välillä. Seuraavat tiedot olivat Kanaissa saatavissa siitä: Sopimuksen päätarkoitus on liettualais-saksalaisen kauppavaihdon kaksinkertaistuttaminen. Tähän saakka molemminpuolinen tuonti on noussut n. 60 milj. litiin vuodessa. Uusien kiintiöiden mukaan pitäisi sen nousta 112 milj. litiin ajanjaksona 1/IV - 31/XII 1940.- Kauppavaihdon lisääminen on tietenkin molempien asianosaisten intressissä. Minne Liettua nykyoloissa veisi sikansa ja pekoninsa, voinsa ja munansa, ellei Saksa ottaisi niitä? Saksa taasen tarvinee näitä tuotteita mitä huutavimmin. Mutta pulma on osaksi niissä erimielisyyksissä, jotka koskavat maksettavia hintoja, osaksi kysymyksessä siitä, mitä Liettua puolestaan todella tulee saamaan Saksasta. Saksa on kyllä luvannut Liettualle runsaita määriä hiiliä ja rautaa, koneita ja kemikalieita, hannoitusaineita ja sel-

luloosaakin.^{x)} Mutta tuleeko Liettua todella saamaan ne? Se on kysymys, joka vakavasti huolestuttaa tšekäläisiä asianomaisia. Memelin luovutuksen johdosta Liettualla on jo nyt huomattavia saatavia Saksalta, jotka ovat maksettavissa vain lisätyn tuonnin kautta sieltä. Liettualla ei ole varaa antaa saataviensa edelleen "jäätynä" Saksaan. Tarkoituksessa suojella itseään tätä mahdollisuutta vastaan onnistui Liettuan saada sopimukseen määräys, että jos kolmen kuukauden kuluttua havaitaan, ettei kaupavaihdossa päästä tasapainoon, on heti ryhdyttävä neuvotteluihin parannuksen aikaansaamiseksi. Lisäksi on sopimuksessa varattu mahdollisuus sen irtisanomiseen milloin tahansa yhden kuukauden irtisanomisajalla. — Nämä määräykset tuntuvat kuitenkin olevan aika teoreettista laatua, katsoen siihen, että Liettuan maataloustuotteiden vienti Saksaan on Liettuan talouselämälle elinkeskeisyys. Näin ollen ja ottaen huomioon, että uuden sopimuksen mukaan Liettuan kauppa Saksan kanssa tulee muodostamaan 65 a 70 % sen koko ulkomaankaupasta, on itsestään selvä, missä määrin Liettua on taloudellisesti joutunut Saksaan sidotuksi. Mieliheväällä tätä ei tietenkään Liettuassa todeta ja levottomuudella kysytään, piilekö tämän tosiseikan takana ehkä pitemmällekin tähtääviä kuin puhtaasti taloudellisia pyrkimyksiä. Itse asiassa väitetään eräiden merkkien viittaavan vakavammanlaatuisiin aikeisiin: lukuisat Saksan Kaunasin-lähetystön holhousmaiset otteet, tämän lähetystön henkilökunnan viime aikoina tapahtunut oudoksut-

x) Tämä kiinnostaa meitä erikoisesti sikäli, että jos Saksa todella täyttää lupauksensa selluloosan vientiin nähden, niin meille ei jääne kovin suuria mahdollisuuksia viedä selluloosaamme Liettuaan. Sillä vaikkakin Saksan selluloosahinnat tonnia kohti ovat n. 100 a 150 litia korkeammat kuin meidän, Liettua kuitenkin tulee osatamaan tarvitsemansa määrät Saksasta, välttääkseen saataviensa jäätymistä sinne, koska Liettuan nykytilanteessa pakosta on vietävä maataloustuotteensa sinne. — Mutta sopii ehkä epäillä Saksan voivan täyttää lupauksensa.

tava lisääntyminen, Liettuan sanomalehdistön tarkkaa tarkempi kontrolloiminen Saksan lähetystön taholta j.n.e. Myös se seikka, ettei Liettuan saksalaisia — luvultaan n. 15.000 — ole rapatrioitu, on omiaan synnyttämään epäluuloja ja hermostuneisuutta. Viitataan itsepintaisiin huhuihin Saksan ja Neuvostoliiton välisestä yhteisymmärryksestä Baltianmaiden jakamisesta ei vain etupiireihin vaan alusmaihin, jolloin Liettua lankeaisi Saksan osalle. — Näin ollen katsellaan Liettuassa Saksaa ja sen edesottamuksia samalla epäluulolla kuin Neuvostoliittoa. Tilanne Saksaan nähden on sama kuin Neuvostoliiton suhteen: Ulkonaiset välit tuntuvat erinomaisilta, mutta niiden takana vallitsee epäluulo, pelko ja huolestuneisuus.

Optimisti — ja sellainenhan diplomaatin täytyy olla — voisi ehkä katsoa kaikkea tätä liioitteluksi. Mutta eräs seikka on pidettävä muistissa: On selviö, että Baltianmaat, joiden itsenäisyys oli kutakuinkin turvattu, vain niin kauan kuin Saksa ja Neuvostoliitto olivat vastakohtaisuussuhteessa, nyt ovat täydellisesti näiden maiden armoilla. Ja tämä tietenkään ei voi antaa aihetta muuhun kuin pessimismiin.

Tätä pessimismia on vielä omiaan lisäämään se seikka, että Liettuan suhteet Englantiin ja Ranskaan eivät suinkaan ole niin hyvät kuin niiden pitäisi olla ja kuin ne voisivat olla. Syynä tähän on ainakin ensi sijassa Puolan luhistumisen yhteydessä tapahtunut Vilnan jälleenliittäminen Liettuaan. Tästä asiasta ja sen eri aspekteista ja vaikutuksesta olen tiedoittava ensi raportissani. Se, minkä yllä olen esittänyt, riittänee osoittamaan oikeaksi väitteeni, että sen tyytyväisyyden takana, joka demonstroitiin keskusteluissa kanssani viime Kaunasin-käynnilläni, piilee pessimismi, joka valitettavasti tuntuu motivoitulta.

Ministeri:

Edmund H. Paasikallio

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riiasso olevan lähetyslain raportti n:o 12.

Ministeriö Talous

6/5 1970.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 311/74, VI-b.

Riia SSA 7 P:ÄÄ touko KUUTA 19 40.

VIITTAUS: _____ N

P:ÄÄ _____ KUUTA 19 _____ P:TTY _____ n:o _____

VIITTAUS: _____ D. U. M. _____ / _____ 19 _____

23/272 Tel 40.

875-40	0	
5	C/16	
OSASTO	ASIA	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluvan vuoden raportin
n:o 12, Vilnan kysymys.

Ministeri: *Edmund H. Faen*

RIIA Ssa OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 12.

Riia ssa 6 p:nä touko kuuta 1940.

23/272 Pal. S -40.

Asia: Vilnan kysymys.

8/5-40

OSASTO

5

C16

Lukuisat ovat ne raportit, jotka pian 7 vuotta kestäneen toimikauteni aikana Baltianmaissa olen omistanut Vilnan vaiherikkaalle kysymykselle. Nyt on minun jälleen palattava siihen. Tämä kysymys on näet edelleen Liettuan ehkä nykytärkein ja vaikein ongelma.

Vilnan, vanhan liettualaisen pääkaupungin ja uuden Liettuan jälleensyntymisen kehdon jälleenliittämisen valtakuntaan on puolalaisen kenraalin Zeligowskyn v. 1920 suorittaman valtauksen jälkeen helittämättömällä intohimolla ja sitkeydellä saarnattu olevan Liettuan kansan pyhimmän päämäärän. Sen vamma, jonka Vilnan väkivaltainen irroittaminen oli iskenyt nuoren itsenäisen Liettuan valtiourumiseen, ei annettu parata.

Toinen asia oli kuitenkin — kuten aikaisemmissa raporteissani usein olen korostanut — uskoivatko todella Liettuan poliittiset johtajat Vilnan palauttamisen konkreettiseen mahdollisuuteen. Ja vielä kyseenalaisempaa oli toivovatko he edes sitä vilpittömästi sisimmissään — siksi ilmeiset olivat jo edeltäksin arvioituina ne vaikeudet, jotka Vilnan jälleenliittäminen toisi mukanaan. Mutta se väkivaltainen oikeudenloukkaus, jonka Puola oli tehnyt Liettualle Vilnan anastamisella, oli erinomainen keino

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

heikon liettualaisen kansallistunteen herättämiseksi ja ylläpitämiseksi sekä Liettuassa vanhastaan niin voimakkaan puolalaisen vaikutusvallan heikentämiseksi. Tässä tarkoituksessa käyttivätkin Liettuan poliittiset johtohenkilöt kuluneina 20 vuotena Vilnan kysymystä hyväkseen häikäilemättömästi ja tuloksellisesti. Mutta siten he myöskin joutuivat täydellisesti sitomaan kätensä. Kun Moskova viime syksynä tarjosi Liettualle Vilnan, neuvostosotajoukkojen miehitettyä myös sen osan Puolan aluetta, missä Vilna sijaitsee, tuli Liettuan hallitus asetetuksi vaikean pulman eteen. Vanha isänmaallinen haave oli nyt toteutettavissa. Mutta hinta oli erinomaisen korkea.

Ensiksi: Paitsi puolustusliittoa Neuvostoliiton kanssa — jota vastaan kai periaatteessa ei ollut paljoakaan muistuttamista — suostumus venäläisten varuskuntien sijoittamiseen eräille paikkakunnille maan eteläosissa.

Toiseksi: Vaara joutua vakaviin vaikeuksiin suursodan loppuessa länsivaltojen voittoon ja Puolan siitä seuraavaan jälleen pystyttämiseen.

Kolmanneksi: Ne perin suuret taloudelliset ja väestöpoliittiset vaikeudet, jotka Vilnan jälleenliittäminen auttamattomasti oli tuova mukanaan.

Mutta välttämättömänä seurauksena aikaisemmasta kannanotostaan Liettuan hallitus ei voinut tehdä muuta kuin, joskin sisimmissään epäröiden, kiittää ja ottaa vastaan Neuvostoliiton "lahja."

Seuraavat huomautukset lienevät tämän johdosta paikallaan:

Mitä ensiksi venäläisten vastavaatimuksiin tulee, oivaltivat liettualaiset tietysti, että puolustusliittoon ja varuskuntien sijoittamiseen Liettuaan olisi täytynyt suostua siinäkin tapauksessa että Vilnasta olisi jollakin verukkeella kieltäydytty. Sitä vas-

toin Vilnan "jälleenvoittamisen" kautta suostumus Neuvostoliiton vaatimuksiin sai suuren yleisön silmissä ja Liettuan valtion prestige'n kannalta toisen leiman kuin esim. Latvian ja Viron pelkkä alistuminen. Lisäksi Liettuan vanhastaan hyvät välit Moskovaan epäilemättä aiheuttivat, että antautuminen Neuvostoliiton suojaan ja armoille ei Liettuassa tuntunut läheskään niin kauhealta ja raskaalta kuin muissa Baltianmaissa.

Enemmän huolia tuntuu Liettuan hallitukselle tuottaneen se perspektiivi, joka avautuu jos — kuten Liettuassa tietenkin muuten toivotaan — suursota loppuu länsivaltojen voittoon ja — mitä taasen ei yhtään toivota — Puolan jälleensyntymiseen entisessä muodossaan. Kieltämättä sisältääkin tämä perspektiivi monta Liettualle epämieluisia momentteja. Tämän osoittamiseksi tulkoon tässä hiukan tarkemmin tehtyä selkoa länsivaltojen suhtautumisesta Vilnan jälleenliittymiseen.

Hyökätessään Puolaan yritti Saksa, kuten silloin tiedoitin, saada Liettuan yhtymään tähän hyökkäykseen, luvaten sille palkkioksi Vilnan. Sekä Englanti että Ranska varoittivat kuitenkin vakavassa muodossa Liettuaa noudattamasta tätä viettelystä. Ne selittävät kieltämättä, että jos Liettua sitä noudattaisi, se ei voisi laskea minkäänlaisiin "considération"eihin länsivaltojen taholta rauhanteossa. Liettua tottelikin Englantia ja Ranskaa ja pysyi hiljaa. Mutta kun Moskova sitten vuorostaan tarjosi Vilnan Liettualle, piti Liettuan hallitus tilannetta ihan toisena, motiivien tätä kantaansa sillä, että Vilna aikaisemmin oli kuulunut Venäjälle, joka vapaaehtoisesti oli luovuttanut sen Liettualle, ja että Neuvostoliitto siis nyt vain palautti sen, Neuvostoliiton ja Liettuan yhteisesti sopimustietä luoman tilanteen, jonka Puola väkivaltaisesti ja oikeudenvastaisesti oli rikkonut. Tähän *raisonnement*'iin ei Englanti eikä Ranska kuitenkaan

tunnu yhtyvän, joskaan virallista deklaratiota sen suhteen ei liene tehty. Mutta Englannin ja Ranskan edustajat Kaunasissa lausuiivat minulle peittelemättä, että Englanti ja Ranska eivät suinkaan vielä pidä Vilnan kysymystä lopullisesti ratkaistuna. Tämän mukaisesti antoivatkin nämä herrat viime talvena Liettuan hallituksen ymmärtää, että jos Liettuan itsenäisyyspäivää 16.2. mahdollisesti aiottaisiin viettää Vilnassa, Englannin ja Ranskan edustajat eivät sinne saapuisi, ja että jos Liettuan hallitus aikoisi siirtyä Vilnaan, näiden valtioiden lähetystöt eivät seuraaisi mukana. - Kysyessäni Englannin ja Ranskan edustajilta Kaunasissa, miten he sitten konkreettisesti kuvittelivat Vilnan kysymyksen olevan saatavissa lopullisesti järjestetyksi, vastasivat he molemmat, ettei mikään muu keino tunnu tepsivän kuin Liettuan "taivuttaminen sopimaan" siitä uuden Puolan kanssa!

Tässä yhteydessä voi olla syytä mainita, että Liettuassa tunnutaan pahasti peljättävän länsivaltojen hautovan aikoja yrittää pakottaa Liettua jonkinlaiseen "uniooniin" jälleensyntyvän Puolan kanssa. Yhteen ääneen kaikki puhuttelemani liettualaiset kuitenkin selittivät Liettuan kansan tulevan viimeiseen saakka ja kaikin keinoin vastustamaan tätä suunnitelmaa — mikäli se todella on olemassa.

Täydellisyyden vuoksi tulfoon tässä vielä muistutuksi siitä, että Puolankin taholta luonnollisesti on tehty mikä tehtävissä on ollut Vilnan kysymyksen avoimna pitämiseksi. Ennen lähtöään Kaunasista ministeri Charwat, kutakuinkin omin valtuuksin, jätti Liettuan ulkoasiainministeriölle kirjallisen protestin, ja sen jälkeen on kenraali Sikorskin hallitus tehnyt tunnetun demarche'insa Genève'ssä.

Kaikki tämä osoittaa, ettei ikuinen Vilnan kysymys suinkaan vieläkään ole lopullisesti päiväjärjestyksestä poistettu, vaan että se arvattavasti vielä on tultava Liettualle ehkä va-

kaviakin vaikeuksia. Tietoisuus tästä hermostuttaa luonnollisesti Liettuan hallitusta, mutta sitä pidettäneen kuitenkin tulevaisuuden huolena, ja arvattavasti ajatellaan, että kyllä aika neuvon antaa.

Ajankohtaisemmat ja joka tapauksessa heti ripeitä otteita vaativat ovat ne vaikeudet, jotka taloudellinen tilanne ja väestöpoliittiset suhteet Vilnan alueella ovat tuoneet eteen.

Kun Moskova tarjosi Liettualle "Vilnan alueen", otaksuttiin tietenkin Kaunasissa, että tällä tarkoitettiin sitä etnograafisesti pääasiallisesti liettualaiseksi katsottavaa maakuntaa, joka vanhastaan oli kantanut tätä nimeä. Tämä alue käsitti n. 27.000 km² ja sen asukasluku nousi n. 1.300.000:een. Mutta kun neuvotteluihin ryhdyttiin, Moskova ei suinkaan ollut valmis luovuttamaan Liettualle koko tätä aluetta, vaan ainoastaan maakaistaleen Liettuan rajaa pitkin, jossa Vilnan kaupunki sijaitsee. Tämä alue käsittää vain n. 6.650 km² ja sen asukasluku ei ylittäne n. 450.000. Etnograafisesti puhtainta liettualaista aluetta ja Vilnan kaupungin luonnollista "Hinterland"ia ei luovutettu.

Se alue, jonka Liettua nyt sai, on varsin köyhä alue, joka ei normaalissa oloissaakaan voine tulla toimeen ilman apua valtiovallan taholta. Maaperä ei ole viljava, metsät ovat loppuun hakatut, järvissä ei ole kaloja, tiet ovat surkuteltavassa kunnossa, talonpojat ovat köyhät ja kaupunkilaiset liian lukuisat (maalaisväestöä oli viime virallisten laskelmien mukaan kysessä olevalla alueella n. 211.000, kaupunkilaisia n. 213.000). Sitä paitsi maanomistusolot ovat sellaiset, että perinpohjainen maareformi on välttämätön. Teollisuus luovutetulla alueella ei myöskään ole sanottava. Siinä työskenteli n. 5.000 henkilöä. Ainoastaan nahkateollisuudella ja muutamilla sahoilla ja paperitehtailla on jossain määrin suurempi merkitys. Näin ollen luovutetun Vilnan alueen liittäminen Liettuaan ei merkitse mitään po-

sitiivista lisäystä valtakunnan talouselämälle, vaan syntyy siitä päinvastoin uusia rasituksia sille. Lisäksi tulee vielä, että tämä alue nyt oli puolalaisten ja venäläisten sotajoukkojen puti-puhtaaksi ryöstämä. Vuosikausina eteenpäin tulee niin ollen alueen väestö toimeentulo vaatimaan huomattavia määriä suorina avustuksina Liettuan valtiolta.

Erikoisen raskaan ongelman muodosti heti jälleenliittymisen tapahduttua rahakysymys luovutetulla alueella. Muuta rahaa kuin zloty'ja väestöllä ei tietenkään ollut, ja tämän arvo romahti pian perinpohjaisesti. Pelastaaksensa väestön täydellisestä turmiosta Liettuan hallituksen täytyi ruveta lunastamaan alueella liikkeessä olevat zloty't määrättyyn, verrattain korkeaan kurssiin. Tämä operatio maksoi Liettuan valtiolle monta kymmentä miljoonaa litia, ja lunastetut zloty't makaavat nyt arvottomina Liettuan pankin holvissa.

Yllä oleva riittänee osoittamaan, että Vilnan alueen jälleenliittäminen jo nyt on ehtinyt maksaa Liettualle suuria summia, ja että se vastaisuudessa tulee vaatimaan arvattavasti vielä enemmän. Mutta joskin tämä tulee merkitsemään tuntuja rahallisia uhrauksia Liettuan kansalle, voitaneen kuitenkin toivoa ja otaksua, että ne ovat voitettavissa ja että Liettua tulee onnellisesti suoriutumaan niistä.

Vakavammat ja huolestuttavammat ovat ne vaikeudet, jotka väestöpoliittiset suhteet Vilnan alueella ovat nostaneet eteen. Ei voine välttyä vaikutelmasta, että mahdollisuudet niiden tyydyttäväksi ratkaisuksi vallitsevissa oloissa tuntuvat perin pieniltä.

Liettuaan jälleenliitetyn Vilnan alueen väestön kuuluu paitsi liettualaisia, valkovenäläisiä, juutalaisia ja puolalaisia. Kaikkien näiden kansanainesten välillä vallitsevat pahat vastakoh-taisuussuhteet. Valkovenäläiset ja juutalaiset — joita kai on n. 100.000 — ovat jyrkästi puolalaisvastaisia, mutta he kallis-

tuvat pahasti bolshevismiin ja näkivät pettymyksellä, ettei Vilna jäänyt Neuvostoliittoon. Puolalaiset taas vihannevat suunnilleen yhtä intohimoisesti liettualaisia ja juutalaisia. Tasmallisia numeroita puolalaisten lukumäärästä en ole onnistunut saamaan. Ulkoministeri Urbšys väitti niiden määrän nousevan n. 100.000 à 110.000:een. Saksan lähettiläs puolestaan arvioi sen n. 125.000 à 135.000:ksi, Englannin ministeri taas n. 170.000 à 180.000:ksi. Näitä puolalaisia on neljää eri kategoriaa. Pysyen keskimääräisissä numeroissa voitaneen laskea, että vanhastaan, ennen v.1920 alueella asuneita puolalaisia on n. 20.000. Vuoden 1920 jälkeen alueen puolalaistuttamistarkoituksessa sinne sijoitettujen virkamiesten y.m. lukumäärä nousee, varovaisestikin laskien, oudoksuttavan korkeaan määrään, eli n. 70.000 à 80.000:een. Nämä ovat tietysti nyt kaikki tulleet toimettomiksi ja toimeentulottomiksi, he ovat luonnollisesti mitä suurimmassa määrin tyytymättömiä kaikkeen eivätkä ajattele muuta kuin Puolan jälleensyntymistä ja Vilnan alueen jälleenliittymistä Puolaan. Vielä onnettomammassa asemassa ja jos mahdollista vielä tyytymättömämpiä ovat ne puolalaiset Puolan eri osista, jotka joutuivat jäämään Vilnaan. Näiden lukumäärä nousee n. 30.000:een. Lisäksi on vielä n. 12.000 internoitua sotavankia. Koko tästä puolalaislaumasta on toistaiseksi n. 10.000 à 12.000 saatu poistoimitetuiksi osaksi Neuvostoliiton osaksi Saksan miehittämille puolalaisille^{alueille}, osaksi ulkomaille. Epätietoista on, kuinka monta tuhatta mahdollisesti vielä voi olla poistoimitettavissa. Jäljelle jää joka tapauksessa ainakin toistaiseksi valtava määrä "puolalaisia pakolaisia", kuten heitä nimitetään. Nämä muodostavat Liettuan hallitukselle erinomaisen vaikean ja vakavan probleemin niin taloudellisessa kuin poliittisessa suhteessa. Joskin heidän pelastamiseksi^{nälkäkuolemasta} toistaiseksi annetaan avustusta niin hyvin Englannista kuin Yhdysval-

loista, maksavat he joka päivä Liettuan valtiollekin sangen paljon. Mutta vielä pahempi on se seikka, että he muodostavat poliittisesti erittäin levottoman ja vaarallisen elementin. "Jokainen puolalainen on aina vaarallinen sekä itselleen että muille", kuten Englannin ministeri sattuvasti sanoi. Ja aivan erikoisen vaarallisia ovat, luonnollista kyllä, nämä Vilnan alueella ^{olevat} epätoivoorjoutuneet puolalaiset. Tämän tosiseikan ovat Liettuan viranomaiset jo nyt riittävästi saaneet kokea kaikenlaisten salaliittojen, levottomuuksien ja muiden epätoivoisten edesottamusten muodossa.

Ylläesitetty antanee selvän kuvan niistä erilaisista vakavista vaikeuksista, jotka Vilnan alueen jälleenliittäminen on aiheuttanut Liettualle, ja joiden perusteella voitaneen todeta, ettei Liettua näytä realisesti voittaneen yhtään mitään Vilnan palauttamisen kautta, vaan ainoastaan sen johdosta saaneen osakseen uusia vakavia probleemeja niiden lisäksi, joiden kanssa sen jo onnistaan on kamppailtava.

Lisäksi tulee vielä, että itse Vilnan kaupunki on aika rappeutuneessa tilassa, että kanalisatio puuttuu monissa kaupungin osissa, että hygieniset olot ovat surkuteltavat, että kaupunki sijaitsee geostrateegisesti perin epäedullisesti j.n.e. Näin ollen ja ottaen huomioon tulevaisuuden mahdolliset poliittiset vaikeudet on ymmärrettävissä, että Liettuan hallitus vielä epäröi siirtää valtakunnan pääkaupungin Vilnaan, vaikkakin voimassa olevassa valtiomuodossa nimenomaan sanotaan, että Vilna on Liettuan tasavallan pääkaupunki.

Ministeri:

Edmund H. Falcin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riianan olevan lähetyksen raportti n:o 13.

Ministeriö Talous

19/5 1940.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 337/82, VI-b.

Riia SSA 20 P:NÄ touko KUUTA 19 49.

VIITTAUS:N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluva vuoden raportin

n:o 13, Sotapäätöksen laajeneminen.

Ministeri:

Edvard H. Pääle

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 13.

Riia ssa 19 p:nä touko kuuta 1940.

Asia: Sotanäyttämön laajeneminen.

Ollessani eilen ulkoministeri Muntersin puheilla, hän ei voinut olla ohimennen viittaamatta siihen, miten oikeassa hän oli ollut arveluissaan Norjan sodan kulusta, saksalaisten seuraavista edesottamuksista ja Neuvostoliiton intressistä Ruotsin koskemattomuuden ylläpitämisestä. x)

Kysyessäni Muntersilta, mitä hän sitten nyt ennustaisi suursodan vastaisen kehityksen suhteen, hän sanoi, että hänen mielestään kieltämättä merkit viittaavat siihen, että — jollei lähipäivinä jokin vakava takaisku kohtaa saksalaisten voitokasta etenemistä Belgiassa ja Ranskassa — Italian pikaista yhtymistä sotaan Saksan puolella voidaan odottaa. Tällöin tulee Italia, Muntersin luulon mukaan, hyökkäämään Ranskaan eikä Balkaniin, jolloin miltei varmasti, Muntersin mielestä, Sveitsi jouuu mukaanvedetyksi sodan pyörteisiin. xx) Seurauksena tästä on

x) Kts. raporttiani n:o 11, 29/IV 1940.

xx) Jonkinlaisena vastapainona näille Muntersin arveluille tulokoon mainituksi, että Italian tšekiläinen lähettiläs, joka pari päivää sitten palasi Italiasta, väitti yleisen mielipiteen Italiassa olevan ehdottomasti saksalaisvihamielisen, ja laajoissa italialaisissa piireissä pelättävän Saksan voiton voivan nopeasti kääntyä Italiallekin vaaralliseksi.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

luonnollisesti oleva Ranskan aseman erinomainen kärjistyminen, semminkin kun otaksua voitaneen, että Belgian rannikko ja ainakin osa Pohjois-Ranskan rannikosta samanaikaisesti joutuvat saksalaisten valtaan. Siitä, mihin kaikkeen tämän voidaan odottaa johtavan, Munters luonnollisestikaan ei halunnut lausua täsmällisiä omakohtaisia arveluja, mutta vaikutelmieni mukaan hän tuntui kallistuvan siihen uskoon, että suursota silloin piankin loppuu Saksan voittoon. Ainakin hän tässä yhteydessä rupesi huolestuneessa äänilajissa puhumaan siitä tilanteesta Euroopan mannermaalla, joka tulee olemaan seurauksena Saksan voitosta ja Englannin vaikutusvallan loppumisesta konttinentin asioihin. Hahmoteltuaan Ranskan, Hollannin, Belgian ja Sveitsin mahdollisia kohtaloita tässä tapauksessa, hän tietenkin erikoisesti tehosti sitä perin vaarallista riippuvaisuutta Saksasta ja Neuvostoliitosta ja näiden valtioitten välisten suhteiden kehityksestä, johon pienet vallat Itämeren ympärillä silloin auttamattomasti joutunevat. Peittelemättä hän sanoi pitävänsä mahdottomana uskoa sellaisen rauhanaikaiseen vastakohtaisuussuhteeseen perustuvan balanssin jälleensyntymiseen Saksan ja Neuvostoliiton välillä kuin se, joka oli vallinnut ennen sotaa, ja joka oli ollut Itämerenmaiden riippumattomuuden paras ta. Vaikkei hän sitä selvästi lausunut, sain sen vaikutelman, että hän piti vain kahta vaihtoehtoa mahdollisina, jos Saksa voittaa suursodan: joko Saksa ja Neuvostoliitto silloin, jääden ystäviksi, sovussa jakavat Pohjois- ja Itäeuroopan etupiireihin välillään, tai joutuvat ne sotaan keskenään, erimielisyyksien syntyessä tässä jaossa. Kummassakaan tapauksessa Munters ei tuntunut uskovan paljon voivan jäädä jäljelle Itämerenmaiden tosiallisesta riippumattomuudesta. Ainakin Latvian kohtaloa ajatellen Munters näistä vaihtoehdoista selvästi

eniten pelkäsi sotaista selkkausta Saksaan ja Neuvostoliiton välillä, koska tämä ilmeisesti hänen mielestään tietäisi Baltianmaiden lopullista tuhoa.

Itämerenmaiden ainoana omalla mahdollisuutena yrittää vaikuttaa asioiden kehitykseen arveli Munters olevan jyrkimmän varovaisuuden noudattamisen sanoin ja teoin niin suuntaan kuin toiseenkin, jotteimme ainakaan itse antaisi perusteltua aihetta epäluuloihin ja siten itse provosoisimme katastroofin syntymistä. Missä uomissa hänen ajatuksensa tällöin liikkui, selveni hänen huomautuksestaan, että Neuvostoliitto tietenkin tulee olemaan äärimmäisen varuillaan Saksan voitonkulun johdosta, peläten itse voivansa äkkiä joutua Saksan hyökkäyksen kohteeksi.

I

I

I

Tulkoon tässä yhteydessä vielä kerrotuksi, että Munters keskustelumme kuluessa vertasi Tanskan nykyistä asemaa Latvian asemaan tällä haavalla, ja tällöin totesi, miten paljon paremmaksi asianomaiselle maalle saksalainen okkupatio on näyttänyt muodostuvan kuin venäläisten varuskuntien sijoittaminen maahan. Kuullakseni mitä hän siihen vastaisi, en voinut olla huomauttamatta, että venäläisten varuskuntien sijoittaminen johonkin maahan helposti voikin voi muuttua varsinaiseksi venäläiseksi okkupatioksi, ja että silloin, ainakin teoriassa, kysymys saattaa herätä, mikä on parempi, saksalainen vai venäläinen okkupatio, ja mikä niistä olisi valittava, jos jompaankumpaan täytyy alistua, ja jos valitsemiseen on tilaisuus. Hänen lyhyt mutta paljon sanova vastauksensa kuului: "Se on ainoastaan makuasia."

Ministeri:

Eduard Th. Paasik

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C/6

ASIA: _____

Ruissa olevan lähetystön rap. n:o 14.
Ministeri Palin.

3/6-40

Pol.

Riia SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 391/40, VI-b

Riia SSA 4 P:NÄ kesä KUUTA 19.40

VIITTAUS:N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
28/273 D. 19 40		
7/6-40	185	LEH.
5	OSAIST	AKTIA
C16		

.....Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetystön kuluvaan vuoden raportin

Nº 14, Välikohtaukset Liettuan venäläisissä varus-
kunnissa

Ministeri:

Edmund H. Fain

Pol.
Riia SSA OLEVA LÄHETYSTÖ
RAPORTTI n:o 14

Riia ssa 3 p:nä kesäkuuta 1940

Asia: Välikohtaukset Liettuan venäläis-
sissä varuskunnissa

ULKOASIAINMINISTERIÖ		Sisäinen
28/273		D. 1940
8/6-40	Liit.	
5	OSASTO	ASIA
	C16	

Liettuaan sijoitetuista venäläisistä varuskunnista on viime aikoina "kadonnut" muutamia sotilashenkilöitä, ja Moskova on näiden katoamistapausten johdosta reagoinut varsin jyrkästi, kuten lyhyesti jo ilmoitin salassäikeessäni N° 98, 30/5. Se vähä, mikä tapahtumista toistaiseksi konkreettisesti tiedetään, on jo kerrottu suomalaisissa-kin lehdissä, joten en tässä tarvitse toistaa sitä. Itse asiassa tilanne on vielä läpinäkyvä, sekä sen suhteen, mikä todella on tapahtunut, että siihen nähden, mihin se voi johtaa. Muutamiin huomautuksiin poliittiselta näkökulmalta saattaa silti olla jo nyt syytä.

Tällöin tulkoon ensiksi todetuksi, että se hälyytys, jonka sattunut selkkaus on aiheuttanut, on erittäin kuvaava sille hermostuneisuudelle, joka tyynen pinnan alla nykyään vallitsee Baltian maissa, ja jonka aiheena on teeskennellyn tyytyväisyyden takana alituisesti kiusaava pelko, että Neuvostoliitto saattaa milloin tahansa tarttua esiintyvään sopivaan tilaisuuteen asemansa vahvistamiseksi Baltian maissa, eli toisin sanoen, näiden valtioiden vielä jäljelle jääneen ulko- ja sisäpoliittisen riippumattomuuden tuhoamiseksi.

Kieltää ei voidaan, etteikö tällä kertaa syytä huolestumiseen olisi olemassa, Jo se hämäräperäisyys, joka verhoaa sattuneet katoamistapaukset, on omiaan hälyyttämään. Ei tiedetä mitä todella on

JAKELUOHJE:

Tavallinen

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

tapahtunut. Eri väitteitä ja otaksunia on esitetty. Moskova syyttää Liettua siitä, että katoamistapaukset olisivat olleet Liettuan viranomaisten suojaa nauttivien henkilöiden järjestämät, ja että niiden tarkoituksena olisi ollut venäläisiä varuskuntia koskevien salaisten tietojen urkkiminen. Ei tunnu uskottavalta, että nämä väitteet pitäisivät paikkansa. Tuskin silloin ketään "kadonneista" olisi vapaaehtoisesti laskettu takaisin, kidutusten ja kuulustelujen jälkeen, niinkuin venäläiset sanovat itse tapahtuneen.

Todennäköisemmältä tuntuu, että kyseessä olisi hyvin ymmärrettävissä olevia desertteerauksia venäläisistä joukoista. Ne tapaukset, jolloin kadonneet muutamien päivien kuluttua palasivat, ovat silloin selitettävissä kahdella tavoin. On ajateltavissa, että nämä tapaukset ovat venäläisten viranomaisten itse järjestämät todella tapahtuneiden desertteerausten verhoamiseksi. On myös mahdollista, että muutamat karkausrytykset syystä tai toisesta epäonnistuivat, ja että karkaaajien oli pakko palata varuskuntaan, jolloin he oman nahkansa pelastamiseksi latelivat kidutus- ja urkkimisjuttujaan.

Sattuneiden katoamistapausten selittämiseksi on vielä esitetty sekin oletamus, että ne olisi tietoisesti järjestetty selkkausten tahalliseksi aikaansaamiseksi Liettuan ja Neuvostoliiton välillä. Järjestäjinä voisivat tulla tässä tapauksessa kysymykseen niin hyvin määrättyt ulkopuoliset Liettualle vihamieliset voimat kuin venäläiset itsekkin.

Epätietoista on, saadaanko koskaan tietää, miten todella asiantaita on ollut, joskin tietysti jonkinlainen virallinen selitys tullaan esittämään. Mutta olkoonpa sen kanssa miten tahansa, ilmeistä on joka tapauksessa, että jos Moskova sitä haluaa ja jos se nyt pitää ajankoh-
taa siihen suotuisana, niin tarjoavat sattuneet katoamiset - selitettäköön ne miten tahansa - Moskovalle mainion aiheen uusien vaatimuksien esittämiselle Liettualle ja sen otteen kiristämiseksi tähän maahan.

Neuvostoliiton hallitus puuttuikin asiaan tavalla, joka oli oudoksuttavan jyrkkä, katsoen tähän saakka Liettuan ja Neuvostoliiton välillä vallinneisiin erittäin ystävällisiin ja luottamuksellisiin

suhteisiin. Nootissaan lokakuun 25. p:ltä Moskova syytti Liettuan hallitusta Neuvostoliiton "vakavasta provosoimisesta", mikä ^{vai} johtaa "ikäviin seurauksiin", ja kehoitti Liettuan hallitusta viipymättä ryhtymään välttämättömiin toimenpiteisiin sattuneidentapaisten provosoivien tapausten ehkäisemiseksi vastaisuudessa, kadonneitten sotilashenkilöiden palauttamiseksi ja syyllisten rankaisemiseksi, jota paitsi Neuvostoliiton hallitus kategorisesti lausui toivomuksensa, että Liettuan hallitus noudattaisi näitä kehotuksia ja esittäisi tyydyttävän selvityksen eikä pakottaisi Neuvostoliittoa turvautumaan toisiin suoranaisiin keinoihin. Lisäksi Neuvostoliiton sota-asiaain apulaiskommissaari Loktjonov lähetettiin Kaunasiin.

On ymmärrettävää, että tämä Neuvostoliiton jyrkkä reagointi aiheutti pahan säikähdynksen Liettuassa. Kysyttiin, onko sattunut uusi "Orel"-tapaus, tulevatko k.o. katoamiset merkitsemään Liettualle samaa kuin mitä Maimilan laukaukset merkitsivät Suomelle? Omiaan lisäämään hermostuneisuutta oli myös sekin seikka, että samanaikaisesti Pravdassa julkaistiin erilaisia syytöksiä Viroa vastaan. Myös kenraali Berkisin kutsuminen Moskovaan asetettiin yhteyteen Moskovan esiintymisen kanssa Liettuua kohtaan.

Liettuan hallitus kiiruhti hermostuneesti esittämään rauhoittavia selityksiä ja vakuutuksia, se asetti heti arvovaltaisen tutkimuskomissionin tapausten selvittämiseksi ja lupasi ankarasti rangaista mahdollisesti syyllisiksi havaittuja. Sanomalehdissä valitettiin nöyryymässä äänilajissa tapahtunutta, Liettuan ja Neuvostoliiton perinnäistä ystävyyttä korostettiin, liettualaisvenäläisen puolustusliiton onnellisuutta tehostettiin, sopimusten lojaalista noudattamista Neuvostoliiton taholta keuhuttiin, vilpittömiä toivomuksia julkilausuttiin välikohtauksen tyydyttävästä selvittämisestä ja tähänastisten hyvien ja luottamuksellisten suhteiden jatkumisesta j.n.e. Suurempaa nöyryyttä Moskova tuskin olisi voinut toivoa asian nykyisessä vaiheessa.

Tätä ~~Kirjoitettaessa~~ tutkimukset par'aikaa ovat käynnissä. Siitä, mihin virallisiin tuloksiin nämä tutkimukset tulevat johtamaan, on tietenkin näin ollen vielä mahdotonta sanoa mitään, samaten kuin siitäkään, mihin toimenpiteisiin Moskova näiden tutkimusten tulosten johdosta tulee ryhtymään. Eri mahdollisuuksia on tietysti olemassa, ja ne avaavat kaikki laajoja perspektiivejä.

En halua tässä syventyä siihen mahdollisuuteen, että Moskova nyt katsoisi ajankohdan sopivaksi positioninsa vahvistamiseksi Baltianmaissa kaikkine tuhoisine seurauksineen, ja että se tässä tarkoituksessa perinpohjaisesti käyttäisi syntynyttä tilaisuutta hyväkseen, olkoonpa se sen itsensä järjestämä tai ei. Huolimatta tilanteen kieltämättömästä vakavuudesta ei minusta ^{näet} vaikuta siltä, että nyt tulee näin käymään. Kiinnitän sen vuoksi tässä huomioni niihin johtopäätöksiin, jotka ovat tehtävissä, jos Moskova jättää käyttämättä esillä olevan tilaisuuden otteensa huomattavammaksi kiristämiseksi.

Osoittaisiko se, että Neuvostoliitto on tyytyväinen nykyiseen asemaansa Baltian maissa eikä pyrkisikään sen sanottavampaan tehostamiseen? Tässä tapauksessa sen ylläkerrottua jyrkkää esiintymistä olisi pidettävä vain eräänlaisena vakavana varoituksena. -Vai osoittaisiko se, ettei Neuvostoliitto syystä tai toisesta vielä katsoisikaan sopivan hetken lyöneen asemansa laajakantoisempaa tehostamista tarkoitaville edesottamuksille? Tällöin sen esiintyminen olisi ollut ainoastaan maaperän tunnustelemista vastaisen toiminnan varalle. -Vai osoittaisiko Neuvostoliiton pidättyväisyys ehkä, että Saksa selvästi ja jyrkästi olisi antanut ymmärtää, ettei Neuvostoliiton otteen vahvistaminen Baltian maissa miellytä sitä, ja että Moskova tämän johdosta katsoisi parhaaksi jättää jo alkuunpanemansa yrityksen loppuun suorittamatta?

Olisi ennen aikaista yrittää vastata tänään näihin kysymyksiin. Eihän edes vielä tiedetä, tuleeko Moskova jättämään olemassa olevan kieltämättä otollisen tilaisuuden käyttämättä. Tulkoon tässä vain todetuksi, että tilanne on ~~kieltämättä~~ jännittävä, ja että Moskovan lopul-

lisesta asennoitumisesta selkkauksessa - muodostukoon se millaiseksi tahansa - voitaneeko vielä tehdä tärkeitä johtopäätöksiä suurpoliittisessakin mielessä, s.o. Neuvostoliiton ja Saksan välisen kehityksen suhteen.

Ministeri: *Eduard G. Pajin*

J.K. On huhuttu, että Liepajankin varuskunnista olisi tapahtunut "katoamisia", mutta ainakaan toistaiseksi en ole saanut siihen vahvistusta.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6

ASIA: _____

Riiasa olevan Lähetystön rap. 15.
Ministeri Pöytäkirja.

6/6-ee

Riia SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 403/102 VI-b

Riia SSA 7 P:NÄ kesä KUUTA 19 40

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

ASIA: Raportti Ulkoasiainministeriö LLE

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle kulu-
van vuoden raportin

N:o 15, Latvian suhtautumisesta Neuvostoliittoon.

Ministeri:

Edvard H. Paan

Pol.

Riia Ssa OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 15

Riia ssa 6 p:nä kesäkuuta 19 40

29 273 me 40
1946-40

Asia: Latvian suhtautumisesta
Neuvostoliittoon

5. C/6

Muutamia päiviä sitten presidentti Ullmanis piti erään maa-seutukoulun lukukaudenlopettamisjuhlassa puheen, jossa hän, hiukan oudoksuttavasti tilaisuuteen nähden, kosketteli verrattain laajasti Latvian suhteita Neuvostoliittoon. Otan tähän muutamia kohtia hänen puheestaan, koska ne ovat erikoisen kuvaavia Latvian ja Neuvostoliiton välille tätä nykyä.

"Tahdon korostaa", sanoi presidentti, "että kaikista solmimistamme sopimuksista on viime syksynä Neuvostoliiton kanssa solmimamme sopimus keskinäisestä sotilaallisesta avunannosta kaikkein tärkein, sillä se on auttanut meitä kuten naapureitammekin pysymään sodan ulkopuolella. Tämä sopimus ulottuu myös pitemmälle kuin muut sopimuksemme, se kun edellyttää ystävällisten venäläisten sotajoukkojen sijoittamista alueellemme. Meidän täytyy täyttää niin hyvin kirjaimen kuin hengen mukaan kaikki meille sopimuksen kautta lankeavat velvollisuudet, samaten kuin Neuvostoliitto täyttää kaikki ne velvollisuudet, jotka sopimuksen solmimisen kautta lankeavat sille. Kun täten haluamme täydellisesti täyttää velvollisuutemme p.o. sopimuksen mukaan, on meidän huolehdittava siitä, että joukkomme ovat hyvin varustetut, ja että yleensä olemme hyvin valmistuneet yhteistyöhön sotilaallisella alalla. Mutta sopimus ei aseta velvollisuuksia vain hallitukselle. Kun hallitus puolestaan täyttää velvollisuutensa, jotta sopimus ei vain

JAKELUOHJE:

Tavallinen

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

jäisi paperille, vaan tulisi todella toteutetuksi, jotta suhteemme Neuvostoliittoon muodostuisivat todella hyviksi, jotta rauha säilyisi ja jottei mitään selkkauksia syntyisi - silloin lankeaa myös yhteiskunnalle eli toisin sanoen teille ja kaikille muillekin kansalaisille velvollisuuksia, jotka teidän täytyy kohdaltanne täyttää. Tällöin on kaikkein ensimmäiseksi ymmärrettävä, että keskinäinen avunantosopimuksemme Neuvostoliiton kanssa on hyödyllinen molemmille puolille. Näin ollen on Neuvostoliiton joukot otettava vastaan Latviassa luottamuksella, ja meidän on huolehdittava siitä, että molemminpuolisesti hyvät suhteet valitsevat näiden joukkojen ja meidän välillä. Teidän täytyy olla tästä selvillä ja tukea hallitusta näissä sen rauhanomaisissa pyrkimyksissä".

Korostettuaan, että sotaministeri kenraali Berkisin vierailu Moskovassa on puhdas "ystävyysskäynti", ja että Latvian ja Neuvostoliiton välillä ei ole olemassa erimielisyyksiä tai eripuraisuuksia, jotka pitäisi selvittää tämän vierailun aikana, alleviivasi presidentti, että sotilaallinen avunantosopimus Neuvostoliiton kanssa on taloudellissakin suhteessa ollut Latvialle suureksi hyödyksi, sillä heti sen tultua solmituksi Latvian onnistui päästä suuren naapurinsa kanssa kauppavaihtosopimukseen, joka toimii mitä tyydyttävimmän, antaen Latvialle tilaisuuden saada Neuvostoliitosta kipeästi tarvitsemiaan ensiluokkaisia tärkeitä tavaroita vastikkeina omille maataloustuotteilleen.

x

x

y

x

Nämä lausunnot eivät todella kaipa kommentarioita. Silti on vaikeata olla lausumatta hämmästystään siitä, että itse presidentti julkisessa puheessa katsoi voivansa niin kategorisesti vakuuttaa, että Latvian sotilaallinen avunantosopimus Neuvostoliiton kanssa on pelastanut Latvian sodan kauhuista, niinkuin muuten miltei joka päivä

saa lukea lehdistä tai kuulla toistettavan poliittisissa keskusteluissa. Joka tapauksessa on tämä väite ennenaikainen. Sillä siten kuin suursota näyttää kehittyvän, ei voine kieltää, etteikö päinvastoin se mahdollisuus voi tulla realiseksi, että juuri keskinäiset avunantosopimukset Neuvostoliiton kanssa tulevat mitä pahimmalla tavalla saattamaan Baltianmaat sodan jalkoihin ja muiden katastrofien uhreiksi. Ainakin jos lähtee siitä olettamuksesta, joka tuntuu olevan aika laajalle levinnyt, että Saksa mahdollisen voiton jälkeen länsirintamalla kääntyy Neuvostoliittoa vastaan esim. Ukrainapyyteittensä toteuttamiseksi, niin tulevathan Baltian maat sitoumuksiensa mukaan pakoitetuksi asettumaan aktiivisesti Moskovan puolelle tälläisessä selkkauksessa. Mitä tämä tulee merkitsemään Baltian maille, päättyköön mahdollinen saksalaisvenäläinen sota miten tahansa, on itsestään selvä.

Ministeri: *Edmund H. Faier*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5 1

OSASTO: C 16

ASIA: _____

Riikassa olevan lähetystön raportti n:o 16.

Ministeri Palin

18/6 1940.

Pol.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 436/III. VI-b.

RIIA SSA 18 P:nÄ kesä KUUTA 19

VIITTAUS:

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
N:o 31/225 Val D. 1940		
10.5.40	N:o	Liit.
RYHMÄ N	OSASTO	ASTA
S	C 16	

Ulkosiaiministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
le lähetyksen kuluva vuoden raportin

N:o 16, Välähdyksiä tilanteesta.

Ministeri:

Edmund H. Paiv

RIIA SSA OLEVA LÄHETYS.

ULKOASIAINMINISTERIÖ	
No 31/2354 D. 1340.	
RYHMÄ	OSASTO
5	C 16

RAPORTTI n:o 16.

Riia ssa 18 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Välähdyksiä tilanteesta.

Neuvostoliiton sotajoukkojen edellinen sisäänmarssi Riikaan ei suinkaan tapahtunut niin välikohtauksitta, kuin ulkomaille yritettäneen tehdä uskottavaksi. Päinvastoin sattui aika vakaviakin välikohtauksia, ja tilanne on edelleen kriittillinen.

Kaupungin vasemmistoainekset käyttivät näet tilaisuutta hyväkseen suuriin mielenosoituksiin. Kokoontuneina sankkoihin joukkoihin tervehtivät ne saapuvia venäläisiä sotajoukkoja eläköönhuudoin: "Eläköön Neuvostoliitto! Eläköön Neuvostolatvia!", kukkia ojennettiin j.n.e. Riian pääaseman ja poliisiprefektuurin edustalla saivat mielenosoitukset sellaiset mittakaavat ja siksi uhkaavan luonteen, että poliisin piti ryhtyä vastatoimenpiteisiin, jolloin syntyi todellinen vakava kahakka. Demonstranttien lyötyä muutaman poliisin tajuttomaksi ehkä kuoliaaksikin, poliisivoimat turvautuivat ei vain patonkeihin vaan ampumaaseisiinkin mutta järjestys saatiin palautetuksi vain apuunkutsutun sotaväen avulla. Uhrit eivät liene aivan vähälukuisia.

Muitakin välikohtauksia sattui päivän kuluessa. M.m. tuli Saksan sotilasasiamiehen autosta hakaristilippu poisrevityksi.

On selvä, että kaupungin kommunistipiirit ja juutalais-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

proletariaatti nyt luulevat hetkensä lyönään. Lähipäivät muodostuvat varmastikin kriittillisiksi. Tosin ei luulisi, että juuri tällä hetkellä vakavat sisäiset levottomuudet voisivat olla venäläisten intressissä. Joka tapauksessa asettaa järjestyksen ylläpito erinomaisia vaatimuksia Riian poliisille. Tähän saakka se on tuntunut olevan tehtävänsä tasolla. Poliiseja suorastaan tulvii eri paikoilla. Kävelymatkalla eilen iltapäivällä laskin Kalpaka bulevardilla viidessä minuutissa 11 poliisia 2 ja 3 miehen ryhmissä.

x

x

x

Mikali itse eilen saatoin todeta, suhtautui venäläisen sotaväki sangen pidättyväisesti sille osoitettuihin mielenosoituksiin. Tuntuu siltä, kuin venäläisille sotamiehille olisi teroitettu, että latvialaiset kommunistit ja juutalaiset ovat "trotskisteja"

x

x

x

Täällä on aina väitetty, että vaaran hetkenä presidentti Ulmanis lähimmäisine miehineen heti poistuisi maasta, ja että kaikki olisi ollut sitä varten jo valmistettuna. Nyt presidentti Ulmanis on menetellyt ihan päinvastoin. Hän on jäänyt paikalleen, hän on rauhallisin, miehekkäin sanoin kääntynyt kansansa puoleen pelastaaksensa mitä pelastettavissa on, ja eilen illalla, kun pääkadut olivat täynnä laitakaupunkien kommunistista ja juutalaista väestöä, ajoi hän avonaisessa autossa ympäri kaupunkia, yrittäen läsnäolollaan ja esiintymisellään siis henkilökohtaisella auktoriteetillaan myötävaikuttaa järjestyksen ylläpitämiseksi, vaikka hän sitten ilmeisesti asetti

henkensä vaaraan.

X

X

X

Myymälöissä oli ostopaniikkia eilen. Umpimähkään ostettiin mitä saatavissa oli.

Aseiden kanto on kielletty, niinikään liikkuminen kaduilla kello 22 ja 4 välillä.

X

X

X

Eilen illalla lienee kansankommissaari Wischinski saapunut tänne neuvotellakseen uuden hallituksen muodostamisesta.

X

X

X

Eilen iltapäivällä keskeytettiin puhelin- ja sähkösanomayhteydet ulkomaan kanssa.

Ministeri:

Edvard G. Paim

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA: _____

Riian olevan lähetetty raportti n:o 17.

Ministeriö Talous

19/6 1940

Pal.

ULKOASIAINMINISTERIÖ	
No 32 / 222 Sal D. 1940.	
25/6 - 40	LE
5	C 16

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 440/114, VI-b.

Riia SSA 19 P.NÄ kesä KUUTA 19 40.

VIITTAUS: N

P.NÄ KUUTA 19 P.TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetystön kuluva vuoden raportin
n:o 17, Liettuan ja Latvian kohtalo.

Ministeri: *Eduard Ly. Laima*

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 17.

Riia ssa 19 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Liettuan ja Latvian
kohtalo.

32 / 273 Sal 1940	
276-40	
RYHMÄ	OSASTO
5	C 16

Kun muutamia viikkoja sitten tieto levisi siitä äärettömän jyrkästä tavasta, jolla Moskova reagoi Liettuaan si-
joitetuissa venäläisissä varuskunnissa sattuneiden katoamistapaus-
ten johdosta, oli kaikille ilmeistä, että tilanne näissä maissa
äkkiä oli muuttumassa varsin vakavaksi. Mutta, kuten raportis-
sani n:o 14, 3/VI, esitin, tilanne oli samalla ihan läpinäkymä-
tön sekä sen suhteen, mikä todella oli tapahtunut, että siihen
nähdén, mihin se konkreettisesti saattaisi johtaa. Mahdollisista
eri vaihtoehtoista ja eri tahoilla esitetyistä arveluista ja
ennustuksista tein selkoa sanotussa raportissani ja lukuisissa
sähkeissä. Vaikka kaikki ulkonaisesti havaittavissa olevat en-
teet olivat perin huolestuttavat, vakuutettiin vakuuttamasta pääs-
tyään virallisilla liettualaisilla tahoilla, että neuvottelut
Moskovan kanssa selkkauksen likvidoimisesta käytiin ystävällises-
sä hengessä, ja ettei epäilyksiäkään ollut siitä, etteikö so-
vussa päästäisi tyydyttävään tulokseen. Tämän johdosta syntyi-
kin eräillä tahoilla eräänlaista optimismia. Tosiseikka olikin,
että Moskova viimeiseen saakka piti kaikkia mahdollisuuksia
avoinna, eikä paljastanut tarkoituksiaan. Harjoittaen sanasanal-
lista hermosotaa Liettuaa vastaan, Moskova piti Liettuan edusta-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
tuksiin.

UE 3: A 4.

jia kiristyspenkillä ilmaisematta, mitä se lopullisesti tulisi vaatimaan.

Kun Neuvostoliitto sitten loppujen lopuksi kuluvaan kuun 15 p:vää vastaisena yönä esitti vaatimuksensa, ylittivät ne pahimman, mitä oli kuviteltu. Sen jälkeen tapahtumat myös seurasivat toisiaan salaman nopeudella: Venäläisten vaatimusten hyväksyminen Liettuan taholta, presidentti Smetonan pako ja Merkysin hallituksen ero, Liettuan valtaus, Moskovan uhkavaatimukset Latvialle ja Virolle, ja näiden vaatimusten akseptoiminen, venäläisten sotajoukkojen sisäänmarssi Latviaan ja Viroon ja kaikkien tärkeiden paikkojen miehittäminen näissä maissa, Latvian ja Viron tähänastisten hallituksien eroaminen, j.n.e. — Mikäli mahdollisuuksia siihen oli, yritin sähköiteitse ja puhelimitse pitää hallitustani tietoisena tapahtumien äärettömän nopeasta kehityksestä, mikäli ne koskivat Liettuaa ja Latviaa. Näitten tiedoitusteni ja myöhempien sanomalehti uutisten kautta kaikki, mitä todella on tapahtunut, lienee täydellisesti Ministeriön tiedossa. En sen vuoksi tässä ryhdy tapahtumien selostamiseen. Mutta eräisiin yleislaatuisiin kommentarioihin lienee jo tällä hetkellä syytä.

Mitä ensin tulee Neuvostoliiton Baltianmaita vastaan esittämiin eri syytöksiin, on niiden valheellisuus ja häikäilemättömyys ilmeinen. Ihan varmaksi voidaan katsoa, etteivät pidä paikkaansa syytökset siitä, että liettualaiset viranomaiset olisivat järjestäneet katoamistapaukset sotilaallisten salaisuuksien urkkimistarkoituksessa, tai että Liettuan viranomaisten taholta olisi valmisteltu hyökkäyksiä venäläisiä varuskuntia vastaan. Yhtä paikkaansa pitämättömät lienevät väitteet siitä, että Liettua salaisesti olisi yhtynyt latvialais-virolaiseen puolustusliittoon — mistä syytös esitetään kaikille kolmelle Baltianmaalle. Mitä taas tulee Latviaa ja Viroa vastaan esitettyyn syytökseen, että

ne puolustusliittonsa voimassa pitämisellä ja sen väitetyillä laajentamisyrityksillä olisivat rikkoneet avunantosopimuksensa Neuvostoliiton kanssa, on huomattava, että viime syksynä, kun nämä avunantosopimukset solmittiin, Moskovassa nimenomaan selitettiin Muntersille ja arvattavasti Selterillekin, ettei Neuvostoliiton hallituksella ollut mitään latvialais-virolaista puolustusliittoa vastaan. Ja vielä kenraali Berkisin äskettäisellä käynnillä Moskovassa ei sanallakaan ilmaistu minkäänlaista tyytymättömyyttä latvialais-virolaiseen puolustusliittoon. Näin ollen, kun avunantosopimuksessa Neuvostoliiton kanssa vain puhutaan "liittojen solmimisesta" eikä mitään sanota mahdollisesti olemassa olevien liittojen purkamisesta, on jo täten selvä, miten viime hetkessä äkkiä tekaistu tämä syytös oli. Mutta Moskova katsoi nyt ilmeisesti, että Saksan nopea voittokulku lännessä viipymättä vaati Neuvostoliiton sotilaallisen aseman vahvistamista Baltienmaissa. Samalla se yhtä ilmeisesti ei pitänyt tilanteen enää kauan pysyvän otollisena tämän tarkoitusperän läpiviemiselle. Siten saivat katoamistapaukset Liettuassa (olivatpa ne sitten yksinkertaisia deserteerauksia tai järjestettyä provokatiota) sekä latvialais-virolaisen puolustusliiton voimassapysyttäminen riittää tekosyiksi mitä jyrkimpien syytösten esittämiseen siitä, että Baltianmaat tahallisesti ja pahasti olivat rikkoneet avunantosopimuksensa Neuvostoliiton kanssa, minkä perusteella Moskova katsoi olevansa oikeutettu esittämään niille ultimatiivisia vaatimuksia, joiden toteuttamisella näiden valtioiden vielä jäljelle jäänyt itsenäisyys tosiasiallisesti murskataan, — joskin se muodollisesti vielä jää voimaan, ja Neuvostoliitto saa täydellisen ^{poliittisen} / ja sotilaallisen määräämisvallan näissä maissa.

Paitsi Liettualle erikoisesti esitettyjä vaatimuksia sisäasiainministerin ja poliittisen poliisin päällikön asettamisesta

syytteeseen, olivat Neuvostoliiton vaatimukset kaikille kolmelle Baltianmaalle, kuten tiedetään, identtiset.

Ensiksi vaadittiin, että heti ja yhteisymmärryksessä Neuvostoliiton kanssa muodostetaan uusi hallitus, joka voi ja tahoo rehellisesti toteuttaa avunantosopimuksen.

Toiseksi vaadittiin, että Neuvostoliiton sotajoukkoja heti saa vapaasti saapua maahan, oikeudella miehittää kaikki tärkeämmät paikat, ja niin lukuisina, että ne takaavat avunantosopimuksen toteuttamisen ja voivat estää kaikki provokatooriset teot venäläisiä varuskuntia vastaan.

On sanomattakin selvää, mitä kaikkea näiden vaatimusten hyväksyminen ja toteuttaminen merkitsee. Minun ei tarvitse syventyä siihen. Totean vain, että Baltianmaiden tulevaisuuden perspektiivit itsenäisinä valtioina ovat mitä synkimmät, ja että niiden sisäpoliittiset perspektiivit eivät suinkaan ole sen valoisammat. Tässä suhteessa antaa eilispäiväinen raporttini n:o 16 eräitä viittauksia.

Selviönä voitaneen pitää, että pääsyynä Neuvostoliiton nyt toteutettuihin yrityksiin vahvistaa sotilaallista ja poliittista asemaansa Baltianmaissa on pelko Saksaa kohtaan ja sen johdosta pyrkimys valmistautua — niin kauan kuin tilaisuutta siihen vielä on — aikaisemmin tai myöhemmin tapahtuvaan yhteenottoon Saksan kanssa. Neuvostoliiton mahdollisuuksia selviytyä menestyksellisesti tässä odotettavissa olevassa voimainmittelyssä ei kuitenkaan yleensä tunnuta arvioitavan kovin suuriksi. Ehkä tässä tosiasiaassa voi löytää aihetta toivoon, että Baltianmaiden nyt luotu asema Neuvostoliiton vasallina ei jää niinkään pitkäaikaiseksi? Mutta mitkä kärsimykset odottavat vielä Baltianmaat ennen niiden ehkä täten tapahtuvaa vapauttamista vallitsevasta tilanteesta? Ja mitä tulee tämä eventuaalinen "vapauttaminen" mer-

kitsemään?

Kaikkiin näihin kysymyksiin ja moniin muihinkin, joihin viime päivien tapahtumat antavat aihetta, voi vain tulevaisuus antaa vastauksen.

Tässä yhteydessä en kuitenkaan voi olla kertomatta Saksan tšekiläisen lähettilään seuraavista kahdesta ihan äskettäisestä lausunnosta minulle:

"Der Führer itse ei suinkaan alussa ajatellut myöntää Moskovan etupiirin ulottamista yli Väinäjoen. Ribbentrop se oli, joka Moskovassa suostui enempään".

"Ajatus, että Saksa ehkä ennen pitkää taas saattaa ryhtyä Itämeri-intressiensä vaalimiseen, hermostuttaa tietenkin Moskovaa".

Eräänlaisena vahvistuksena ministeri v. Kotzen ensinmainitun lausunnon paikkansapitävyyteen haluan vielä mainita, että Unkarin uusi ministeri tiesi kertoa minulle kuulleen eräältä läsnäolleelta ("d'un témoin"), että Hitler oli suorastaan raivosnut kun hän viime syys- ja lokakuussa sai tietää, miten Moskova käytti sille myönnettyjä etupiirioikeuksia Baltianmaissa. Hitler ei silloin liene ollut kenenkään puhuttavissa kahteen päivään! - Jos tämä on totta, voinee kuvitella, mitä hän nyt ajattelee — ja ehkä suunnittelee.

Ministeri:

Edvard H. T. Paavola

J.K. Latvian uuden hallituksen muodostamisesta neuvotellaan edelleen Neuvostoliiton edustajien kanssa. En voi olla tässä pane-matta muistiin sitä, mitä kenraali Berkis minulle tänä aamuna vastasi, kysyessäni häneltä uuden hallituksen muodostamishommia: "Onhan meillä meidän Kuusisemmekin - se kenraali Balodis. Hän-hän on kumarruksillaan itäänpäin valmistanut sitä".

J.K.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA:

Riian olevan lähetystön raportti n:o 18.

Ministeriö Talus

20/6 1940

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 446/117. VI-b.

Riia SSA 20 P:NÄ kesä KUUTA 1940.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 34/277 La 10.10.40.		
24/6-40	2	La
IRMA	OSASTO	MA
5	C 16	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle lähetystön kuluvan vuoden raportin

n:o 18, Liettuan uusi hallitus sekä eräitä hajatietoja tilanteesta Liettuassa.

Ministeri:

Edvardas Pocius

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 18.

Riia ssa 20 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Liettuan uusi hallitus
sekä eräitä hajatietoja
tilanteesta Liettuassa.

ULKOASIAINMI		Salainen.
12 14/227 Lat. 1940.		
26/6-40	53	L. 9.
5	C 16	

Neuvostoliiton apulaisulkoasiainkomissarin Dekanosowin annettua siihen suostumuksensa, on nyttemmin Liettuassa muodostettu seuraava uusi hallitus:

Pääministeri: sanomalehtitoimittaja Jasta Paleckis.

Varapääministeri ja ulkoministeri: professori Vincas Krėvė-Mickevičius

Puolustusministeri ja armeijan päällikkö: kenraali Vincas Vitkauskas.

Valtiovarainministeri ja v.a.kululaitosten ministeri: Emestas Galvanauskas.

Opetusministeri: kirjailija Antanas Venclovas.

Sisäministeri: herra M. Gedvilas.

Oikeusministeri: apulaisprokuraattori Povilas Pakarklis.

Maatalousministeri: maanviljelijä Matas Mickis

Terveystieteidenministeri: lääkäri Leonas Koganas.

Uusi pääministeri, joka toistaiseksi toimii myöskin tasavallan presidenttinä, on synt. 1899, on ollut kansakoulunopettaja ja vaikutti jokin aika ennen kansallista vallankaappausta v. 1927 Liettuan Tietotoimiston "Eltan" päällikkönä. Hän kuului puolue-aikana n.k. kansansosialistiseen ryhmään. Hän on presidentti Smetonan aikana ollut jyrkässä oppositioasemassa, ja sen johdosta ollutkin aika lailla vainottu. Hän oli pitkät ajat kar-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

koitettuna Kaunasista, ja vasta niin myöhään kuin viime toukokuussa pääsi hän vapaaksi pakkotyöleiristä. Viime aikoina ennen joutumistaan pakkotyöleiriin oli hän toiminut sanomalehtimiehenä, ja lienee ollut aika etevä sellainen. Siten hän sisäpoliittisesti on ollut verrattain tunnettu. Eräs Riassa asuva ulkomaalainen, joka tuntee Paleckisin henkilökohtaisesti, leimasi hänet heikoksi ja impulsiiviseksi karaktäärinsä puolesta.-

Ulkoministeri Krėvė-Mickevičius on liettualaisen filologian professori Kaunasin yliopistossa ja sen humanistisen tiedekunnan esimies. Synt. 1884. Hän ei aikaisemmin ole esiintynyt politiikkona, mutta kyllä radikaalisena kirjailijana. Hän on selvästi Venäjään päin orientoitu, eikä puhu mitään länsimaista kieltä. Hän on ollut presidenttinä eräässä liettualaisessa yhdistyksessä "neuvostotasavaltojen sivistyksen tutkimista varten".

Puolustusministeri kenraali Vitkauskas on toiminut armeijan päällikkönä siitä lähtien kuin kenraali Raštikis eroitettiin. Vitkauskas lienee pystyvä upseeri, mutta pidetään luonteeltaan hyvin myöntyväisenä.

Valtiovarainministeri Galvanauskas kuului entiseenkin hallitukseen, ja on ainoa, joka siitä on siirtynyt uuteen. Hän on kieltämättä etevä kansantalousmies, ja hänen mukaantuloaan pidetään ainakin jonkinlaisena takeena siitä, ettei nykyisen yhteiskuntajärjestyksen ja talouselämän kumoamiseen välittömästi ryhdytä hallituksen toimesta.

Oikeusministeri Pakarklis on tähän saakka täysin tuntematon juristi, joka äskettäin oli tutustumassa Neuvostoliiton oikeusjärjestykseen.

Maatalousministeri Mickis'istä, sisäministeri Gedvilas'ista ja opetusministeri Venelovas'ista ei tiedetä muuta.

kuin että he ovat verrattain nuoria miehiä, tunnettuja radika-
lismistaan ja sympatioistaan Neuvostoliittoa kohtaan.

Terveydenhoitoministeriä ei aikaisemmin ole ollut. Tun-
tuu siltä kuin virka olisi erikoisesti perustettu tohtori Koga-
nas'ta varten, joka on Neuvostoliiton Kaunasinlähettilään perhe-
lääkäri, ja jota pidetään selvänä kommunistina. Hänessä juuta-
laiset ovat ensimmäisen kerran pitkään aikaan saaneet edustajan
hallitukseen.

Hallitus on kauttaaltaan leimattava varsin radikaali-
seksi. Kaunasin diplomaattipiireissä tunnutaan arveltavan, ettei
tämä hallitus ajan pitkään voi ja osaksi ehkä ei edes tahdo
vastustaa sitä Liettuan asteettaista sovjetisoimista, jonka Kau-
nasin diplomaattien keskuudessa pidettäneen olevan odotettavissa,
ellei jokin radikaalinen muutos tavalla tai toisella tapahdu.
Uusi hallitus leimataan siten Kerenski-hallitukseksi, jonkinlai-
seksi ylimenokaudeksi, jonka takana Liettuan sosialistinen neu-
vostotasavaltaa häämöttää.

Sotilaallisen selkkauksen syttyessä Saksan ja Neu-
vostoliiton välillä — jota Liettuassa pidettäneen väistymättö-
mänä — on uusi hallitus joka tapauksessa sataprosenttisesti
valmis asettumaan Neuvostoliiton puolelle.

x

x

x

Ohjelmapuheessaan uusi pääministeri jyrkästi tuomitsi
presidentti Smetonan henkilökohtaisen diktatuurin ja totesi sen
kärsineen täydellisen haaksirikon sekä sisä- että ulkopoliitiikan
alalla. Uuden hallituksen sisäpoliittisista suunnitelmista mai-
nitsi pääministeri ennen kaikkea tähänastisen eduskunnan ja tä-
hänastisten kunnallishallintoelimien hajoittamisen ja uusien vaa-

lien toimittamisen kansanvaltaisella pohjalla. Mitä ulkopoliitiikkaan tulee, ilmoitti pääministeri uuden hallituksen päämäärän olevan hyvien suhteiden ylläpitämisen kaikkiin valtioihin mutta ensi sijassa Neuvostoliittoon. Kosketellen venäläisten sotajoukkojen oloa maassa, totesi pääministeri sen tapahtuvan ystävällisten ja vilpittömien suhteiden perusteella.

X

X

X

Liettuan sanomalehdet — ja niiden etunenässä tähänastisen hallituksen äänenkannattaja "Lietuvos Aidas", joka menneinä vuosina ei ole kylliksi voinut ylistää presidentti Smetonaa ja hänen politiikkaansa — eivät nyt löydä tarpeeksi jyrkkiä sanoja herra Smetonan ja hänen regime'nsä tuomitsemiseksi. Ei kannata tähän ottaa mitään esimerkkejä. Toteaminen riittää. Samanaikaisesti lehdissä yhdellä äänellä vakuutetaan, että koko Liettuan kansa ei halua mitään niin vilpittömästi kuin lojaalisesti ja integraalisesti täyttää avunantosopimuksen Neuvostoliiton kanssa.

X

X

X

Kaikki poliittiset vangit Liettuassa on vapautettu, ja niiden kunniaksi järjestettiin eilen illalla juhlapäivälliset. Heidän avustamiseksi^{een} on perustettu komitea, jonka puheenjohtajana on rouva Palecki ja jonka jäseniksi lienee tullut useita seurapiirien daameja.

X

X

X

Tautininkai-puolue, joka viime 14 vuoden aikana on ollut kaikkivaltiaana hallituspuolueena, on hajoitettu. Toiselta puolen hommataan jo nyt kommunistipuolueen jälleenperustamista.

Merkit eivät ole hyvät.

Ministeri: *Edmundas Tautin*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6

ASIA: _____

Piassa olevan lähetyslän rap. n:o 19.

Ministeri Palin.

23/6-40

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 453/118, VI-b.

Riia SSA 25 P:NÄ kesä KUUTA 19 40.

VIITTAUS:

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
35/274 (20. 40)		
1/7-40	2	14.
Ä	UJATO	10
N	8	16

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriöl-
le lähetystön kuluven vuoden raportin
n:o 19, Latvian uusi hallitus.

Ministeri:

Edvard H. Pääle

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 19.

Riiaassa 22 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Latvian uusi hallitus.

357274/ae		40
1/2	40	1/2
5	16	

Latvian uuden hallituksen kokoonpano osoittaa, miten vaikeata on täytynyt olla päästä tulokseen. Ehdokaslista toisensa jälkeen lienee ollut pakko esittää kansankommissaari Wishinskylle. Joka kerta sanotaan hänen hyljänneen useimmat ehdokkaat. Loppujen lopuksi saatiin kuitenkin jäljelle jääneistä niin monta kokoon, että hallitus voitiin panna pystyyn. Uudesta hallituksesta puuttuu silti vielä maatalousministeri, ja pääministeri hoitaa väliaikaisesti ulkoministerin tehtäviä, yleisten asioiden ministeri hoitaa opetusministerin tehtäviä ja oikeusministeri valtiovarainministerin. Niinpä itse asiassa neljä ministerinpaikkaa vielä tätä kirjoitettaessa on varsinaisesti täyttämättä.

Kansankommissaari Wishinskyn päämääränä on ilmeisesti ollut saada aikaan hallitus, jonka jäsenien sympatiat Neuvostoliittoa kohtaan ja viha Saksaa vastaan ovat kaikkien epäilysten yläpuolella, ja joiden valmius toteuttaa Moskovan vaatimukset ja toivomukset on taattu. Tällöin on kuitenkin alleviivattava, ettei kukaan uusista ministereistä tiettävästi aikoinaan kuulunut kommunistiseen puolueeseen, ja ettei heitä suinkaan voida leimata tietoisiksi Moskovan kätyreiksi. Päinvastoin he varmasti pitävät itseään rehellisinä patriootteina, jotka tällä

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

äärettömän vaikealla hetkellä, jolloin kaikista vaikeuksista huolimatta hallitus on aikaansaattava, uskaltavat ottaa hallitusvastuun kannettavaksensa, ja epäilemättä he vilpittömästi uskovat voivansa tehdä jotakin Latvian kansan hyväksi ja myötävaikuttaa sen onneen, niinkuin he käsittävät sen. Mutta heidän vakaumuksensa on, että Latvian kansan tulevaisuus on pelastettavissa vain vapaaehtoisen nojautumisen kautta Neuvostoliittoon. Näin ollen ja huomioonottaen heidän maailman katsomuksensa ja luonteenominaisuutensa yleensä, voinee tuskin olettaa muuta kuin että heistä tulee Moskovian käsissä oleva marionettihallitus.- Tässä suhteessa väitetään kansankommissaari Wishinsky'n osoittaneen suorastaan hämmästyttävää henkilötuntemusta.

Omasta puolestaan on uusi hallitus leimannut itsensä ylimenohallitukseksi: "Tehtävämme ei ole jäädä hallitsemaan kuu-kausi- tai vuosimääriä. Me jäämme paikoillemme vain siksi kunnes Latvia on saatu johdetuksi onnellisemmalle tielle, kunnes uusi hallitusmuoto on saatu valmistetuksi Latvian työkansalle. Sitten on kansan itse valittava ne oikeat henkilöt, joiden tulee pitää huolta Latvian kansan tulevaisuudesta."

x

x

x

Uusi pääministeri ja v.a. ulkoministeri Augusts KIRCHENŠTEINS on jo vanha herra, syntynyt v. 1872. Vuodesta 1923 on hän toiminut professorina Latvian yliopiston maataloustiedekunnassa. Mikrobakteriologia on hänen erikoisalansa. Puolueaikana kuului hän kansanvaltaiseen keskustapuolueeseen (Demokratisches Centrum) eli siihen puolueeseen, jonka äänenkannattaja oli Latvian eniten levinnyt lehti "Jaunākās Ziņas", ja jonka todellisena, joskin kullissien takaisena johtajana oli vaikutusvaltainen sanomalehtikuningas Antons Benjamiņš (kuoli vuosi sitten). Tämä puolue oli radikaalinen por-

varillinen puolue, mutta ei kaikkein radikaalisin. Sitä enemmän vasemmalla oli vielä yksi tai kaksi pientä puoluetta. Mutta se oli tunnettu heiluvasta linjastaan. — Professori Kirchensteinsia enemmän karakterisoivana kuin hänen kuulumisensa Latvian kansanvaltaiseen keskustapuolueeseen sanotaan sen seikan olevan, että hän jo vuodesta 1904 saakka Venäjällä toimi aktiivisena sosiali-revolutionäärinä. Sellaisena lienee hän itse asiassa sisimmissään pysynyt tähän saakka. Hänet kuvataan fantastiksi ja idealistiksi. Itse olen voinut todeta hänen olevan erittäin vilkkaan ja entusiastisen ja aika lailla bohëmetapaisen henkilön. Häntä kuvaavana piirteenä kerrotaan, että hän oppositiohalusta demonstratiivisesti yhtyi latvialais-venäläiseen yhdistykseen aikana, jolloin ei vielä kukaan hänen piireistään kuulunut siihen, ja jolloin jäsenyyttä tässä yhdistyksessä vielä pidettiin diskriminoivana. Neuvostoliiton lähetystön läheisimpään seurapiiriin on hän niinikään jo kauan kuulunut. Oikein vakavalta kannalta häntä tähän saakka ei yleensä liene otettu, mikäli minulle on väitetty.

Sotaministeri kenraali Roberts DAMBITIS on syntynyt 1881. Saatuaan venäläisen upseerin tavallisen kasvatuksen ja tehdyään tavallisen karriäärin Venäjän armeijassa intendentuuriupseerina ja otettuaan osaa maailmansotaan eri intendentuuriipaikoilla hän siirtyi Latvian armeijaan heti Latvian itsenäistyttyä ja toimi alkuaikoina varasotaministerinä. Vuonna 1939 siirrettiin hänet reserviin täysinpalvelleena. Ennen sitä oli hän viime aikoina toiminut Latvian yleisesikunnan päällikön apulaisena huoltoasioita varten. Puolueaikoina kuului hän talonpoikaipuolueeseen (Ulmaniksen puolue). Hänen mukaantuloeen hallitukseen ei voine selittää muuten kuin pakon alla tapahtuneeksi. Mitään huomattavampaa osaa hän tuskin tulee näyttämään hallituksessa.

Samaten kuin pääministeri Kirchenšteins kuuluvat

sisäministeri Vilis LACIS, (synt. 1904), yleisten asiain ministeri Peteris BLAUS, (synt. 1900), sekä sosialiministeri ja v.a. opetusministeri Julijs LACIS, (synt. 1892), "Jaunākās Zinas" in ryhmään ja Neuvostoliiton lähetystön läheisimpään seurapiiriin. He ovat kaikki sanomalehtimiehiä, kiinnitettyinä "Jaunākās Zinas"iin, ja kirjailijoita. Herra Blaus on vuodesta 1937 saakka toiminut "Jaunakas Zinas" in vastaavana toimittajana. Hän otti osaa Latvian vapaussotaan ja on toiminut aktiivisena suojeluskuntalaisena.- Saata-
vissa olevien tietojen mukaan nämä kolme herraa lienevät varsin kevyttä luokkaa.

Lähellä "Jaunakas Zinas"ta lienee myös oikeusministeri ja v.a.valtiovarainministeri Juris PABERZS (synt. 1891). Puolueai-
kana kuului hän vielä enemmän vasemmalla olevaan ryhmään. Hän on juristi ja on toiminut tuomarina. Aikoinaan oli hän Latvian perustuslakia säätävän kokouksen jäsen. Kolme kertaa hän on ollut hallituksessa, v.v.1927, 1929-31 ja v.1934, juuri ennen Ulmaniksen vallankaappausta. Sanottavia positiivisia jälkiä hänen toiminnastaan ei liene olemassa.

Kulkulaitosten ministeri Jānis JAGARS (synt. 1894) kuului puolueaikana sosialidemokraattiseen puolueeseen. Hän on miellyttävä herra, ja kohonnee sekä kyvykkyytensä että luonteenominaisuuksiensa puolesta yli hallituksen yleisen tason. Hän on pitkät ajat toiminut Riian kaupungin kiinteistöhallinnon johtajana.

Varasisäministeri ja poliittisen poliisin uusi päällikkö Vikentijs LATKOVSKIS (synt. 1899) on toiminut kansakoulunopettajana ja viime aikoina opiskellut Jelgavan maatalousakademiassa. Hän on latgalelainen, ja lienee hallituksen eniten vasemmalla oleva jäsen.

Entisen hallituksen eroamisen yhteydessä erosi myös sotaministeri kenraali Berķis paikaltaan armeijan päällikkönä. Hänen seuraajakseen nimitettiin kenraali Roberts KLAVINS (synt.1885).

Jo ennen Ulmaniksen vallankaappausta olivat kenraali Klavinšin vasemmistosympatiat tunnetut. V.1934 oli hän Valmieran rykmentin komentajana. Tämä rykmentti osoittautui toukokuun 15 p:nä 1934 epäluotettavaksi, ja heti sen jälkeen siirrettiinkin kenraali Klavinš reserviin. Hän lienee etevä upseeri. Hänellä on hyvä sotilaallinen kasvatus ja hän otti osaa Latvian vapaussotaan.

X

X

X

Ohjelmajulistuksessaan uusi hallitus lausui pääasias-
sa seuraavaa:

"Edellinen hallitus on kaatunut. Se ei ollut oikeamielinen kaikille. Se ei halunnut ymmärtää kansan etuja. Se ei pystynyt rehellisesti toteuttamaan Neuvostoliiton kanssa solmittua keskinäistä avunantosopimusta. Se solmi salassa sotilasliiton Viron ja Liettuan entisten hallitusten kanssa.^{x)} - - - Uusi hallitus pitää tärkeimpänä tehtävänä Neuvostoliiton kanssa solmitun avunantosopimuksen rehellisen täyttämisen takaamista, vankan liiton aikaansaamista Neuvostoliiton kanssa tämän sopimuksen pohjalla ja kaikkien niiden esteiden poistamista, jotka saattavat olla tämän tärkeän tehtävän toteuttamisen tiellä. Se seikka, että Latvian tasavallan alueella nyt on Neuvostoliiton sotajoukkoja, joita Latvian kansa on tervehtinyt ilolla ja sydämellisyydellä, on paras todistus siitä vilpittömästä ystävyydestä, jota kansamme tuntee Neuvostoliiton armeijaa kohtaan, samaten kuin niistä ystävällisistä suhteista, jotka vallitsevat Latvian ja sen suuren itäisen naapurin välillä. Hallitus on vilpittömästi vakuuttunut siitä, että ystävyys Latvian ja Neuvostoliiton kansojen välillä tulee edelleen kehittymään, ja että vain tällä tavoin Latvian kehitys ja kukoistus on taattavissa. Hallitus on edelleen vilpittömästi

x) Mitä tähän, venäläisten syytöksiä vahvistavaan väitteeseen tulee, lienee todellinen asianlaite niin, että, kuten aikaisemminkin olen tiedoittanut, mitään varsinaista puolustusliittoa Liettuan kanssa kylläkään ei ollut olemassa, mutta että silti Viron, Latvian ja Liettuan yläisesikuntien välillä oli käyty neuvotteluja yhteisen puolustuksen mahdollisuuksista määrätyissä tapauksissa ja määrätyillä ehdoilla, jotka kuitenkin kaikki vielä olivat vain tulevaisuuden varassa.

vakuuttunut siitä, että Neuvostoliiton ja Latvian kansojen ystävyys vastedeskin tulee muodostamaan todellisen ja mahtavan voiman, joka on takaava Latvian valtion itsenäisyyden, molempipuolisen turvallisuuden sekä rauhallisen ja tuloksellisen yhteistyön näiden valtioiden välillä. — Ulkopolitiikassaan tulee hallitus pitämään päämääränään rauhallisten ja hyvien suhteiden ylläpitämistä kaikkiin valtioihin mutta ensi sijassa Neuvostoliittoon. — Hallitus on pitävä huolta siitä, että Latvian tasavallassa toteutetaan valtiomuoto, joka täydellisesti vastaa kansan todellista tahtoa."

Kommentarioita ei tarvinne. Tulevaisuus on osoittava, mihin tämän ohjelman toteuttaminen tulee käytännössä johtamaan.

x

x

x

Presidentti Ulmanis on vielä paikallaan. Tämän väitteen johtuneen venäläisten toivomuksesta, ehkä vaatimuksestakin. Kuten jo eräässä aikaisemmassa raportissani huomautin, on näet perin mahdollista, että venäläiset todella eivät vielä tällä haavaa halua mitään vakavampia sisäisiä levottomuuksia kaikkine ~~niine~~ häiriöineen eri suhteissa, jotka siitä tietenkin seuraisivat. Ja presidentti Ulmaniksen paikalleen jääminen on luonnollisesti omiaan huomattavassa määrin rauhoittamaan niitä laajoja piirejä, jotka ovat olleet hänen ja hänen systeeminsä todelliset kannattajat, ja joiden taholta vastatoimintaa saattaisi olla odotettavissa. Mutta toiselta puolen Ulmaniksen jääminen presidentiksi tietysti mitä suurimmassa määrin ärsyttää niitä piirejä, jotka nyt luulevat valtaansa ja koston hetken lyöneen. Ja varsin kyseenalaista on tietenkin, tuleeko presidentti Ulmanis itse todella katsomaan voivansa olla mukana toteuttamassa uuden hallituksen ohjelmaa, joka on niin jyrkässä ristiriidassa kaiken sen kanssa, mikä on ollut hänen koko elämäntyönsä päämääränä. — Mutta ehkä venäläisten onnistuu pakottaa hänet jäämään toistaiseksi.

Kuitenkaan Ulmaniksen jääminen presidentin paikalle ei

voine olla muuta kuin verrattain lyhyen ajan kysymys — ellei
jokin jyrkkä muutos tilanteessa jälleen äkkiä tapahdu.

x

x

x

Mitä tulee tilanteen oikeudelliseen puoleen, voi olla
syytä muistuttaa siitä, että kuuden vuoden vallassa olonsa aikana
Ulmanis ei aikaansaanut mitään uutta valtiomuotoa, vaan on vanha
edelleen vain "suspendoituna". Arvattavasti julistetaan sen nyt
jälleen olevan voimassa, minkä perusteella varmasti uusi saeima
ja uusi presidenttikin valitaan, sekä uuden valtiomuodon laatimi-
seen ryhdytään. Mutta tätä on vielä ennenaikaista ruveta apri-
koimaan.

Ministeri:

Kaarle Hj. Peltin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6.

ASIA:

Riissa olevan lähetysten rap. n:o 20.
Ministeri Palin.

24/6-40

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 457/119, VI-b.

Riiassa 26 P:NÄ kesä KUUTA 1940.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportteja.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetystön kuluva vuoden raportit

n:o 20, Viime päivien ilmiöitä Latviassa.

" 21, Mielialoja Latviassa.

Ministeri:

Edvard Ag. Pami.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 20.

Riia ssa 24 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Viime päivien ilmiöitä
Latviassa.

Latvian uuden hallituksen valtakauden ensimmäisenä päivänä tapahtui Riiaassa valtava, äärimmäisten vasemmistoaineiden ja venäläisten yhdessä järjestämä mielenosoitus "luottamuksen osoittamiseksi" uudelle hallitukselle. Tämä demonstratio teki kaikkiin ulkopuolisiin perin huolestuttavan vaikutuksen.

Mielenosoituskulkueeseen kuului varovaisesti laskien vähintään n. 25.000 osanottajaa, kaikki varustettuina punaisilla nauhoilla y.m. Kulkueen etunenässä osaksi kuljivat osaksi ajoivat kuorma-autoissa juuri vankilasta vapautetut poliittiset, s.o. kommunistiset vangit, useimmat vielä vankipuvussaan. Kulkueessa kannettiin, paitsi runsaasti punaisia lippuja, kaikenlaisia eri julisteita, niin hyvin latvian kuin venäjän kielellä. Niiden teksteistä mainittakoon seuraavat esimerkit: "Eläköön Neuvosto-Latvia!" "Me vaadimme Latvian liittämistä Neuvostoliittoon!" "Eläköön Neuvostoliitto!" "Eläköön punainen armeija!" "Alas Ulmanis!" "Me vaadimme Ulmanista ja hänen koplaansa oikeuden eteen!" "Alas fascismi!" "Eläköön proletaarien johtaja Stalin!" Stalinin kuva kannettiin kulkueen etunenässä. Myös Ulmaniksen kuva kannettiin, mutta tahrattuna punaisella (veren) värillä ja alas-päin. Se ryöstettiin muuten eräästä Elizabetes ielan varrella

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Lähetystön vastapäätä olevasta kaupasta, jonka ikkunassa se vielä oli. Ikkuna lyötiin ohimennen yksinkertaisesti rikki. Vähän väliä huudettiin kovalla äänellä yllämainittuja ja muita iskulauseita, ja näitä huutoja tervehdittiin raivoisilla eläköön- tai alas-huudoilla ja nyrkkitervehdyksillä.

Keskusvankilasta, johon kulkue ensin suuntautui vastaanottamaan vapautetut vangit, marssi se m.m. Kalpaka bulevardia pitkin Neuvostoliiton lähetystön edustalle. Lähetystötalon parvekkeella vastaanottivat kansankommissaari Wishinsky, ministeri Derevjanski, lähetystön jäsenet, venäläisten joukkojen päällystö y.m. kulkueen suosionosoituksia. Sekä Wishinsky että Derevjanski lienevät puhuneet joukoille. Virallisen selostuksen mukaan olisi Wishinsky lopettanut puheensa sanoilla: "Eläköön vapaa Latvia! Eläköön järkkymätön ystävyys vapaan Latvian ja Neuvostoliiton välillä".

Neuvostoliiton lähetystön edustalta kulkue jatkoi marssiaan Ulkoasiainministeriön talon eteen. Tämän talon parvekkeella oli uusi hallitus kokonaisuudessaan. Pää paljaana se vastaanotti ohimarssin kaikkine julisteineen, joista useimmat, kuten sanottu, olivat selvästi vallankumouksellisesti kohdistetut valtion päämiestä vastaan. Pääministeri lausui myöskin pari sanaa joukoille, minkä jälkeen "Internationale" laulettiin, jota hallitus niinikään pää paljaana kuunteli. Latvian kansallislaulua sitä vastoin ei laulettu. Sitten vastaanotti pääministeri kulkueen lähettämän lähetystön, joka esitti työläisten vaatimukset. Tärkeimmät niistä olivat: Mitä läheisin yhteistoiminta Neuvostoliiton kanssa; kansanedustuksen valitseminen; uuden valtiomuodon laatiminen; tavallisten kansanvaltaisten kansalaisoikeusten palauttaminen, niihin luettuna myös oikeus lakkoon; suojeluskuntien hajottaminen; miliisin perustaminen kansanvaltaisen regimè'in turvaamiseksi; kommunistisen puolueen legalisointi; valtion kontrolli suu-

riin pankkeihin ja suuriin yksityisiin teollisuusyrityksiin, joiden nationalisoimisesta parlamentti myöhemmin päättää; kaikkien "kansan ja valtion vihollisten" omaisuuden takavarikointi; vielä jäljellä olevien suurempien mautilojen palstoit~~tt~~minen; hallinnon demokratisoiminen; kahdeksan tunnin työpäivä; kaksi & neljä viikkoa lomaa vuodessa kaikille työläisille, j.n.e. - kaikkiaan n. 20 kohtaa. Pääministeri olisi vastannut, että useimmat vaatimukset vastasivat hallituksen tarkoituksia.

Tämän jälkeen kulkue virallisesti hajaantui, mutta useimmat sen osanottajat jatkoivat Presidentin linnaan, jonka edustalla kaikki julisteet asetettiin linnan ikkunoista hyvin näkyville paikoille. Muutamit mielenosoittajat yrittivät kiivetä linnaa ympäröivän aidan yli, mutta venäläiset sotilaat vetivät heidät alas.

Kulkueessa nähtiin paitsi demonstratiivisesti räähysisiä tyyppejä, oikein hyvinkin puettuja henkilöitä. Huomattavan osan kulkueesta muodostivat naiset. Silmiinpistävästi paljon juutalaisia voitiin havaita osanottajien joukossa.

Mitään välikohtauksia ei tapahtunut. Järjestyksen ylläpitivät venäläiset sotajoukot. Tankit seurasivat pienin välimatkoin kulkuetta sen alusta asti aina sen loppuun saakka. Ainoatakaan latvialaista poliisia tai suojeluskuntalaista ei nähty Riian kaduilla kulkueen aikana. Poliisiprefektuuri, puolustusministeriö y.m. viralliset laitokset olivat venäläisten sotajoukkojen vartioimat. Venäläisiä tervehdittiin kulkueen taholta vilkailla eläköönhuudoilla, mutta nämä suhtautuivat silmiinpistävän välinpitämättömästi heihin kohdistettuihin mielenosoituksiin.

Lähetystön läheisyydessä sijaitsevalla entisellä paraadikentällä, johon osa venäläisistä tankkijoukoista on sijoitettu, on sitä vastoin veljeily Riian asukkaiden ja venäläis-

ten politrukkien välillä täydessä käynnissä. Leiripaikkaa ympäröivän köyden toisella puolella seisovat riikalaiset sankoin joukkoin vilkkaassa keskustelussa köyden toisella puolella vietehtevien venäläisten kanssa.

Kaduilla on jo nähty latvialaisia sotilaita - ulkonäöstä päättäen juutalaisia — jotka asetakistaan ovat poistaneet latvialaiset tunnusmerkit ja panneet niiden paikalle Neuvostoliiton merkit.

x

x

x

Latvian kansallismieliset ainekset ovat viime päivien tapahtumien jälkeen kuin jäätynettä, kuin painajaisten vallassa. On kuten he eivät olisi vielä jaksaneet käsittää, mitä todella on tapahtunut ja mihin ollaan menossa.

Yksinäisiä traagillisia vastalauseita on kuitenkin jo sattunut. Niinpä ampui itsensä pari päivää sitten Suomessa hyvin tunnettu kenraali Bolšteins, Latvian suojeluskuntien ensimmäinen päällikkö ja viime aikoina Latvian rajavartiostojoukkojen päällikkö. - Hän jätti jälkeensä kirjeen, jossa hän m.m. sanoi, että hän, oltuaan mukana itsenäisen Latvian rakentamisessa, ei halua olla mukana sen hautaamisessa. - Muutamia muitakin itsemurhia on tapahtunut, etenkin upseerien keskuudessa. Muuan upseeri suoritti traagillisen tekonsa Latvian sankarivainajien haudalla.

Yleensä painaa tietenkin mitä raskain masennus elämää Latvian kansallismielisten piireissä, ja tämä leimaa koko olemassaolon tässä maassa, kauas yli näiden piirien rajojen. Epävarmuus ja tulevaisuuden huolet painavat raskaasti kaikkien niiden mieltä, jotka eivät sokaistuneina ole joutuneet vedetyiksi viime päivien tapahtumien pyörteisiin. Maa on täydellisesti

Moskovan hallussa: Neuvostoliiton suunnattomasti ylivoimaiset sotajoukot ovat miehittäneet koko maan, ja valtion johdossa on hallitus, joka realiter on Moskovan asettama. Mihin kaikki tämä tulee johtamaan? Vain seuraavat vaihtoehdot näyttävät tällä hetkellä mahdolliselta: Joko Neuvostoliitto on oikeassa pelätessään, että Saksa aikaisemmin tai myöhemmin hyökkää sen kimppuun. Silloin joutuvat tietenkin Baltianmaat sodan jalkoihin, ja mitä tämä, nykyiset sodankäyntitavat huomioonottaen, merkitsee, — se tiedetään jo liiankin hyvin. Ja kuinka paljon mahtanee jäädä jäljelle Baltianmaiden itsenäisyydestä saksalais-venäläisen voimainnittelyn jälkeen?

Tahi sitten sota, kaikista vastakkaisista merkeistä huolimatta, ei synnykään Saksan ja Neuvostoliiton välillä, vaan näiden valtioiden onnistuu sovussa jakaa Pohjois-, Itä- ja Kaakois-Eurooppa etupiireihin keskenään. Silloin näinä päivinä Baltianmaissa luotu järjestys ehkä joku aika vielä pysynee voimassa. Mutta voiko sellainen optimismi olla perusteltu, että tässä tapauksessa Baltianmaiden nopeammin tahi hitaammin tapahtuva sovjetisoiminen kaikkine eri konsekvensseineen todella ei olisi odotettavissa?

Ehkä se sitä paitsi tapahtuu jo ennen Saksan ja Neuvostoliiton välien selvittämistäkin! Tämä tuntuu epäilemättä nyt uskottavimmalta vaihtoehdolta. Aivan lähiwiikkoina se kai ei silti tapahdu, mutta kun uusi eduskunta on valittu ja ryhtynyt työhönsä, saadaan nähdä miten käy.

Ministeri: *Edvard G. Tassin*

J.K. Ylläolevan tultua kirjoitetuksi on virallisesti tiedoitettu, että suojeluskuntien on kolmen päivän kuluessa luovutettava aseensa, ja että poliisin "avuksi" on muodostettu miliisi, jonka tunnusmerkinä on punainen nauha käsivarressa.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6.

ASIA: _____

Ruossa olevan lähetysten rap. n:o 21.

Ministeri Palin.

25/6-40

RILIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 21.

Riia ssa 25 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Mielialoja Latviassa.

36 274 h
1/2-40
5 C16

Viime päivien tyrmistytävien tapahtumien jälkeen Latvias-
sa luulisi, että tässä maassa tähän saakka niin yleisesti val-
linnut kallistuminen Venäjään päin, usko että Neuvostoliitto on
Baltianmaille vähemmän vaarallinen kuin Saksa, katsantotapa että
alistuminen Neuvostoliiton valtaan on valittava ennen alistumista
Saksan valtaan—luulisi, sanoin, että nämä mielipiteet nyt oli-
sivat seaneet lopullisen kolahduksen. Mutta niin ei suinkaan
ole asian laita. Olen viime päivinä tavannut lukuisia korkeas-
ti sivistyneitä, varakkaita, länsieurooppalaisia henkilöitä, jotka
empimättä ovat sanoneet, että jos kerran niin traagillisesti
täytyi käydä, kuin viime päivinä on tapahtunut, Latvialle oli
parempi, että maan miehittäjä on venäläinen eikä seksalainen.
He väittävät olevansa vakuuttuneita siitä, että se sosialinen,
taloudellinen ja poliittinen sorto, jota Moskovan yliherruus
merkitsee, tulee olemaan Latvian kansan helpommin kannettavissa
kuin Saksan yliherruus, koska tämä paitsi sosialista, taloudel-
lista ja poliittista sortoa varmastikin auttamattomasti tietäisi
myöskin mitä pahinta kansallista sortoa. Ja sitä on kaikkein
vaikeinta kestää. Mutta Moskovan yliherruuden alla sitä muka
ei tarvitsisi pelätä!

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
tuksiin.

On tietysti toisiakin piirejä, jotka saksalais-venäläisessä sodassa ja saksalaisessa voitossa näkevät Latvian pelastumismahdollisuuksia. Ja nämä piirit ovat luonnollisesti kasvamassa. Mutta niissäkin dominoi epäluuloisuus Saksa kohtaan. Näissä piireissä selitetään: Jos Saksa vain takaisi meille, että se ainoastaan haluaa tehdä meistä protektoraatin ulkopoliittisessa ja sotilaallisessa mielessä, mutta antaisi meidän pysyä latvialaisina, puhua kieltämme, kehittää omaa kulttuuriamme, pysyä kotikonnuillamme, hoitaa omia kansallisia asioitamme vapaasti j.n.e. niin ei ole epäilystäkään siitä, etteikö Latvian kansan valtaosa katsoisi Saksa vapauttajakseen ja, armeija etunenässä, mahdollisessa saksalais-venäläisessä selkkauksessa asetuisi Saksan puolelle ja aktiivisesti auttaisi sitä. Mutta ellei tällaisia takeita ole **Saksalta** saatavissa — silloin alistumme kaikesta huolimatta mielummin Neuvostoliiton valtaan, ja asetumme mahdollisessa sodassa sen puolelle, loppukoon tämä sota miten tahansa. Tuhomme on silloin kerta kaikkiaan väistymätön.

Näin äärettömän syvälle on saksalaisviha juurtunut Latvian kansaan. Kuten kaikki intohimot sekin näyttää sokaiseen uhrinsa. Selvänäköisempiä on tietenkin myös olemassa. Mutta heidän lukumääränsä tuntuu ainakin toistaiseksi olevan varsin pieni.

Ministeri: *Edvard H. Paav*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6

ASIA: _____

Ruassa olevan lähetystön rap. n:o 22
Ministeri-Palini.

27/6-40

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 466/121, VI-b.

Riaa SSA 27 P:nä kesä KUUTA 19 40.

VIITTAUS:N

P:nä KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

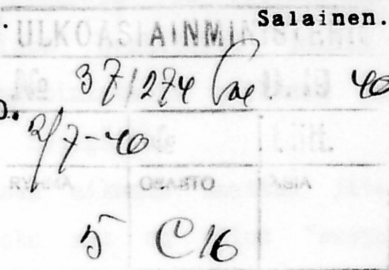
Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle lähetystön kuluvan vuoden raportin

n:o 22, Reunamuistutuksia.

Ministeri:

Edun H. Paim

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ. Salainen.
RAPORTTI n:o 22.
Riia ssa 27 p:nä kesä kuuta 1940.
Asia: Reunemuistutuksia.

Ollessani eilen ensi käynnilläni Latvian uuden pää- ja v.a. ulkoministerin, prof. Kirchenšteins'in luona, hänen virkaanastumisvastaanotollaan, sain hänestä eräissä suhteissa toisen vaikutelman, kuin se, minkä olin hänestä saanut niissä seura-elämätilaisuuksissa, joissa pari kertaa olin aikaisemmin tavannut hänet. Silloin hän oli lähinnä tehnyt vilkkaan, entusiastisen, leikkisän ja jossain määrin ajattelemattoman henkilön vaikutelman — ehkä alkohoolin vaikutuksesta, johon hän lienee huomattavassa määrin kallistuva. Nyt näin edessäni vanhan, väsyneen, epävarman ukkelin ("gubbstrutt" kuten ruotsiksi sattuvasti sanotaan), jolta ilmeisesti puuttui itseluottamusta, varmuutta, omaa tahtoa, asiantuntemusta — senalla sanoen vaikeiden aikojen pääministerin irvikuva.

Kysyessäni häneltä, aikoiko hän itse pitää ulkoministerin salkkua käsissään, rupesi hän vaikeroivalla diskanttiäänellään valittamaan ääretöntä työ- ja vastuutaakkaansa, jota hän varmastikaan ei jakseisi kantaa kauemmin kuin kuukauden tai pari. (Yhdyin itsekseni täysin tähän). Mutta hänen olisi kyllä pakko hoitaa myös ulkoministerin tehtäviä, koska tuntui mahdottomalta

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

tähän paikkaan — samaten kuin valtiovarain- ja opetusministerien paikkoihin — löytää "neutraalisia" henkilöitä "joihin Sovjet luottaisi". Ainoastaan maatalousministerin paikkaan toivoi pääministeri saavansa muuan prof. Lejins'in.

Kyselyyni, oliko hallituksen aikomus saattaa jälleen voimaan entinen hallitusmuoto, joka nyt on ollut "suspendoituna", vastasi pääministeri kielteisesti. Nykyinen hallitus aikoo, kuten Ulmaniksen regime'in aikana, toistaiseksi toimia niin hyvin lakiasäätävänä kuin toimeenpanevana valtioelimenä. Tekeillä on jo uusi vaalilaki, jonka perusteella uusi parlamentti tullaan valitsemaan. Siten valitun kansanedustuksen tehtäväksi lankeaa uuden hallituksen muodostaminen ja uuden hallitusmuodon laatiminen.

Tiedustellessani, milloin uudet vaalit aiotaan toimittaa ja milloin uuden eduskunnan voidaan odottaa kokoontuvan, pääministeri sanoi, ettei hän sitä tietänyt. Erään virkaveljeni kyselyyn, minkälaisiksi puolueolojen maassa vastaisuudessa voitaisiin odottaa muodostuvan, oli pääministeri vastannut, että lukuisia puolueita varmastikaan ei tulla sallimaan, ja että mahdollisesti vain yhden puolueen toiminta tullaan myöntämään. Kyselyyn, minkä nimen tämä hallituspuolue saisi, olisi pääministeri vastannut kuulleensa, että Moskovassa olisi ajateltu antaa sille nimi: "työläisten ja talonpoikain puolue"!.

Huomautukseen, että hallitus ohjelmajulistuksessaan oli vahvistanut venäläisten väitteen siitä, että latvialais-virolainen puolustusliitto viime hallituksen aikana olisi ulotettu käsittämään myös Liettuan, lausui pääministeri, että hän ei tietänyt, miten asian laita oli, mutta että venäläiset olivat vaatineet tämän kohdan ottamista ohjelmajulistukseen!

Latvian nykyisen aseman sanoi pääministeri, myös

eräälle virkaveljelleni, lähinnä vastaavan Mongolian asemaa!

x

x

x

Viime päivien lukuisista "reformeista" tulkoon niiden lisäksi, joista jo olen kertonut edellisissä raporteissani, tässä mainituksi, että päätös kamarijärjestelmän kumoamisesta on tehty. Kuten useissa raporteissa viime vuosien kuluessa olen maininnut, muodosti korporatiivinen kamarijärjestelmä Ulmaniksen valtiollisen systeemin kulmakiven. Sen merkityksestä ja puutteellisuuksista on minulla usein ollut aihetta tiedoittaa.

Lukuisia muutoksia valtiolaitosten tärkeimmillä virka- paikoilla on viime päivinä tapahtunut. Merkillisimpinä niistä mainittakoon tässä Latvian finanssi- ja talouselämän viimeaikaisen kaikkivaltiaan diktaattorin, presidentti Andrejs Bērziņš'in erottaminen Latvijas Kreditbankan pääjohtajan paikalta, herra Arturs Bērziņš'in erottaminen Latvian Tietotoimiston "Letan" johtajan paikalta, vaihdos radion johtajan paikalla, lukuisia muutoksia korkeammilla poliisipäällikköpaikoilla j.n.e.^{x)} Enemmän on tietenkin odotettavissa.— Uusista miehistä ei tiedetä muuta, kuin että he, luonnollisesti, ovat uuden systeemin uskollisia palvelijoita. Heidän nimensä eivät sano yhtään mitään.

x

x

x

Määräys on annettu, että latvialaisten upseerien ja sotilaitten on tervehdittävä venäläisiä sotilashenkilöitä. — Useissa tehdaslaitoksissa ja muissa yrityksissä on jo muodostettu "komiteoita" — lue työläisneuvostoja — työväen etujen vaalimiseksi. Pari päivää sitten rupesi kommunistinen puolue

x) Yleisesikunnan päällikkö, kenraali Rozenšteins, on "lähtenyt lomalle". Hänen sijaisenaan on muuan eversti Jeske.

julkaisemaan omaa äänenkannattajaansa "Cīņa" ("Taistelu").

X

X

X

Seuraavat otteet muutamista viime päivien julistuksista ja puheista tulkoot tähän otetuiksi.

Siinä yleisten asioiden ministerin allekirjoittamassa ja suojeluskuntien ylipäällikön kenraali Praulsin kontrasignoimassa päiväkäskyssä, jossa suojeluskuntalaisten käskettiin luovuttaa aseensa, sanottiin m.m.: "Rauhan, turvallisuuden ja järjestyksen maasamme takaa nyttemmin Latvian armeija ystävällisessä yhteistyössä Neuvostoliiton ystäväjoukkojen kanssa..... Näin ollen hallitus on katsonut hyväksi ja välttämättömäksi määrätä, että kaikki aseet, jotka ovat suojeluskuntalaisten ja heidän järjestöjensä hallussa, on luovutettava valtiolle..... Suojeluskuntalaiset! Olkaa vakuuttuneita siitä, että Latvian vapauden ja itsenäisyyden säilyminen on mahdollinen ainoastaan läheisen ja vankan liiton kautta Neuvostoliiton kanssa!"

Sisäministeri Vilis Lācis lausui taasen, eräässä radiopuheessa seuraavaa:

"Uusi hallitus, joka kansan hyväksymisellä on tullut valtaan, pitää tärkeimpänä tehtävänään rehellisesti ja mitään vastaansanomatta täyttää Neuvostoliiton kanssa solmitun keskinäisen avunantosopimuksen ja toteuttaa sen perusteella, asteettain ja määrätietoisesti, vankan liiton Latvian ja Neuvostoliiton välillä... Hallitus tietää varsin hyvin, että ainoastaan Neuvostoliiton tuella ja avulla edessä olevat vaikeudet ovat voitettavissa, ja että ainoastaan tämän tuen ja avun kautta Latvian kansa voi saavuttaa menestyksen ja onnen."

Tärkeimpien tehtäviensä joukossa sisäministeri mainitsi sitä paitsi valtiokoneiston puhdistamisen kaikista reaktionäärisistä aineksista ja kaikista "kansan vihollisista".

Erikoisen tärkeänä tehtävänä vakuutti sisäministeri pitävänsä disiplinaarin ja järjestyksen ylläpitoa nykyoloissa.

Mainittuaan aikaisemman hallituksen hallinnollisen ja lain-säädännöllisen toiminnan par'aikaa olevan tarkistuksen alaisena ja uusien hallinnollisten toimenpiteiden ja uusien lakien olevan te-keillä, selitti sisäministeri uuden hallituksen noudattavan toi-minnassaan seuraavia pääperiaatteita:

1°) Kansalaisten henkilökohtainen ja omistusoikeudellinen koskemattomuus (!);

2°) Valtion ja valtiolaitosten omaisuuden suojelu ja koskemattomuus;

3°) Valtion virkamiesten vastuunalaisuus mitä tulee hei-dän velvollisuuksiinsa valtion ja valtiollisen disiplinaarin suhteen.

Sisäministeri lopetti puheensa seuraavilla sanoilla: "Ke-hoitaa rakkaan isänmaamme kaikkia rehellisiä kansalaisia tekemään ahkerasti työtä, noudattamaan järjestystä ja luottamaan uuteen hallitukseen. Tämä hallitus tahtoo vilpittömästi palvella kansaa, rehellisesti täyttää avunantosopimuksen Neuvostoliiton kanssa, ja kaikin keinoin vahvistaa pysyviä ja ystävällisiä suhteita Latvian ja Neuvostoliiton välillä. Siinä on tärkein ja suurin tehtäväm-me, sillä parhainta, mitä meillä on, olemme saavuttaneet yksino-maan kiitos Neuvostoliiton, kaikista saavutuksista olemme ve-lassa suurelle ystävällemme Sosialististen Neuvostotasavaltojen Li-i-tolle. Eläköön avunantosopimuksemme rikkomattomuus! Rajojemme tur-vallisuuden, latvialais-neuvostoliittolaisen liiton vahvistamisen ja latvialais-neuvostoliittolaisen avunantosopimuksen täyttämisen nimes-sä: eläköön ystävyys Latvian ja Neuvostoliiton välillä!"

Muita esimerkkejä ei tarvinne.

Ministeri: Eduard Hj. Palin.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6

ASIA:

Ruissa olevan lähetystön rap. n:o 23.
Ministeri Pabin.

30/6-40

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 469/123, VI-b.

Riia SSA 30 P:NÄ kesä KUUTA 19 40.

VIITTAUS:N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportteja.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle lähetystön kuluvaan vuoden raportit

n:o 23, Kuvauksia tilanteesta Latviassa.

n:o 24, Englannin näyttelemä osa Baltianmaiden viime tapahtumissa.

Ministeri:

Edvard Hy. Paim

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

AINMILIN, Salainen.

RAPORTTI n:o 23.

Riiassa 29 p:nä kesä kuuta 1940.

Asia: Kuvauksia tilanteesta
Latviassa.

Samanaikaisesti kuin Latvian suojeluskunnat määrättiin aseis-
tariisuttaviksi, perustettiin, kuten jo eräässä aikaisemmassa ra-
portissa kerroin, "työläismiliisi", asestettuja apujoukkoja poliisi-
avuksi. Sisäministerin julistuksen mukaan on näiden apujoukkojen
tarkoituksena luoda "ystävällisiä suhteita" toiselta puolen po-
liisiin ja toiselta puolen väestön välillä. Ainoa edellytys, jo-
ka vaaditaan miliisimieheltä, on, että hän nauttii paikallisen
väestön luottamusta, jotta hän mahdollisissa selkkauksissa voisi
toimia välittäjänä poliisiin ja väestön välillä. Miliisiin otetut
henkilöt voivat pysyä tähänastisissa toimissaan, mutta osanotos-
taan poliisin työhön saavat he erikoisen korvauksen. Toistai-
seksi näiden poliisin apujoukkojen lukumäärä on vahvistettu seu-
raavasti: Riian prefektuurissa 250, Liepajassa ja Daugavpilsissä
45 ja pienemmissä kaupungeissa 1 - 10 tarpeen mukaan.

Poliisin on vedottava näihin apujoukkoihin vain tarpeen
vaatiessa, mutta sisäministeri on lausunut toivomuksen, että
muutamia miliisimiehiä aina olisi saapuvilla jokaisessa poliisi-
kommissariaatissa. Miliisimiesten oikeudet ovat samat kuin po-
liisiin.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
tuksiin.

Työläiskomitea-järjestelmä jokaiseen yritykseen, jossa on yli 20 työläistä, — josta jo kerroin eräässä aikaisemmassa raportissa, — on nyttemmin laillistettu. Näiden komiteoiden tehtäväksi on määrätty puolustaa työläisten etuja, huolehtia "työdisipliinistä" ja pitää kaikkia työläisiä, myöskin niitä, jotka eivät ole organisoidut, tietoisina hallituksen päämääristä, aikomuksista ja päätöksistä, edustaa työläisiä johtokuntien ja kontrolliviranomaisten edessä ja välittäjänä ottaa osaa työnantajien ja työmiesten välillä syntyvien ristiriitojen selvittämiseen. Tämän mukaisesti onkin yleisten asiain ministeri eräässä puheessa kehoittanut kaikkia työläisiä kääntymään valituksillaan ja ehdotuksillaan työnantajien puoleen yksinomaan näiden komiteoiden välityksellä.

X

X

X

Luotettavalta taholta on minulle kerrottu, että Riian kaupungin uusi prefekti (poliisipäällikkö), Arnolds Serdants, ammatiltaan on rautatieläinen, jarrumies. Vuonna 1934 toimi hän apulaispoliisina, mutta tuli myöhemmin "valtionvastaisesta toiminnasta" tuomituksi viiden vuoden vankausrangaistukseen. Mahdollisesti kuului hän niihin poliittisiin vankeihin, jotka viikkositten vapautettiin.

X

X

X

Kommunistinen puolue on nyttemmin legalisoitu. Päätös on näet tehty, että eri poliittisten järjestöjen toiminnan edellytyksenä ei enää ole mikään erikoinen lupa, vaan yksinkertainen rekisteröiminen.

Määräys on annettu siitä, että kaikkia Neuvostoliiton lehtiä saadaan vapaasti tuoda maahan.

Työläisten tähänastiset minimipalkat on korotettu 15%:lla ä 20%:lla.

Mikäli joillakin aloilla tähän saakka poikkeuksellisesti on ollut pitempi työaika kuin 8 tuntia, on se vähennetty.

Kaikkiin päällehtiin on määrätty uusia toimittajia.

On päätetty, että kaikissa järjestöissä on valittava uusia johtokuntia, joiden tulee nauttia nykyisen hallituksen luottamusta.

Latvian - Viron puolustusliitto tullaan purkamaan.

X

X

X

Viime päivinä on pistänyt silmiin, että sanomalehdissä ilmeisesti vältetään puhumasta Latvian valtiosta jopa Latvian kansastakin. Puhutaan yleensä vain latvialaisesta kansasta. Samalla tehostetaan tehostamasta päästyään, miten hyvät eri kansallisuuksien olot ovat Neuvostoliitossa — paremmat kuin missään muussa valtiossa.

Ministeri: Eduard Hj. Palin.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C16

ASIA:

Riissa olevan lähetystön rap. n:o 24.

Ministeri Paltin.

30/6-60

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 24.

Riia ssa 30 p:nä kesä kuuta 19 40.

39 274^hae 40

57-40

Asia: Englannin näyttelemä osa
Baltianmaiden viime tapahtumissa.

5 C/6

Tahoilla, joilla yleensä on oltu hyvin informoituja, ja joita voidaan pitää arvostelukykyisinä, väitetään, että viime päivien tapahtumat Baltianmaissa ovat suoranaudessa yhteydessä Englannin uuden suurlähettilään Crippsin toiminnan kanssa Moskovassa. On ilmeistä, sanotaan näillä tahoilla — ja siinä ollaankin epäilemättä oikeassa — että suurlähettiläs Crippsin ensimmäisenä ja tärkeimpänä tehtävänä uudella toimipaikallaan tietysti on yrittää loitontaa Neuvostoliitto Saksasta ja mikäli suinkin mahdollista aikaansaada mahdollisimman pian sotainen selkaus näiden "ystävien" välillä. Yhtä ilmeistä on, että hän tässä tarkoituksessa on tehnyt kaiken voitavansa vahvistaaksensa Moskovaa sen luulossa, että aikaisemmin tai myöhemmin Saksa on hyökkäävä Neuvostoliiton kimppuun, ja kaikin keinoin tehostaaksensa Neuvostoliitolle täten esiintyvää välttämättömyyttä ryhtyä tähänastisia tehokkaampiin ja laajempiin ennakollisiin vastatoimenpiteisiin. Parhaimpana tällaisena sir Stafford Cripps tietenkin on esittänyt preventiivisodan aloittamisen nyt heti, niin kauan kuin Saksa vielä on kiinni lännessä ja siis joutuisi kahden-rintaman-sotaan. Mutta nähtävästi ainakin toistaiseksi

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

epäonnistuttuaan yrityksissään taivuttaa Moskovaa tähän, on Cripps — sanotaan — yrittänyt yllättää Neuvostoliiton hallitusta sellaisiin tekoihin, jotka ehkä voisivat provosoida Saksaa hyökkäämään aikaisemmin kuin mitä se omien laskielmiensä mukaan on suunnitellut. Eräänä tällaisena tekona on luultavasti suurlähettiläs Cripps pitänyt Baltianmaiden miehittämistä. — Niinpä olisi, sanotaan, Englannin sormi mukana Baltianmaita nyt kohdanneissa onnettomuuksissa.

Omasta puolestani en luulisi, että Moskova on tarvinnut yhtään mitään yllättämistä Englannin taholta ryhtyäkseen Baltianmaiden täydelliseen miehittämiseen — siksi ilmeisesti tämä toimenpide vastaa Neuvostoliiton strategisia etuja ja sen selviä viimeaikaisia pyrkimyksiä rakentaa varsinaisen Neuvostoliiton ympärille aina Suomesta saakka pohjoisessa Balkaniin asti etelässä suurenkaan "bufferttialueita", ja siksi ilmeisesti on Saksan äärettömän nopea voittokulku lännessä jo semmoisenaan ollut riittävä aihe Moskovalle ottaa seuraava askel sillä tiellä, jolle se viime syksynä astui, asemansa vahvistamiseksi Baltikumissa — kun kerran tilanne on siihen vielä otollinen. Mutta suurlähettiläs Cripps on tietysti voinut suurestikin vahvistaa Moskovian hallitusta sen epäluulossa Saksaa kohtaan ja saada tämän hallituksen vakuuttuneeksi siitä, että "periculum in mora" on olemassa. Niin suurlähettiläs Cripps todella on voinut myötävaikuttaa siihen, että Neuvostoliiton edesottamukset Baltianmaita vastaan tulivat perusteellisemmiksi ja aikaisemmiksi, kuin mitä ehkä muuten olisi ollut asian laita. — Mutta jos sir Stafford Cripps täten on ollut mukana myötävaikuttamassa siihen, mitä nyt on tapahtunut Baltianmaissa, hän ei ainakaan toistaiseksi voi todeta muita tuloksia intriigeistään, kuin että Baltianmaiden itsenäisyys on lopullisesti tuhottu ja että niiden

sovjetisoiminen on alkuunpantu.

Oli miten oli — tilannetta valaisevana olen tahtonut ylläolevasta kertoa.

X

X

X

Liettuan - Saksan rajalta on liettualaiset sotajoukot vedetty pois, ja tämän rajan vartioiminen on jätetty yksinomaan Neuvostoliiton joukkojen tehtäväksi. Latviasta lienee osa tänne ensin tulleista joukoista jo siirretty Liettuaan, siellä olevien joukkojen vahvistamiseksi.

X

X

X

Tämän yhteydessä voi olla syytä kiinnittää hiukan huomiota venäläisten Baltianmaihin nyt sijoitettujen joukkojen suuruuteen. Moskovan virallisten selitysten mukaan käsittäisivät nämä joukot n. 500.000 miestä. Riian ja Kaunasin sotilasasiamiehiä piireissä ollaan eri mieltä näiden numeroiden paikkansa pitävyydestä. Muutamilla tahoilla ollaan taipuvaisia uskomaan, että todellinen määrä ei ainakaan suuresti eroaisi virallisesti ilmoitetusta. Toisella tahoilla taasen väitetään sen varmastikin aika lailla ylittävän 500.000 miestä. Minulta puuttuvat mahdollisuudet tarkistaa näitä väitteitä. Joka tapauksessa voidaan pitää varmana, ettei läheskään 500.000 miestä olisi tarvittu Baltianmaiden taivuttamiseen alistumaan Neuvostoliiton valtaan. Jo virallisesti ilmoitettu määrä osoittaa siis selvästi mikä Baltianmaiden miehittämisen tarkoitus on — ellei se jo muutenkin olisi ilmeinen. Mutta kuvittelisiko Moskova todella, että se 500.000 lla miehellä voi torjua saksalaisen hyökkäyksen Baltianmaiden kautta? Tuskin. Luultavammalta tuntuu siis, että Baltianmaihin sijoitettujen venäläisten sotajoukkojen lukumäärä ehkä huomattavastikin ylittää virallisesti ilmoitetun määrän.

Ministeri: Eduard H. Palin.

W

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C/6

ASIA: _____

Ruissa olevan lähetystön raportti n:o 28.

Ministeri Palin

579-40.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 491/130, VI-b.

Riia SSA 5 P:NÄ heinä KUUTA 19 40.
VIITTAUS:N
P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o
VIITTAUS: D. U. M. / 19

40 2746 40
9/7-40
5 C16

Ulkoasiainministeriö LLE
ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle ministeri Palinin laatiman tämän vuoden raportin
n:o 24, Lisätietoja Liettuan uudesta halli-
tuksesta, y.m.

Antero Moilanen
v.a. Asiainhoitaja.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 24.

Riia ssa 5 p:nä heinä kuuta 1940.

Asia: Lisätietoja Liettuan
uudesta hallituksesta. v.m.

40 2746 40
9/7-40
5 C16

Kirjoittaessani raporttiani n:o 18, 20/VI, jossa tein selkoa Liettuan uudesta hallituksesta ja karaktärisoin sen eri jäseniä, minulla ei vielä ollut tarkempia tietoja uudesta sisäministeristä ja uudesta opetusministeristä, jotka nimitettiin vasta pari päivää myöhemmin kuin muu hallitus. Katsoen sisäministerin tärkeään asemaan, lähetän tässä ne niukat tiedot tämän paikan uudesta haltijasta, jotka nyttemmin olen saanut.

Herra Mečys GEDVILAS on syntynyt v. 1901. Jo 1905 seurasi hän isäänsä jonnekin Venäjän syrjäseuduille, jonne tämä karkoitettiin vallankumouksellisen toiminnan johdosta. Käytyään koulua Venäjällä, palasi nuori Gedvilas v. 1922 Liettuaan, jossa hän sittemmin toimi keskikoulun opettajana. Jo v. 1927 joutui hän keskitysleiriin joksikin ajaksi, ja vuosina 1928 - 31 oli hän jopa 10 kertaa pidätettynä silloista hallitusta vastaan kohdistetusta kirjoittelusta. Viime vuosina on hän toiminut maaseudulla sairasapukassanjohtajana, esiintymättä poliittisesti. Häntä pidetään lähinnä kommunistina.

Uusi opetusministeri Antanas VENCLOVA on syntynyt 1906 ja on hänkin ammatiltaan opettaja. Viime opettajapaikastaan eroitettiin hänet sen kommunistisen tendenssin vuoksi, joka

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

oli ominaista sekä hänen toiminnalleen opettajana että hänen julkaisemilleen kirjoituksille.

"Valtion kontrollööriksi" on nimitetty muuan entinen katooolilainen pappi nimeltään ADAMAUSKAS, joka kuusikymmenvuotiaana on hallituksen vanhin jäsen. Hän on virallisesti kommunistisen puolueen jäsen, ja on lukemattomia kertoja ollut pidätettynä ja rangaistuna valtionvastaisesta toiminnasta.

Valtion kaikilla tärkeämmillä virkapaikoilla, myös ulkoministeriössä, on muutoksia toimeenpantu. Sisäministeriö on miltei täydellisesti uusittu. Poliittisen poliisin päälliköksi on nimitetty henkilö, joka oli tuomittu 15 vuoden kuritushuone-rangaistukseen kommunistisesta toiminnasta. Myöskin korkeammilla upseeripaikoilla on lukuisia muutoksia toteutettu. Tämän yhteydessä tulkoon mainituksi, että Liettuan armeija on saanut uuden nimen "Liettuan kansanarmeija", että päätös on tehty "poliittisten johtajien" (n.k. politrukkien) liittamisestä armeijaan, että propaganda-osasto on perustettu armeijaan, ja että lupa on annettu sotilaille poliittiseen toimintaan vapaa-aikana.

X

X

X

Saamieni luotettavien tietojen mukaan on "Kerenski-aikainen" kehitys Liettuan hallituksen keskuudessa jo täydessä käynnissä, schisman puhjettua hallituksen kommunististen ja vähemmän äkkijyrkkien jäsenten välillä. Pääministeri lienee työnnetty syrjään ja sisäministeri dominoi. Useat niistä ehdoista, jotka valtiovarainministeri Galvanauskas asetti mukaantulolleen, lienee jo hyljätty.

X

X

X

Tuntuu siltä, että Baltian maiden sovjetisoiminen kävisi vielä nopeammassa tahdissa kuin vielä n. viikko sitten luultiin. Niiden täydellinen liittyminen Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liittoon ei tunnu olevan kovinkaan kaukana. Ajankohta riippunee yksinomaan Moskovan harkinnasta.

Ministeri: Eduard Hj. Palin.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C16

ASIA: _____

Riassa olevan esikustan rap. n:o 26

V.a. Maailhoitaja Moilanen.

817-20.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 498/134, VI-b.

Riia SSA 8 P:NÄ heinä KUUTA 19 40.

VIITTAUS:

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluva vuoden raportin.

n:o 26, Tilanteen kehitys Latviassa.

Sigfrido Moilanen

v.a. Asiahoidtaja.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 26.

Riia ssa 8 p:nä heinäkuuta 1940.

Asia: Tilanteen kehitys

Latviassa.

Perjantainen suuri mielenosoitus, jota oli odotettu tietyllä jännityksellä, sujui odotettua rauhallisemmin. Edellisenä päivänä oli kuiskailtu kaupungilla, että mielenosoituksen jälkeen Latvia heti muodollisestikin liitettäisiin Neuvostoliittoon, mutta tällaiset odotukset eivät vielä täyttyneet. Päävastoin olivat mielenosoituksen viralliset puheet äkkijyrkkien mielestä sopimattoman rauhallisia. Seuraavassa selostan muutamalla sanalla mielenosoituksen kulkua:

Eri tahoilla kaupunkia kokoontuneet joukot marssivat kello kuuden paikkeilla iltapäivällä Neuvostolähetystön eteen. Lähetystön ylimmällä parvekkeella oli Neuvostoliiton komissarin neuvoston varapuheenjohtaja Vyshinski, Neuvostoliiton lähettilään Derevianskin ja muutamien lähetystön jäsenien seurassa. Kovaäänisen välityksellä puhuivat Neuvostoliiton herrat kansalle ja puheet myös radioitiin. Mielenosoittajista nousi silloin tällöin joku puhumaan, ja välillä laulettiin "internationalea" useaan otteeseen tai hurrattiin, niin ettei taukoja päässyt syntymään. Parin tunnin kuluttua siirryttiin vähän matkan päässä olevan ulkoasiainministeriön eteen, jonka parvekkeelle hallitus oli koontunut, ja parvekkeelta käsin puhui pääministeri tri Kirchen-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

steins joukoille. Mielenosoittajia ei ollut läheskään niin paljon kuin pari viikkoa aikaisemmin. Monet olivat hyvin hyvällä tuulella — kerrotaan etupäässä vodkaan vaikutuksesta, jonka myyntikielto juuri oli kumottu — ja hurrasivat yhtä innokkaasti kaikille mitä vain puhujat ehdottivat. Punaisiin lippuihin oli kirjoitettu tunnuksia, joissa vaadittiin Latvian liittämistä heti Neuvostoliittoon. Yhdessäolo kesti kello yhteentoista.

Vyshinski selitti puheessaan, miten paljon asiat ovat kahdessa viikossa muuttuneet. Nyt on jo julkaistu uusi vaalilaki, ja kansa voi vapaasti valita edustajia päättämään kansan kohtalosta. Vain Latvian kansalla yksin on oikeus määrätä Latvian kohtalosta. Nyt on työläisten, maamiesten ja intelligentsian tehtävä organisoida kommunistisen puolueen johdolla Neuvostoliiton mallin mukaan kansan tahto. On varottava kaduilla huutavia kiihkoilijoita, jotka saavat vain epäjärjestyksestä aikaa ja ennen kaikkea on tällä hetkellä hyvä organisatio tarpeen. Myös ministeri Derevianski korosti "oikean vallankumouksellisen organisoinnin" tärkeyttä.

Pääministeri Kirchensteins puhui myös aluksi uudesta vaalilaista, ja ylistettyään sitten punaista armeijaa hän sanoi seuraavat merkilliset sanat: "Tervehdin vielä kerran valtiomme vapautta ja riippumattomuutta. Meillä on tämä riippumattomuus ja se tulee säilymään. Me luotamme Neuvostoliiton korkeimman johtajan Stalinin lupauksiin". Puheen lopulla pääministeri tavan mukaisesti puhui Latvian ja Neuvostoliiton ystävyysluottamuksesta ja esitti eläköönhuutoja Neuvostoliitolle. — Epäviraaliset puhujat olivat huolestuneita asioitten hitaasta kehityksestä ja karjuivat, ettei mitään seimaa tarvita.

x

x

x

Lähetystön 3.7. p:nä päivätyn kirjeen n:o 484 jälkeen on tilanteen kehityksessä tapahtunut seuraavaa:

Pari uutta ministeriä on nimitetty. Apulaisopetusministeriksi on nimitetty erään lyseon rehtori Janis LIEKNIS ja valtion kontrollööriksi A. TABAKS. Viimemainittu, joka on syntynyt v. 1904, on ollut muutamia vuosia rautatiehallituksessa rahastonhoitajana. Tämän vuoden huhtikuussa hän joutui vankilaan ja vapautettiin nyt muitten mukana. Uusi apulaisopetusministeri Lieknis toimi jo Neuvostolatvian aikana v. 1919 eräänlaisena Riian opetuslaitosten johtajana.

Rykmentteihin muodostetaan nyt 3 - 7 jäsenisiä sotilasneuvostoja, joiden tehtävänä on "puolustaa sotilaitten etuja, järjestellä sotilaita suoranaisesti koskevia kysymyksiä ja entisestään kohottaa sotilasdisipliiniä."

Mainittakoon, että suunnilleen samanaikaisesti kun lupa asettaa sotilasneuvostoja annettiin, järjestivät sotilaat Liepajas- sa mielenosoituksen, missä he vaativat m.m., että sotilasneuvostoja piti perustaa, että sotilaitten ruokaa oli parannettava, että perheavustuksia oli lisättävä, että armeija oli puhdistettava kansanvihollisista, että sotilaskirjastoihin oli hankittava kaikenlaisia sekä latvian- että venäjänkielisiä kirjoja ja lehtiä, j.n.e.

Venäläisten tulon jälkeen ensimmäisinä päivinä julkaisu-
tuja kieltoja on kumottu. Niinpä saa nyt jälleen liikkua kaduilla öiseen aikaan, ravintolat saavat olla auki kuten tavallisesti ja väkijuomien kauppa on vapaa kuten aikaisemminkin. Aikaisemmista laista on kumottu pakollista työvälitystä (Latvian työsentraalia) koskeva laki, ja samoin määräys, että virkamiesten on lomansa aikana mentävä maatöihin. On annettu määräys, että kaikkien kiinteistöjen omistajien on hankittava Neuvostoliiton lippu - Latviankin lippua saa silti Neuvostoliiton lipun ohella

käyttää.

Erikoista huomiota ansaitsee, että Riian "Latvialainen yhdistys" on lakkautettu. Tämä yhdistys on alusta alkaen ollut Latvian itsenäisyysajatuksen kehto ja tyyssijä.

Muista määräyksistä mainittakoon vielä, että nyttemmin on kielletty kukkien laskeminen kaupungin keskustassa olevalle Vaupudenpatsaalle, koska "kukkien laskeminen häiritsee katuliikennettä". Itse asiassa perustelussa onkin hiukan perää, sillä viime aikoina keräytyi paikalle sadottain ihmisiä. - Valtion arkisto on suljettu. - Odotetaan, että pelastusarmeija ja nuorten naisten ja nuorten miesten kristilliset yhdistykset kielletään täällä kuten Virossakin.

Ruotsin lehdissä on ollut niitten Riiankirjeenvaihtajain kirjoituksia, joissa sanotaan, että kauppojen ryöstöt kuuluvat nyt Riassa päiväjärjestykseen, ja että kukaan ei uskalla enää hyvin puettuna kulkea kaupungilla. Näin ei ole asian laita. Tällä hetkellä on kaduilla täysin rauhallista ja ainoastaan venäläisten ja juutalaisten työläisten kaupunginosa - jonka nimi kuvaavaa kyllä on Moskovon esikaupunki - on sellainen, että on parempi välttää sinne menemistä. Kaupunginosa on muuten jo kauan ollut kurjaliston tyyssijä. Tavarointa on kaupoista saatavana suunnilleen yhtä paljon kuin aikaisemminkin.

x

x

x

Vaaleista kirjoitan toisessa kirjeessä. Tässä pyydän kuitenkin saada kunnioittaen mainita, että toisaalta omistavien luokkien levottomuus toisaalta Neuvostoliiton kasvava Saksan pelko, ovat saaneet Neuvostoliiton kiiruhtamaan vaalien toimittamista.

Liettuan lähettiläs Dailidė väitti minulle tänä aamuna, että Baltikumin yhdistäminen Neuvostoliittoon tapahtuisi heti ainoastaan muutama päivä vaalien toimittamisen jälkeen, ja että sota Saksan kanssa alkaisi kuun vaiheessa. Saksasta tulevat tiedot - joukkojen nopea kokoaminen Itä-Preussiin - vahvistavat tätä käsitystä.

J. Antero Moisander
v.a. Asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C16

ASIA: _____

Päässä olevan lähetyksen rap. n:o 27.

V.a. Asiamiehittäjä Noilainen

17/7-40

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 521/145, VI-b.

Riia SSA 18 P:ÄÄ heinä KUUTA 19 40.

VIITTAUS:N

P:ÄÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle lähetystön kuluvan vuoden raportin

n:o 27, Äskeiset vaalit Latviassa.

Sigfrido Moilanen
s.a. Asiainhoitaja:

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ. *45 275 he. 40* Salainen.
RAPORTTI n:o 27. *22/7-40*

Riiassa 17 p:nä heinä kuuta 1940.

Asia: Äskeiset vaalit
Latviassa. *5 C16*

Niinkuin voitiin odottaa, oli viikko sitten julkaistu demokraattinen vaalilaki vain kaunis ele, joka oli tarkoitettu maailmalle. Käytännössä ei vapaista vaaleista ollut jälkeäkään. Maa oli jaettu viiteen vaalipiiriin, ja jo siitä, että työ-kansan blokilla oli niissä yhteensä sata ehdokasta, saattoi ar-vata, ettei muita ehdokkaita tulla valitsemaan. Muille ehdokas-listoille kävikin huonosti. Niitä ei hyväksytty, "koska ne eivät vastanneet muodollisia vaatimuksia", ja sanomalehdet kirjoittivat asiasta, että valtion viholliset ja muut taantumukselliset voi-mat suunnittelivat salahanketta vaaleissa työkansan blokkia vastaan mutta onneksi huomasivat valppaat salapolisimme sen ja niin saa-tiin onneksi tämä katale aie ajoissa estetyksi. Muut listat siis hylättiin ja ilmeisesti olikin alussa muitten listojen sal-limisella vain se tarkoitus, että siten saatiin toisinajattele-vien poliittiset johtomiehet selville — listojen alla piti näet olla sata allekirjoitusta. Kertoman mukaan vangittiinkin näitten listojen edustajaehdokkaat ja allekirjoittajat jo listo-jen jättämistä seuraavana yönä.

Kaikki tiesivät tämän jälkeen, ettei mitään oikeita vaa-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedotuksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedotuksiin.

leja tulisi toimitettavaksi, koska vaaleissa ei ollut valinnan-varaa. Sen takia tuntui suunnaton vaalipropaganda sekä tarpeet-tomalta että naurettavalta. Lehdet kirjoittivat usean päivän ajan vain "työkansan blokin vaalivoiton turvaamisesta", kymmeniä punaisin lipuin ja nauhoin koristettuja kuorma-autoja kierteli monen päivän aikana kaupungilla, ja niissä istuvat likaiset työ-läiset huutelivat mekafoneilla vaalitunnuksia, joista ensimmäinen ja pidetyin oli "rauhan, leivän ja vapauden puolesta". Juuta-laislapset vaelsivat parisataa henkeä käsittävänä kulkueina pit-kin katuja ja lauloivat internationalea laulukirjasta, kun eivät olleet ehtineet sanoja nopeasti oppia ulkoa. Kaikki seinät oli täynnä vaalijulisteita ja niitä työnnettiin sisään myös posti-luukuista. Liettuassa asuvat latvialaiset saivat vapaan matkan äänestämään. Radiossa oli suurin osa iltaa vaalivalistusta, ja oli annettu ohje, että radiojen omistajien piti sallia muitten-kin kuunnella vaaliohjelmaa. Kun vielä annettiin määräys, että jokaisen passiin merkitään vaalitoimistossa leima, josta käy ilmi, että hän on äänestänyt, ja kun samaan aikaan laskettiin liik-keelle huhu, että ruokatavarat tulevat kortille, ja että vain ne, joitten passissa on äänestysleima, saavat näitä leipäkortte-ja, antautuivat kommunistien pahimmatkin vastustajat, ja niin nousi virallisten numeroiden perusteella äänestäjien luku lähes 95 prosenttiin äänioikeutetuista. Paikoitellen läheni äänestäjien luku sataa prosenttia.

Itse vaalitoimitus oli hyvin vähäisessä määrässä sa-lainen. Riassa oli tosin useissa äänestysshuoneistossa pilttuita, jossa sai olla häiritsemättä, mutta kaikkialla ei niitä ollut, ja maaseudulla virkamies itse otti pakasta vaalisetelin, taittoi sen kokoon, löi siihen leiman ja antoi sen sellaisena äänestä-jälle, jonka äänestäminen rajoittui siihen, että hän sai pistää

vaalisetelin metrin päässä olevaan urnaan. Lisäksi väitetään, että leimasimessa oli juokseva numero, joka merkittiin myös äänestäjän nimen kohdalle pöytäkirjaan, niin että mahdolliset vaalilistan turmelijatkin voitiin identifioida.

Valittujen edustajien joukossa on ensinnäkin nykyisen hallituksen useimmat ministerit, sitten ne henkilöt, jotka viime viikkoina ovat saaneet korkeita paikkoja, lisäksi joukko maanviljelijöitä, kansakoulunopettajia, kirjailijoita, sanomalehtimiehiä ja työläisiä. Aniharva juristi tai kauppias on päässyt seuraan. Uusien edustajien elämäkertoja silmäillessä näyttää siltä, että vankilassaistuminen kommunistisen toiminnan vuoksi on ollut tärkeä suositus kandidaatteja valittaessa. - Uusi seima kokoontuu lähipäivinä, ja sillä tulee olemaan jonkinlainen kansalliskokouksen luonne.

x

x

x

Vaalivalmistelut ovat vaatineet johdon melkein kaiken ajan, ja siksi ei ole viime päivinä ehditty toimeenpanemaan suurempia muutoksia. Yleisestä kehityksestä tulfoon kuitenkin mainituksi seuraavaa:

On annettu määräys, että omaa omaisuutta ei saa tuhota tai huonosti hoitaa, koska yksityisen omaisuus on osa valtionomaisuudesta.

Juutalaiset ovat tehneet anomuksia saada perustaa kolhooseja, ja ainakin yhden kolhoosin perustamiseen on lupa saatu. Hallitus ei kuitenkaan ole asiasta kiinnostunut.

Yliopiston järjestysmuotoon ja opiskeluvaatimukseen tullaan tekemään suuria muutoksia. Osakunnat (korporatiot) on lakkautettu.

Riian poliisilaitoksen n.s. ratsastava poliisi on

lakkautettu, "koska kansa ei luottanut siihen".

Työläisyhdistykset ja niitten jäsenet eivät tarvitse radiokuuntelulupaa.

Elokuviissa näytetään nyt enimmäkseen vain venäläisiä filmejä. Parhaillaan m.m. menee eräässä teatterissa "Mannerheimin linja" niminen elokuva, joka on otettu Suomen sodan aikana mutta sisältää ilmeisesti osittain manöverikuvia.

Täällä ilmestyvä päivittäinen ranskankielinen bulle-
tiini "Correspondance Baltique" lakkaa ilmestymästä heinäkuun
lopussa, jonka jälkeen siis ilmestyy ainoastaan latvian- ja
venäjänkielisiä lehtiä. Mainitusta lehdestä oli täälläkoleville
ulkomaalaisille ja lähetystöille paljon hyötyä.

Mainittakoon lopuksi, että sisäministeri antoi eilen
ohjeen, että pitää välttää käyttämästä sanoja herra ja rouva,
koska ne eivät ole sopivia demokraattisessa maassa. Pitää
sanoa: kansalainen.

Antero Moilanen
v.a. Asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C16

ASIA:

Riassa olevan lähetystön rap. n:o 28.
Ministeri Paliin.

29/7-40

RILIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 546/159, VI-b.

Riiassa 29 P:NÄ heinä KUUTA 1940.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriölle

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluva vuoden raportin

n:o 28, Yksityisomaisuuden kansallistaminen Latviassa.

Ministeri:

Eduard H. Fain

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 28.

Riia ssa 29 p:nä heinä kuuta 19 40.

Asia: Yksityisomaisuuden
kansallistaminen
Latviassa.

46 275 lae. 40
3/8-40
5 C16

Kuten lähetystö on Ministeriölle tiedoittanut kuului niihin päätöksiin, jotka Neuvosto-Latvian ensimmäinen saeima teki ensimmäisellä istuntokaudellaan, m.m. päätös pankkien ja teollisuusyritysten kansallistamisesta. Hallitus on nyttemmin julkaissut lain, jonka kautta tämä päätös toteutetaan. Tämän lain mukaan kansallistetaan 1°) kaikki pankit, vakuutusyhtiöt, luottolaitokset, panttilaitokset ja yksityisten pankki-safe'it, ja 2°) heti 804 eri tehdasyritystä, jotka luetellaan lakiin liitettyssä listassa. Kansallistettaviin yrityksiin määrätään valtion komissaareja. Ilman näiden komissaarien kontrasignoimista yritysten tähänastisten omistajien tai johtajien määräyksillä tai heidän allekirjoittamillaan asiapapereilla ei enää ole mitään merkitystä. Komissaarien muut tehtävätkin määrätään yksityiskohtaisesti laissa. Niihin kuuluu m.m. niiden komissioonien johtaminen, jotka tullaan asettamaan yritysten käytännöllistä siirtoa varten yksityisomaisuudesta kansan omaisuudeksi. Laissa sanotaan edelleen, että kaikki sabotage-yritykset tullaan ankarasti rankaisemaan. Myöskin määrätään laissa, että kansallistettavien yritysten hallinnollisen ja

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedotuksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkomaainministeriön tiedotuksiin.

teknillisen henkilökunnan on jäätävä paikoilleen ja täytettävä velvollisuutensa.

Puheena olevassa laissa säädetään lisäksi, että yksityishenkilöt saavat pankkitalletuksistaan kuukaudessa korkeintaan nostaa vain 100:- Ls., ja tämänkin summan ainoastaan pankin komissaarin luvalla.

Edelleen säädetään tässä laissa, että kaikki arvo-metallit ja jalokivet, jotka ovat kultaseppä- y.m. liikkeissä, on heti luovutettava pankeille "säilytettäväksi".

x

x

x

Yksityisomaisuuden täten tapahtuva kansallistaminen Latviassa loukkaa tietenkin myös suomalaisia etuja. Toistaiseksi ei tiedetä mitään siitä, tullaanko mahdollisesti maksamaan ulkomaalaisille korvausta. Kaiken varalta olen Ministeriöltä pyytänyt toimintaohjeita sähkössäni n:o 132.

Ministeri:

Eduard Hj. Taim

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 16

ASIA: _____

Riassa olevan lähetystön raportti n:o 29.

v.a. Asiamiehitys Molanen

14/8 1940.

Pol.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 589/171, VI-b.

Riia SSA 14 P:ÄÄ elo KUUTA 19 40.

VIITTAUS: N

P:ÄÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 50/226 Lat. 1940.		
178-40	No	L.Ä.
RYHMÄ	OSASTO	TEMA
5	C16	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
lähetyksen kuluvan vuoden raportin

n:o 29, Kuvaus tilanteesta Latviassa ennen
lähetyksen lähtöä.

J. M. Moisanen
v.a. Asiainhoitaja.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 29.

Riia ssa 14 p:nä elo kuuta 1940

Asia: Kuvaus tilanteesta Latviassa.
ennen lähetystön lähtöä.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		Salainen.
No 50 / 226 Pal D. 1 40		
17/8.40	No	L. 1
RYHMÄ	OSASTO	TEMA
5	C 16	

Kuten Lähetystön sähkeessä n:o 149 ilmoitin, on lähetystön lopetettava toimintansa tämän kuun 25. päivään mennessä. Tšekkoslovakian ulkoasiainministeriön asiaa koskevassa nootissa sanotaan, että kun Latvia 5/7 on otettu Neuvostoliiton yhteyteen lakkaavat sen kautta Latvian ja Suomen väliset suorat ja diplomaattiset suhteet, ja siksi Latvian hallitus odottaa, että Suomen Lähetystö saattaa asioittensa likvidoimisen loppuun elokuun 25. päivään mennessä. Hallitus omasta puolestaan tulee helpottamaan Suomen lähetystön henkilökunnan lähtöä. Edelleen sanotaan nootissa, että entisen hallituksen Latviassa oleville ulkomaisten konsuleille antama eksekvatuuri lakkaa olemasta voimassa ja että konsulinvirastot on likvidoitava samoin tämän kuun 25. päivään mennessä.

Eräässä aikaisemmassa, pari päivää sitten tulleessa nootissa ilmoitti tšekkoslovakian ulkoasiainministeriö, että Latvian ulkomailla olevat edustot lopettavat toimintansa, ja että Latviaa edustavat tästä lähtien ulkomailla Neuvostoliiton lähetystöt ja konsulaatit.

Nämä kaksi noottia merkitsevät kuukausia kestäneen prosessin päättymistä ja Latvian ulkopoliittikan itsenäisyyden muodollistakin loppumista. Täten tilanne, joka viime viikkoina on ollut kiusallisen epävarma — joskaan ei lopputulokseen nähden —

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

alkaa hiukan selvätä, mutta silti on monia tärkeitä kysymyksiä vielä ratkaisematta. Täällä eletään edelleen vain pelokkaan odotuksen merkeissä, eivätkä korkeimmatkaan virkamiehet tosiaan tiedä mitään siitä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Eräs ulkomaankauppadepartementin osastopäällikkö, jonka hyvin tunnen, sanoi minulle eilen suoraan, että tšekäläiset viranomaiset eivät enää ratkaise asioita, ja samoin eilen kertoi minulle ulkoministeriön juridisen osaston sihteeri, että osastoa on kielletty käsittelemästä mitään uutta kysymystä. Usea virkamies on minulle sitäpaitsi sanonut, että he tosin tänään hoitavat virkaansa, mutta hoitavatko vielä huomenna, sitä he eivät tiedä.

Nykyiselle kehitykselle on tunnusomaista, että siirtymisen bolshevismiin tapahtuu suhteellisen rauhallisesti ja ilmeisesti suunnitelman mukaisesti ilman pahempaa kiirettä. Täten vältetään järjestyksen häiriöt, joita muuten olisi pelättävissä. Latvialaisten alistuminen onkin itse asiassa niin täydellinen, että venäläisten tarvitsee pitää vain suhteellisen pientä määrää vangittuna. Muutamia kymmeniä henkilöitä on lisäksi valvonnan alaisina, mutta silti vapaina. Eräs korkea virkamies selitti minulle, että kaikenlainen vastarinta olisi nyt tyystin toivotonta ja päättyisi vain Latvian kansan fyysilliseen tuhoon, minkä takia nyt sivistyneistön on viisainta olla hiljaa ja kätkeytyä kansan sekaan olakseen taas heti valmiina toimimaan Latvian hyväksi, kun tilaisuus siihen tarjoutuu.

Elämässä Riassa ei vielä ole tapahtunut kovin suuria ulkomaisia muutoksia, mutta yksityisen henkilön asema on silti jo melkoisesti huonontunut. Ensinnäkin tuottaa turvattomuuden tunteen se, että suuria kivitaloja tyhjennetään venäläisiä sotilaita varten, ja asukkaat saavat aikaa vain yhden päivän muuttoa ja uuden asunnon etsimistä varten. Muutamissa tapauksissa ovat venä-

läiset jopa takavarikoineet osan asukkaiden huonekaluista itselleen. Toiseksi on astunut voimaan joukko ostopajoituksia, niin että, esim. kenkiä ei saa ollenkaan ostaa, jos ennestään omistaa kaksi paria, ja useitten tavaroiden osto merkitään ostajan passiin. Lukemattomat ihmiset ovat menettäneet paikkansa joko poliittisista syistä tai liikeyritysten lopettamisten tai nationalisoimisten takia. Yksi viimeisimmistä tärkeimmistä laeista määrää että arvopaperit ja obligationit on luovutettava Latvian Bankalle. Parhailleen huhutaan, että piakkoin lähetetään kaikki sotakuntoiset miehet sotilaspalvelukseen Neuvostoliiton muihin osiin.

Kaiken tämän johdosta tuntuu tulevaisuus niin epävarmalta, että melkein jokainen sivistyneistöön kuuluva miettii mielessään mahdollisuuksia päästä ulkomaille. Erikoisesti haluttaisiin mennä Saksaan, ja kerrotaan, että asiassa on syntynyt pieni ristiriita Saksan lähetystön ja tšekkiläisten viranomaisten välillä: Saksan lähetystö tahtoo ilmoittaa vain poismuuttavien lukumäärän mutta viranomaiset tahtovat tietää jo etukäteen poispyrkivien nimet. Ellei muutosta sitten tulisi jostain syystä totta olisi poispyrkineitten asema tietysti tulevaisuudessa perin huono.

Latvian sanomalehtien nimiä on nykyaikaistettu. Entisen hallituksen äänenkannattajan "Brīvā Zemē" (Vapaa Maa) nimenä on nyt "Brīvā Zeme" (Vapaa Talonpoika), suuren aamulehden "Rīts" (Aamu) nimenä on nyt "Darbs" (Työ), ja laajallelevinneen "Jaunākās Zinas" (Viimeiset uutiset) uutena nimenä on "Padomju Latvija" (Neuvostolatvia). Viimemainittu lehti on virallislähtöinen kommunistipuolueen lehden "Cīņa" (Taistelu) ohella.

Lehtien kirjoituksissa on nyt selvästi kaksi päämotiivia: Yhtäältä lehdet mitä suurimmalla innostuksella ihannoivat Neuvostoliiton oloja ja tuovat ilmi "Latvian kansan riemun" siitä, että myös Latvia nyt pääsee tuosta onnellisuudesta osalliseksi,

toisaalta huoli elintason laskusta, mikä jo on hyvässä vauhdissa, pakottaa kirjoittamaan työnteon tärkeydestä, ja työläisille teroitetaan joka päivä säännöllisen ahkeran työn ja työkuron tärkeyttä.

Mainittakoon tässä yhteydessä, että lehdet julkaisevat huomattavalla paikalla Moskovassa "Tass"in suomenvastaiset uutiset ja perin mielellään kirjoittavat Suomen kansan erimielisyydestä - siteeraten esimerkkinä m.m. Soihdun kirjoituksia.

x

x

x

Latvian delegaatio on nyt palannut Moskovasta ja yleisesti odotetaan, että lähipäivinä saadaan enemmän selvyyttä tulevaisuuden näköaloista. Mielenkiintoisimpia kysymyksiä tässä suhteessa on saako Riikaan jäädä (tai uudelleen perustaa) ulkomaisten konsulinvirastoja, mistä seikasta toistaiseksi ei ole mitään varmuutta. Toinen tärkeä kysymys on miten Latvian ulkomaankauppa tullaan järjestämään, eli kysymys siitä, perustetaanko Riikaan jonkinlainen ulkomaankauppaosasto, vai keskitetäänkö ulkomaankaupan johto kokonaan Moskovaan.

v.a. Asiainhoitaja.